НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПАРФЬОНОВ ГЕОРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК: 347.919:347.131-057.162

ДИСЕРТАЦІЯ

ДОКУМЕНТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ ДЕРЖАВНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ВИКОНАВЦЯМИ

081 – Право
08 – Право
подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.
_____ Г.В. Парфьонов

Науковий керівник –
АНДРОНОВ Ігор Володимирович,
доктор юридичних наук, професор

Одеса – 2025

АНОТАЦІЯ

Парфьонов Г. В. **Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями –** Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2025.

Дисертаційне дослідження присвячене визначенню підстав та порядку документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів в процесі примусового виконання рішень, а також поза виконавчим провадженням.

Дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням, присвяченим аналізу процедури документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів, що здійснюється як в процесі примусового виконання судових рішень та рішень інших органів та посадових осіб, так і поза виконавчим провадженням, проведеним на замовлення фізичних чи юридичних осіб або за дорученням суду.

У дисертації вперше сформульовано визначення поняття «документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями»; запропоновано поділяти документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями на те, що здійснюється у виконавчому провадженні, та те, що здійснюється поза виконавчим провадженням; окреслено коло юридичних фактів, що підлягають документуванню державними та приватними виконавцями у виконавчому провадженні, здійснено їх поділ на чотири основні групи: виконавчі дії (рішення) державних та приватних виконавців, процесуальні дії сторін виконавчого провадження, дії (бездіяльність) сторін виконавчого провадження щодо реалізації приписів рішення, яке підлягає примусовому виконанню, інші обставини, що мають юридичне значення для виконавчого

провадження, тобто впливають на виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків їх учасників, а також на розвиток виконавчого провадження в цілому; стверджується, що в процесі здійснення примусового виконання рішень державні та приватні виконавці повинні документувати загальні та спеціальні юридичні факти. При цьому розкрито, що саме необхідно розуміти під загальними та спеціальними юридичними фактами в контексті їх документування виконавцями; обґрунтовано необхідність закріплення в українському законодавстві правових норм, що наділяють державних та приватних виконавців повноваженнями здійснювати документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням за зверненням фізичних чи юридичних осіб або за дорученням суду; сформульовано пропозицію щодо внесення до процесуальних кодексів правових норм, які надають суду право направляти державним чи приватним виконавцям судові доручення щодо документування обставин справи з метою подальшого використання отриманих матеріалів як доказів у цивільному, господарському або адміністративному судочинстві, а також оплати, забезпечення та розподілу пов'язаних з цим судових витрат.

Удосконалено класифікацію юридичних документів, побудовану за критерієм змісту юридичних документів, зумовленого метою їх складення, і перелік умов, за яких можливе здійснення документування фактичних обставин державним чи приватним виконавцем поза виконавчим провадженням.

Набули подальшого розвитку теза про те, що розвиток цифровізації виконавчого провадження спрощує порядок звернення судового рішення до примусового виконання, чим сприяє забезпеченню доступності правосуддя в широкому сенсі, а також твердження про необхідність вдосконалення законодавчого регулювання порядку документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів у процесі накладення тимчасових заборон на боржника, особливо при їх зверненні з поданням до

суду про встановлення тимчасового обмеження на виїзд боржника за межі України в порядку цивільного судочинства та господарського судочинства.

Зроблено висновки, що документування юридичних фактів має ґрунтуватись на принципах законності, своєчасності, точності й повноти, системності й логічності, конфіденційності.

Визначено, що значення документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями полягає в тому, що воно дає можливість: отримати офіційне підтвердження існування певного юридичного факту в конкретний момент часу; юридично оформити дії уповноваженої особи, перетворивши дію людини на юридичний акт, який спричиняє конкретні, передбачені законом правові наслідки; ухвалити на підставі встановленого юридичного факту певне рішення, що втілює у життя правові наслідки, які спричиняє цей юридичний факт; здійснювати належний контроль за вчиненням юридичних дій, що були задокументовані.

Залежно від суб’єкта, який їх здійснює, було здійснено поділ процедури документування юридичних фактів на дві групи: позасудові та судові. Позасудове документування юридичних фактів може бути офіційним та неофіційним. Офіційне документування юридичних фактів здійснюється уповноваженими на це посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, співробітниками юридичних осіб, що надають публічні послуги, або представниками вільних професій. Неофіційне документування юридичних фактів здійснюється приватними особами у випадках, коли вони уповноважені на це нормами закону чи умовами договору. Офіційне документування, як правило, здійснюється шляхом оформлення документа встановленого зразка, тоді як неофіційне документування часто допускається у довільній формі. Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями є несудовим офіційним документуванням.

Наголошується на тому, що цифровізація процесу документування у виконавчому провадженні, поступове впровадження та розширення

електронних інструментів взаємодії державним та приватних виконавців зі сторонами виконавчого провадження та іншими суб'єктами слугує спрощенню порядку звернення судового рішення до примусового виконання, оптимізації вчинення виконавчих дій та підвищенню ефективності виконання рішень, чим сприяє дотриманню принципу доступності правосуддя у його широкому розумінні. Вказане грунтується на концепції виконавчого провадження як завершальної стадії судового процесу, а отже доступ до правосуддя, що включає цивільний процес, господарський процес та адміністративне судочинство означає і доступ до примусового виконання судових рішень.

Зазначається, що у процесі здійснення примусового виконання рішень державні та приватні виконавці повинні документувати загальні та спеціальні юридичні факти. До загальних юридичних фактів належать виконавчі дії та інші юридично значимі дії чи обставини, які відбуваються (або можуть відбутись) у кожного виконавчому провадженні згідно загальних правил виконавчого процесу. До спеціальних юридичних фактів слід віднести виконавчі дії та інші юридично значимі дії чи обставини, які властиві лише для окремих категорій справ виконавчого провадження.

Встановлено, що крім документування правомірних дій в процесі виконавчого провадження часом має місце документування правопорушень, вчинених боржником (як правило, йдеться про ухилення боржника від виконання рішення), що може бути здійснене державним чи приватним виконавцем з метою притягнення боржника до передбаченої законом юридичної відповідальності та/або накладення на боржника певних, встановлених законом обмежень для спонукання його до належного виконання приписів рішення, що підлягає примусовому виконанню. При цьому, законодавче регулювання порядку документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів виконавцями в процесі накладення тимчасових заборон на боржника, особливо при їх зверненні з поданням до суду про встановлення тимчасового обмеження на виїзд

боржника за межі України, потребує вдосконалення. Зокрема, на законодавчому рівні варто окреслити порядок документального оформлення виконавцем фактів ухилення боржника від виконання своїх зобов'язань, встановлених рішенням.

Запропоновано наділити українських державних та приватних виконавців повноваженнями, аналогічними до тих, що існують у виконавців у деяких країнах Європи (наприклад, Франція, Бельгія, Польща, Литва, Молдова), де існує усталена практика документування виконавцями різного роду юридичних фактів поза виконавчим провадженням шляхом складення актів про констатацію фактів, що є доволі ефективним засобом реалізації та захисту фізичними та юридичними особами своїх прав та охоронюваних законом інтересів. Для констатації юридичних фактів виконавцями властива низка спільних рис, що характерні практично для всіх названих країн: виконавці наділені повноваженнями складати акти про констатацію фактів не лише за дорученням суду, а й на замовлення фізичних та юридичних осіб; акти про констатацію фактів, складені виконавцями, мають високий ступінь достовірності, а отже підвищену доказову силу; під час складання актів про констатацію фактів на замовлення фізичної чи юридичної особи виконавець має рівно стільки прав, скільки й сам замовник, а отже він не вправі без дозволу третіх осіб здійснювати втручання в їх життя та застосовувати до них заходи примусу; складаючи акт про констатацію фактів, виконавець лише фіксує фактичні обставини, як він їх особисто сприймає на конкретний момент часу, не роблячи власних висновків та не надаючи жодних власних оцінок таким обставинам; акт про констатацію фактів супроводжується фотознімками, а у деяких випадках – аудіо- чи відеозаписами, однак обов'язково повинен містити словесний опис фактичних обставин. Хоча акти про констатацію фактів, зазвичай, складаються виконавцями для їх подальшого використання як доказів у суді, відмічається позитивний вплив таких документів на можливість позасудового врегулювання спору.

Стверджується, що надання державним та приватним виконавцям повноважень здійснювати документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням шляхом складання актів про констатацію фактів не лише полегшить у багатьох випадках сторонам юридичного спору збір доказового матеріалу для суду, а й створить дієвий механізм формування судових доказів, що мають високий ступінь достовірності, та сприятиме розвантаженню судів від незручних процедур, таких як огляд доказів за їх місцезнаходженням, а інших органів та організацій – від необхідності документування юридичних фактів, а також формуватиме підґрунтя для мирного, позасудового врегулювання спорів. При цьому не варто наділяти акт про констатацію фактів державного чи приватного виконавця якоюсь особливою доказовою силою порівняно з іншими засобами доказування. Він не повинен мати для суду заздалегідь встановленої сили та має оцінюватися судом на рівні з іншими доказами у справі.

Окреслено перелік умов, за наявності яких виконавець повинен бути наділений повноваженнями здійснювати документування юридичних фактів шляхом оформлення акту про констатацію фактів: даний факт має юридичне значення для заявника, особи, інтереси якої представляє заявник, або для вирішення справи судом; цей факт можна спостерігати за допомогою органів чуття (зору, слуху, нюху чи дотику), при цьому виконавець не вправі надавати цим фактам власної правової чи іншої оцінки; документування юридичних фактів може здійснюється у загальнодоступному місці або місці, до якого має доступ особа, за дорученням якої виконавець здійснює оформлення акту про констатацію фактів, та з дозволу осіб, які вправі заборонити перебування виконавця на відповідній території (приміщенні); нормами закону не передбачено спеціального порядку засвідчення даного факту; документування юридичних фактів шляхом оформлення акту про констатацію фактів може здійснюватися на підставі договору з заінтересованою особою або за дорученням суду.

Ключові слова: правосуддя, цивільний процес, цивільне судочинство, докази, примусове виконання судових рішень, виконавчий процес, виконавче провадження, державний виконавець, приватний виконавець, судовий виконавець, виконавець, юридичний факт, встановлення фактів, документування юридичних фактів, зобов'язання.

SUMMARY

Parfionov H. V. **Documenting Legal Facts by State and Private Enforcement Officers –** Qualifying Scientific Work as a Manuscript**.**

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 08 "Law" under the specialty 081 "Law". – National University "Odesa Law Academy", Odesa, 2025.

The dissertation research is dedicated to defining the grounds and procedure for documenting legal facts by state and private enforcement officers in the process of compulsory enforcement of decisions, as well as outside of enforcement proceedings.

The dissertation is the first comprehensive scientific study in Ukraine devoted to the analysis of the procedure for documenting legal facts by state and private enforcement officers, carried out both in the process of compulsory enforcement of court decisions and decisions of other bodies and officials, and outside of enforcement proceedings, conducted upon the request of individuals or legal entities or by court order.

For the first time in the dissertation, the definition of the concept "documentation of legal facts by state and private enforcement officers" is formulated; it is proposed to divide the documentation of legal facts by state and private enforcement officers into that which is carried out in enforcement proceedings and that which is carried out outside of enforcement proceedings; the range of legal facts subject to documentation by state and private enforcement officers in enforcement proceedings is outlined, and they are divided into four

main groups: enforcement actions (decisions) of state and private enforcement officers, procedural actions of parties to enforcement proceedings, actions (inactivity) of parties to enforcement proceedings regarding the implementation of the decision subject to compulsory enforcement, and other circumstances that have legal significance for the enforcement proceedings, i.e., influencing the emergence, change, or termination of the rights and obligations of their participants, as well as the development of the enforcement proceedings as a whole; it is asserted that in the process of compulsory enforcement of decisions, state and private enforcement officers should document general and special legal facts. In this context, it is explained what should be understood by general and special legal facts in the context of their documentation by enforcement officers; the necessity of enshrining legal norms in Ukrainian legislation is substantiated, granting state and private enforcement officers the authority to document legal facts outside of enforcement proceedings upon the application of individuals or legal entities or by court order; a proposal is formulated to introduce legal norms into the procedural codes that grant the court the right to send court orders to state or private enforcement officers regarding the documentation of case circumstances for the purpose of further use of the received materials as evidence in civil, commercial, or administrative proceedings, as well as the payment, securing, and distribution of related court costs.

The classification of legal documents, based on the criterion of the content of legal documents determined by the purpose of their preparation, and the list of conditions under which the documentation of factual circumstances by a state or private enforcement officer outside of enforcement proceedings is possible, have been improved.

The thesis that the development of digitalization of enforcement proceedings simplifies the procedure for the compulsory enforcement of a court decision, thereby contributing to the accessibility of justice in a broad sense, and the assertion about the necessity of improving the legislative regulation of the procedure for documenting legal facts by state and private enforcement officers in

the process of imposing temporary prohibitions on the debtor, especially when they apply to the court with a petition to establish a temporary restriction on the debtor's exit from Ukraine in the civil and commercial judicial procedures, have been further developed.

It is concluded that the documentation of legal facts must be based on the principles of legality, timeliness, accuracy and completeness, systematicity and logic, and confidentiality.

It is determined that the significance of documenting legal facts by state and private enforcement officers lies in the fact that it makes it possible to: obtain official confirmation of the existence of a certain legal fact at a specific point in time; legally formalize the actions of an authorized person, transforming a human action into a legal act that entails specific, legally provided legal consequences; adopt a certain decision based on the established legal fact, which implements the legal consequences entailed by this legal fact; exercise proper control over the commission of documented legal actions.

Depending on the subject performing them, the procedure for documenting legal facts was divided into two groups: extrajudicial and judicial. Extrajudicial documentation of legal facts can be official and unofficial. Official documentation of legal facts is carried out by authorized officials of state authorities, local self-government, employees of legal entities providing public services, or representatives of liberal professions. Unofficial documentation of legal facts is carried out by private individuals in cases where they are authorized by law or contract terms. Official documentation, as a rule, is carried out by drawing up a document of the established form, while unofficial documentation is often permitted in an arbitrary form. Documentation of legal facts by state and private enforcement officers is extrajudicial official documentation.

It is emphasized that the digitalization of the documentation process in enforcement proceedings, the gradual introduction and expansion of electronic tools for interaction between state and private enforcement officers with the parties to enforcement proceedings and other entities, serves to simplify the procedure for

referring a court decision for compulsory enforcement, optimize the performance of enforcement actions, and increase the effectiveness of enforcement of decisions, thereby contributing to the adherence to the principle of access to justice in its broad sense. This is based on the concept of enforcement proceedings as the final stage of the judicial process, and thus, access to justice, which includes civil process, commercial process, and administrative justice, also means access to the compulsory enforcement of court decisions.

It is noted that in the process of compulsory enforcement of decisions, state and private enforcement officers must document general and special legal facts. General legal facts include enforcement actions and other legally significant actions or circumstances that occur (or may occur) in every enforcement proceeding according to the general rules of the enforcement process. Special legal facts include enforcement actions and other legally significant actions or circumstances that are characteristic only of certain categories of enforcement proceedings cases.

It is established that, in addition to documenting lawful actions in the enforcement proceedings, there are times when documentation of offenses committed by the debtor (usually referring to the debtor's evasion of the decision execution) takes place, which can be carried out by a state or private enforcement officer with the aim of bringing the debtor to the legal liability provided by law and/or imposing certain legally established restrictions on the debtor to motivate them to properly execute the provisions of the decision subject to compulsory enforcement. Furthermore, the legislative regulation of the procedure for documenting legal facts by state and private enforcement officers in the process of imposing temporary prohibitions on the debtor, especially when they apply to the court with a petition to establish a temporary restriction on the debtor's exit from Ukraine, requires improvement. In particular, the procedure for the documentary formalization by the enforcement officer of the facts of the debtor's evasion of fulfilling their obligations established by the decision should be outlined at the legislative level.

It is proposed to grant Ukrainian state and private enforcement officers powers analogous to those existing for enforcement officers in some European countries (e.g., France, Belgium, Poland, Lithuania, Moldova), where there is an established practice of enforcement officers documenting various types of legal facts outside of enforcement proceedings by drawing up statements of facts (actes de constat), which is a fairly effective means of realizing and protecting the rights and legally protected interests of individuals and legal entities. The documentation of legal facts by enforcement officers is characterized by a number of common features applicable to almost all the mentioned countries: enforcement officers are authorized to draw up statements of facts not only by court order, but also upon the request of individuals and legal entities; statements of facts drawn up by enforcement officers have a high degree of reliability and therefore increased evidentiary value; when drawing up statements of facts upon the request of an individual or legal entity, the enforcement officer has exactly the same rights as the requester, and therefore is not entitled to interfere with the lives of third parties or apply coercive measures to them without their permission; by drawing up a statement of facts, the enforcement officer only records the factual circumstances as they personally perceive them at a specific moment in time, without making their own conclusions or providing any personal evaluations of such circumstances; the statement of facts is accompanied by photographs, and in some cases – audio or video recordings, but must necessarily contain a verbal description of the factual circumstances. Although statements of facts are usually drawn up by enforcement officers for their subsequent use as evidence in court, the positive influence of such documents on the possibility of extrajudicial dispute resolution is noted.

It is asserted that granting state and private enforcement officers the authority to document legal facts outside of enforcement proceedings by drawing up statements of facts will not only facilitate the collection of evidentiary material for the court for parties to a legal dispute in many cases, but also create an effective mechanism for forming judicial evidence that has a high degree of reliability, and

contribute to relieving the courts of inconvenient procedures, such as viewing evidence at its location, and other bodies and organizations – of the necessity of documenting legal facts, as well as form the basis for peaceful, extrajudicial dispute resolution. At the same time, the statement of facts of a state or private enforcement officer should not be granted any special evidentiary value compared to other means of proof. It should not have pre-established force for the court and must be evaluated by the court on an equal basis with other evidence in the case.

The list of conditions under which the enforcement officer should be granted the authority to document legal facts by drawing up a statement of facts is outlined: this fact has legal significance for the applicant, the person whose interests the applicant represents, or for the court's resolution of the case; this fact can be observed using the senses (sight, hearing, smell, or touch), while the enforcement officer is not entitled to provide their own legal or other evaluation of these facts; the documentation of legal facts can be carried out in a public place or a place to which the person on whose behalf the enforcement officer is drawing up the statement of facts has access, and with the permission of the persons who have the right to prohibit the enforcement officer from being in the relevant territory (premises); the norms of the law do not provide for a special procedure for certifying this fact; the documentation of legal facts by drawing up a statement of facts can be carried out on the basis of an agreement with the interested person or by court order.

Key words: justice, civil process, civil proceedings, evidence, compulsory enforcement of court decisions, enforcement process, enforcement proceedings, state enforcement officer, private enforcement officer, court enforcement officer, enforcement officer, legal fact, establishment of facts, documentation of legal facts, obligation.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Парфьонов Г. В. Про перспективи підвищення ролі державних та приватних виконавців у судовому доказуванні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 3 (56). С. 108-111.

2. Парфьонов Г. В. Перспективи правового регулювання порядку документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 143-146.

3. Парфьонов Г. В. Документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів поза виконавчим провадженням: європейський досвід. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 6. С. 44-49.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Парфьонов Г. В. Виконання судових рішень в умовах воєнного стану: Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2022 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2022. С. 121-125.

5. Парфьонов Г. В. Особливості відкриття виконавчого провадження: Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 28 груд. 2023 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. С. 81-84.

6. Парфьонов Г. В. Документування правопорушень державними та приватними виконавцями: Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного (20 грудня 2024 р., м. Одеса) /

упоряд.: Н. Ю. Голубєва, І. В. Андронов, О. О. Полуніна [та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Юридична література, 2024. С. 49-52.

7. Парфьонов Г. В. Оптимізація повноважень державних та приватних виконавців в Україні: Новели цивільного процесуального законодавства: спрощені провадження : матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 5 травня 2025 р.) / упоряд.: Н. Ю. Голубєва, І. А. Яніцька, О. В. Сатановська ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Юридична література, 2025. С. 79-81.

8. Парфьонов Г. В. Документування юридичних фактів виконавцями в процесі накладення тимчасових обмежень на боржника: Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. Т. 2. С. 187-190.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Парфьонов Г. В. Оформлення доказового матеріалу державними та приватними виконавцями: перспективи законодавчого регулювання. *Юридична газета online*. 18 березня 2025. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/vikonavche-provadzhennya/dokumentalne-oformlennya-dokazovogo-materialu-derzhavnimi-ta-privatnimi-vikonavcyami-perspektivi-zak.html.

ЗМІСТ

ВСТУП…….4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОРЯДКУ ВСТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ ДЕРЖАВНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ВИКОНАВЦЯМИ……..15

1.1. Методологія дослідження порядку документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями……..15

1.2. Стан наукової розробки проблематики документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями……..23

РОЗДІЛ 2. ДОКУМЕНТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА ОСОБИ……...33

2.1. Поняття, сутність та значення документування юридичних фактів…….33

2.2. Процедури документування юридичних фактів……..47

2.3. Цифровізація процесу документування у виконавчому провадженні…..57

РОЗДІЛ 3. ДОКУМЕНТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ……72

3.1. Види юридичних фактів, що підлягають документуванню у виконавчому провадженні……...72

3.2. Документування правомірних дій та рішень учасників виконавчого провадження……..80

3.3. Документування правопорушень у виконавчому провадженні……...107

РОЗДІЛ 4. ДОКУМЕНТУВАННЯ ДЕРЖАВНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ВИКОНАВЦЯМИ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ ПОЗА ВИКОНАВЧИМ ПРОВАДЖЕННЯМ……...117

4.1. Підстави та порядок документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів поза виконавчим провадженням……117

4.2. Документування виконавцями юридичних фактів за дорученням суду……...128

4.3. Документальне оформлення державними та приватними виконавцями юридичних фактів поза виконавчим провадженням……...141
ВИСНОВКИ……152
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..164
ДОДАТКИ……..186

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Діяльність державних та приватних виконавців є суворо формалізованою. У процесі примусового виконання рішень вони зобов'язані відображати усі юридично значимі дії (власні виконавчі дії, процесуальні дії сторін та інших учасників виконавчого провадження) та інші факти, що мають юридичне значення в процесі виконання рішень, у різних документах встановленої форми.

Процес документування юридичних фактів займає значну частину роботи виконавця та повинен бути здійснений ретельно, точно та у повній відповідності до вимог чинного законодавства. Адже від цього напряму залежить законність та ефективність примусового виконання рішення, а також впливає на перспективи оскарження рішень, дій та бездіяльності державного чи приватного виконавця в судовому порядку, а державного виконавця – також в адміністративному порядку.

Проблеми, пов'язані з ефективним, а головне – своєчасним виконанням судових рішень, а також рішень інших органів та посадових осіб, на які неодноразово вказували міжнародні організації, науковці та практикуючі юристи, останнім часом лише загострилися та потребують вирішення. Наявні виклики зумовлюють необхідність проведення копіткої роботи з удосконалення усіх напрямів роботи виконавців щодо примусового виконання рішень, зокрема, й роботи з документування юридичних фактів.

Крім того, розвиток потенціалу професії виконавця зумовлює необхідність запозичення іноземного позитивного досвіду щодо розширення повноважень виконавців, наділення їх правом здійснювати документування юридичних фактів не лише в процесі примусового виконання рішень, а й поза межами виконавчого провадження шляхом документальної фіксації юридично значимих фактів та оформлення актів про констатацію фактів на замовлення юридичних або фізичних осіб чи за дорученням суду з можливістю подальшого їх використання як доказів у судовому процесі.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження склали праці таких знаних науковців та юристів-практиків як: І. В. Андронов, В. В. Баранкова, Ю. В. Білоусов, С. В. Васильєв, Н. Ю. Голубєва, М. С. Долинська, В. В. Комаров, Л. С. Малярчук, І. С. Мельник, В. М. Притуляк, О. С. Снідевич, І. Ю. Татулич, В. І. Тертишніков, О. І. Угриновська, С. Я. Фурса, Ю. С. Шемшученко, В. М. Шерстюк, М. Й. Штефан, С. В. Щербак та ін.

Також варто відмітити внесок закордонних авторів, серед яких: B. Camille, S. Dorol, R. Jokubauskas, H. Meidanis, M.-P. Mourre-Schreiber, M. Mousmouti, S. Racine, E. Silvestri, M. Sitkowski, J. Skawińska, M. Świerczyński, J. Uitdehaag, T. Van Canneyt, C. Verdure, та ін.

Водночас, незважаючи на наявність широкого кола наукових праць, присвячених діяльності державних та приватних виконавців, проблематика документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями, особливо її комплексний аналіз як в процесі примусового виконання рішень, так і поза виконавчим провадженням, не знайшла належного висвітлення вітчизняній юридичній науці, що зумовлює **актуальність** теми даного дисертаційного дослідження та її значущість для розвитку юридичної науки та практики.

Нормативну основу дисертаційного дослідження складають Конституція України, процесуальні кодекси, Закони України «Про виконавче провадження» № 1404-VIII від 02.06.2016, «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» № 1403-VIII від 02.06.2016, інші закони та підзаконні нормативно-правові акти України, а також законодавчі акти іноземних, насамперед, європейських країн.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема наукового дослідження відповідає науково-дослідному плану кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру» на 2021-2025 рр., що є складовою

частиною плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини в людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є визначення підстав та порядку документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів в процесі примусового виконання рішень, а також поза виконавчим провадженням.

Для досягнення мети було поставлено такі *завдання*:

встановити сутність та значення документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями;

дослідити процес цифровізації документування у виконавчому провадженні;

окреслити види юридичних фактів, що підлягають документуванню державними та приватними виконавцями;

проаналізувати порядок документування виконавцями правомірних дій та рішень учасників виконавчого провадження;

охарактеризувати особливості документування виконавцями правопорушень у виконавчому провадженні;

проаналізувати перспективи запозичення в Україні досвіду європейських виконавців щодо документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням;

сформулювати пропозиції щодо вдосконалення положень українського законодавства, що регулює діяльність державних та приватних виконавців, з метою наділення їх повноваженнями здійснювати документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням шляхом оформлення актів про констатацію фактів.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають в процесі здійснення державними та приватними виконавцями повноважень із документування юридичних фактів.

Предметом дослідження є документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями.

Методи дослідження. В процесі роботи над дисертацію було використано філософський (фундаментальний), загальнонауковий та спеціальний (спеціально-юридичний) рівні методології наукового дослідження.

Так, діалектичний метод дозволив дослідити процесуально-правові явища у їх розвитку, відслідковувати зміни у правовому регулюванні порядку документування юридичних фактів, відшукати напрями пристосування вітчизняної юридичної, зокрема, виконавчої практики до цих змін, з метою її поступового вдосконалення (розділи 1, 2, 3 та 4 дисертації).

Емпіричним підґрунтям даного дисертаційного дослідження є, насамперед, особистий досвід дисертанта, набутий в процесі роботи на різних посадах у державній виконавчій службі та приватним виконавцем. Крім того, практичні аспекти теми дисертаційного дослідження розглядалися на основі аналізу матеріалів судової практики, а також досвіду вітчизняних і закордонних колег-виконавців (розділи 2, 3 та 4 дисертації).

Застосування методів аналізу і синтезу дозволило, наприклад, виявити складові елементи процедури документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями, дослідити складові частини юридичних документів, у яких підлягають фіксуванню ті чи інші юридичні факти, сформулювати («синтезувати») нові поняття. Результатом синтезу стало, наприклад, виведення дефініцій «документування юридичного факту», «документування прав та обов’язків» та ін. (розділи 2, 3 та 4 дисертації).

На основі використання методів індукції та дедукції було досліджено, як саме проводиться аналіз певних юридичних фактів, які спостерігає виконавець у процесі своєї роботи. На основі практичного досвіду виконавця, отриманого в процесі документування юридичних фактів, можуть бути зроблені висновки в цілому щодо існуючого стану правового регулювання процесу документування юридичних фактів державними та приватними

виконавцями, встановлено недоліки та можливі шляхи вдосконалення як правових норм так і практичних підходів до такого документування. Дедуктивний метод, навпаки, передбачає прийняття за основу певного узагальнення, наукової теорії та її перевірку на практиці через експерименти чи конкретні практичні кейси (розділи 3 та 4 дисертації).

Через використання системного методу було здійснено дослідження виконавчого провадження як цілісної та впорядкованої системи послідовно вчинюваних виконавчих дій державних та приватних виконавців, а також процесуальних дій інших учасників виконавчого провадження, в першу чергу – сторін (боржника та стягувача) (розділ 3 дисертації).

За допомогою формально-юридичного (формально-догматичного) методу було здійснено аналіз норм чинного законодавства України, а також законодавства інших країн, що регулюють діяльність державних та приватних виконавців (розділи 2, 3 та 4 дисертації).

Герменевтичний метод було використано в процесі аналізу юридичних текстів (законів, підзаконних нормативно-правових актів, матеріалів судової практики) (розділи 2, 3 та 4 дисертації).

Застосування порівняльно-правового методу було здійснено з метою оцінювання перспектив запозичення найбільш передових та вдалих досягнень закордонного права та юридичної практики, гармонізації вітчизняного законодавства до законодавства розвинених країн Європи та законодавства Європейського Союзу, враховуючи, при цьому, конкретні економічні, політичні, культурні, соціальні та інші умови, під впливом яких вони сформувались та функціонують (розділи 3 та 4 дисертації).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням, присвяченим аналізу процедури документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів, що здійснюється як в процесі примусового виконання судових рішень та рішень інших органів та посадових осіб, так і поза

виконавчим провадженням, проведеним на замовлення фізичних чи юридичних осіб або за дорученням суду.

В результаті наукового дослідження одержані такі висновки та результати, що мають наукову новизну:

Вперше:

сформульовано визначення поняття «документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями», під яким слід розуміти створення виконавцем в процесі здійснення виконавчого провадження або поза ним документу встановленої форми, у якому фіксується конкретний факт, що має юридичне значення, тобто створює, змінює або припиняє права та/чи обов'язки для певної особи (осіб);

запропоновано поділяти документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями на те, що здійснюється у виконавчому провадженні, та те, що здійснюється поза виконавчим провадженням. Під документуванням юридичних фактів у виконавчому провадженні слід розуміти створення державним чи приватним виконавцем документу встановленої форми, у якому фіксується конкретний факт, що має юридичне значення для виконавчого процесу, тобто створює, змінює або припиняє права та/чи обов'язки для сторони виконавчого провадження або іншої особи. Документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням – це оформлення державним чи приватним виконавцем на замовлення фізичної чи юридичної особи або за дорученням суду певного документу, в якому зафіксовано певний юридичний факт у тому вигляді, як він існує на певний момент часу. Створений в результаті цього юридичний документ має юридичну силу та може бути використаний як доказ у суді;

окреслено коло юридичних фактів, що підлягають документуванню державними та приватними виконавцями у виконавчому провадженні, до яких належать такі чотири основні групи: 1) виконавчі дії (рішення) державних та приватних виконавців, 2) процесуальні дії сторін виконавчого провадження, 3) дії (бездіяльність) сторін виконавчого провадження щодо

реалізації приписів рішення, яке підлягає примусовому виконанню, 4) інші обставини, що мають юридичне значення для виконавчого провадження, тобто впливають на виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків їх учасників, а також на розвиток виконавчого провадження в цілому;

стверджується, що в процесі здійснення примусового виконання рішень державні та приватні виконавці повинні документувати загальні та спеціальні юридичні факти. До загальних юридичних фактів належать виконавчі дії та інші юридично значимі дії чи обставини, які відбуваються (або можуть відбутись) у кожного виконавчому провадженні згідно загальних правил виконавчого процесу. До спеціальних юридичних фактів слід віднести виконавчі дії та інші юридично значимі дії чи обставини, які властиві лише для окремих категорій справ виконавчого провадження;

обґрунтовано необхідність закріплення в українському законодавстві правових норм, що наділяють державних та приватних виконавців повноваженнями здійснювати документування (констатацію) юридичних фактів поза виконавчим провадженням за зверненням фізичних чи юридичних осіб або за дорученням суду;

аргументовано, що, незважаючи на існування певних ризиків, пов'язаних з покладанням на органи державної виконавчої служби додаткової функції з констатації фактів, з метою реалізації поступової уніфікації повноважень державних та приватних виконавців пропонується наділити повноваженнями документування (констатації) юридичних фактів поза виконавчим провадженням як приватних, так і державних виконавців;

сформульовано основні цілі надання державним та приватним виконавцям повноважень здійснювати документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням шляхом складання актів про констатацію фактів: 1) полегшення у багатьох випадках сторонам юридичного спору збір доказового матеріалу для суду; 2) створення дієвого юридичного механізму формування судових доказів, що мають високий ступінь достовірності; 3) сприяння розвантаженню судів від незручних процедур, таких як огляд

доказів за їх місцезнаходженням, а інших органів та організацій – від необхідності документування юридичних фактів; 4) формування додаткових засобів для мирного, позасудового врегулювання спорів;

з метою забезпечення контролю за достовірністю даних, що містяться у Актах констатації фактів, доцільно запровадити реєстр таких актів за зразком такого, що функціонує в республіці Молдова. До цього реєстру мають бути внесені всі Акти про констатацію фактів протягом п’яти робочих днів з дня їх складення. Це дасть можливість зафіксувати у незмінному вигляді як дату складення, так і зміст Актів, а також дозволить перевірити справжність будь-якого Акту, надано особою на підтвердження того чи іншого юридичного факту;

сформульовано пропозицію щодо внесення до процесуальних кодексів правових норм, які надають суду право направляти державним чи приватним виконавцям судові доручення щодо документування обставин справи з метою подальшого використання отриманих матеріалів як доказів у цивільному, господарському або адміністративному судочинстві;

запропоновано закріпити у процесуальних кодексах серед судових витрат, пов’язаних з розглядом справи, такий вид судових витрат як витрати на виконання судових доручень органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями. Порядок оплати, забезпечення та розподілу даного виду судових виртат варто здійснювати за зразком витрат на проведення судової експертизи.

Вдосконалено:

класифікацію юридичних документів, побудовану за критерієм змісту юридичних документів, зумовленого метою їх складення. За даним критерієм юридичні документи варто поділяти на три види: 1) юридичні документи, що містять інформацію лише про права та обов’язки осіб; 2) юридичні документи, що містять інформацію лише про юридичні факти; 3) юридичні документи, що містять інформацію як про права та обов’язки осіб, так і про юридичні факти;

перелік умов, за яких можливе здійснення документування фактичних обставин державним чи приватним виконавцем поза виконавчим провадженням: 1) даний факт має юридичне значення для заявника, особи, інтереси якої представляє заявник, або для вирішення справи судом; 2) цей факт можна спостерігати за допомогою органів чуття (зору, слуху, нюху чи дотику). Він має бути відображений виконавцем максимально точно без жодних оціночних суджень; 3) документування юридичних фактів може здійснюється виконавцем у загальнодоступному місці або місці, до якого має доступ особа, за дорученням якої виконавець здійснює документування юридичних фактів, та з дозволу осіб, які вправі заборонити перебування виконавця на відповідній території (приміщенні); 4) нормами закону не передбачено спеціального порядку засвідчення даного факту; 5) наявне звернення заінтересованої особи щодо необхідності здійснити документування юридичних фактів, яке повинно здійснюватися державним чи приватним виконавцем на підставі договору з такою особою або за дорученням суду.

Набули подальшого розвитку:

теза про те, що цифровізація процесу документування у виконавчому провадженні, поступове впровадження та розширення електронних інструментів взаємодії державним та приватних виконавців зі сторонами виконавчого провадження та іншими суб'єктами не лише слугує оптимізації вчинення виконавчих дій та підвищенню ефективності виконання рішень, а й сприяє дотриманню принципу доступності правосуддя у його «широкому» розумінні, а також є важливим кроком на шляху європейської інтеграції України;

твердження про необхідність вдосконалення законодавчого регулювання порядку документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів у процесі накладення тимчасових заборон на боржника, особливо при їх зверненні з поданням до суду про встановлення тимчасового обмеження на виїзд боржника за межі України. Для цього

пропонується надати виконавцю право складати акт про ухилення боржника від виконання рішення, якщо таке рішення не виконане боржником протягом одного місяця з моменту отримання ним копії постанови виконавця про відкриття виконавчого провадження (а у разі покладення рішенням на боржника обов'язку сплати періодичних платежів – якщо боржник має заборгованість по їх оплаті більш ніж за три місяці) з подальшим зверненням до суду з вимогою про тимчасове обмеження на виїзд боржника за межі України. При цьому саме на боржника має бути покладено обов'язок доказування відсутності його вини в невиконанні рішення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення та висновки можуть бути застосовані у:

науково-дослідній сфері – формування наукового підґрунтя діяльності державних та приватних виконавців щодо документування юридичних фактів під час примусового виконання рішень і поза виконавчим провадженням;

практичній діяльності – для вдосконалення практики здійснення державними та приватними виконавцями документування юридичних фактів під час примусового виконання рішень і поза виконавчим провадженням. (Довідка Міністерства юстиції України № 7863-11.1.2-25 від 24.10.2025; Довідка Асоціації приватних виконавців України № 1197/01-14 від 29.10.2025);

правотворчій сфері – щодо розробки пропозицій до вдосконалення правового регулювання діяльності державних та приватних виконавців у процесі документування юридичних фактів як при примусовому виконанні рішень, так і поза виконавчим провадженням;

навчальному процесі – при підготовці підручників, навчальних та навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, лекційних та практичних курсів та безпосередньому викладанні навчальної дисципліни «Виконавче провадження».

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження обговорено на кафедрі цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських та інших науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції ім. Ю. С. Червоного «Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану» (Одеса, 16 грудня 2022 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного «Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру» (Одеса, 28 груд. 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного «Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру» (20 грудня 2024 р., м. Одеса); Науково-практичній конференції «Новели цивільного процесуального законодавства: спрощені провадження» (м. Одеса, 5 травня 2025 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 травня 2025 р.).

Публікації. Основні теоретичні висновки і практичні рекомендації, що містяться в дисертації, викладено у дев’яти наукових публікаціях за темою дослідження: 3 наукові статті, опубліковані у фахових наукових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 наукова стаття, опублікована у нефаховому виданні, та 5 доповідей на міжнародних, всеукраїнських та інших науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертаційне дослідження складається з анотації (українською та англійською мовами), вступу, чотирьох розділів, що включають одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 192 сторінки, із них основного тексту роботи – 163 сторінки. Список використаних джерел містить 202 найменування, розташованих на 22 сторінках. Також є 3 додатки – на 7 сторінках.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОРЯДКУ ВСТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ ДЕРЖАВНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ВИКОНАВЦЯМИ

1.1. Методологія дослідження порядку документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями

Методологія описує загальну дослідницьку стратегію, що підкреслює шлях, яким дослідник здійснює дослідження. Методологія має визначити систему застосовуваних методів, роль кожного з обраних методів та їхнє співвідношення у отриманні та обробці даних [62, с. 28]. Важливою функцією методології є визначення підходу до дослідження правового явища, що ґрунтується на принципах наукового пізнання залежно від сфери дослідження [13, с. 103].

Методологія наукових правових досліджень виконує три основні функції: досліджувати юридичну проблему, критично описувати факти та законодавство, пояснювати або тлумачити юридичні проблеми та концепції. У правових дослідженнях методологія сприяє систематичному запиту, який надає інформацію для керівництва юридичними дослідженнями; наукове дослідження принципів та фактів будь-якої теми; допомога дослідникам зрозуміти методи дослідження для відкриття істини та оцінки достовірності результатів дослідження; допомога дослідникам дотримуватися послідовної логіки в дослідженнях та підготувати їх до вирішення можливих викликів з якими вони можуть зіштовхнутись; важливий спосіб накопичення надійних та дійсних знань і дослідження зв’язку між теорією та практикою [8, с. 535].

Як відзначають окремі науковці, «у ході дослідження науковець повинен використовувати ряд методів, традиційних не лише для юриспруденції, а й інших методів, які застосовуються в більшості наук, оскільки цього вимагає всебічність результатів наукового дослідження.

Зокрема, юридична наука використовує наступні методи: всезагальні, що характеризують філософську основу пізнання; загальні, які конкретизують всезагальні методи стосовно юридичних наук; спеціальні (окремі), які використовують конкретні юридичні науки» [138, с. 31]. Інші дослідники виділяють загальні (філософські), загальнонаукові, спеціальні та конкретно-наукові методи [61, с. 92]. Також в окремих джерелах називають філософські, загальнонаукові, приватнонаукові, дисциплінарні методи та методи міждисциплінарних досліджень [10, с. 24-25]. Не заглиблюючись у дану дискусію, варто зупинитись на трьох рівнях наукової методології: філософський (фундаментальний), загальнонауковий та спеціальний (спеціально-юридичний) рівень методології наукового дослідження. Для кожного з цих рівнів є властивим певний набір методів. Ефективне наукове дослідження можливе лише у разі сукупного застосування усіх трьох методологічних рівнів. Ігнорування одного з цих рівнів або взагалі обмеження виключно спеціально-юридичним методологічним інструментарієм є неефективним та призводить до хибних результатів.

Окреслюючи методологічну основу даного дисертаційного дослідження, варто наголосити на тому, що вона сформована під впливом кількох чинників.

По-перше, проведення дослідження в рамках науково-дослідної теми кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру» на 2021-2025 рр., що є складовою частиною плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини в людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 рр., зумовлює необхідність зробити акцент саме на людиноцентристському, гуманістичному підході до вивчення та аналізу правових явищ, що є предметом даного дисертаційного дослідження, що дозволяє брати до уваги конкретні особливості кожної життєвої ситуації, ретельніше враховувати й

повніше реалізовувати індивідуальні інтереси окремих осіб – суб'єктів правовідносин, забезпечувати не тільки законність і обґрунтованість, а й справедливість правозастосовних рішень [133, с. 19]. Людський, антропоцентричний вимір права зумовлений розумінням історії як певного процесу соціального прогресу у сторону розширення свободи і вільностей, який на сучасному етапі втілюється у повазі до гідності та прав людини [137, с. 69]. У зв'язку з чим, М. В. Савчин справедливо зазначає про дію принципу антропологізму в праві, згідно з яким права людини наповнюють змістом і сенсом правову систему як таку [137, с. 69]. Також цей методологічний підхід дозволяє інтегрувати різноманітні течії та доктринальні положення, підходи до праворозуміння, такі як концепція природного права, позитивістський підхід тощо та сконцентрувати увагу дослідника не стільки навколо догми права, скільки розглянути досліджувану проблематику під кутом зору захисту прав та охоронюваних законом інтересів людини в конкретних життєвих обставинах. Такий напрям наукового дослідження забезпечує практикоорієнтованість роботи науковця, спрямованість не лише на здійснення теоретичних узагальнень, а й формулювання конкретних практичних рекомендацій щодо вдосконалення положень чинного законодавства та юридичної практики. У цьому контексті варто погодитись із позицією В. В. Завальнюка, що «професійна правова культура є складним інтегральним явищем, стрижнем якого є людиномірність і людиновідповідність – здатність і готовність юриста діяти серед людей і відповідними людській природі засобами. Саме ця особливість професійної правової культури характеризує сутність сучасної юридичної спільноти, на відміну від «законників» тоталітарної держави, для яких на першому місці стояло виконання своєрідного «замовлення» на обслуговування інтересів державного та/або партійного апарату» [59, с. 230].

По-друге, дане наукове дослідження характеризується методологічним плюралізмом. Адже варто всіляко підтримати сучасну тенденцію відходу від моністичного підходу, що був властивий радянській юридичній науці, коли

діалектичний матеріалізм вважався безальтернативною основою будь-якого наукового дослідження. На сучасному етапі розвитку наукових поглядів не може бути єдиного заздалегідь заданого методу наукового дослідження, однаково підходящого для всіх. Вибір набору наукових методів повинен диктуватися конкретними завданнями, поставленими перед дослідником. Як справедливо відзначав Ю. М. Оборотов, «змішана методологія постає як з'єднання ідей тріангуляції, мультидисциплінарності та поліпарадигмальності. Ця дослідницька позиція ґрунтується на понятті інтеграції, яка забезпечує гармонізацію стратегій дослідних дій, долаючи взаємовиключні стратегії і виходячи до взаємодоповнюючого наукового пошуку… На цьому шляху між дослідником і тією реальністю, що він вивчає, знаходиться методологічна оптика, саме методологічна оптика дозволяє конструювати індивідуальний дизайн дослідження» [59, с. 9-10].

Описуючи філософське підґрунтя даного наукового дослідження, не можна оминути увагою діалектичний метод, який хоча й наразі не визнається домінуючим, однак традиційно займає важливе місце в системі наукових методів. Як справедливо відзначається у спеціальній літературі, «діалектичний підхід до пізнання явищ і процесів став універсальним інструментом для усіх наук, при вивченні будь-яких проблем пізнаваності світу і практичних дій. Діалектика, як метод пізнання природи, суспільства і мислення, розглядалася в єдності з логічним мисленням і теорією пізнання, виступала фундаментальним науковим принципом при дослідженні багатопланової і суперечливої дійсності в різноманітних її проявах. Діалектичний підхід дозволяє обґрунтовувати причинно-наслідкові зв'язки, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, процесами диференціації та інтеграції, об'єктивності при оцінці дійсності. Практичний досвід і доказові факти виступають основою пізнання дійсності, її джерелом, а практика – критерієм істинності в науковій теорії» [58, с. 25]. Цей метод дозволяє дослідити процесуально-правові явища у їх розвитку, відслідковувати зміни у правовому регулюванні порядку документування

юридичних фактів, та пристосовувати вітчизняну юридичну практику до цих змін, поступово вдосконалюючи її.

Одними з найпопулярніших методів, які використовуються дослідниками для обґрунтування наукових досліджень та своїх результатів є загально-наукові методи. Найчастіше серед них виділяють – емпіричні методи, загально-логічні методи та прийоми, а також евристичні методи [8, с. 536].

Емпіричні методи є важливою складовою методології наукового дослідження. Емпіричне (те, що сприймається органами чуття) пізнання здійснюється в процесі досвіду, що розуміється в самому широкому сенсі, тобто як взаємодія суб'єкта з об'єктом, при якому суб'єкт не тільки пасивно відображає об'єкт, а й активно змінює, перетворює його [10, с. 35].

Емпіричним підґрунтям даного дисертаційного дослідження є, насамперед, особистий досвід дисертанта, набутий в процесі роботи на різних посадах у державній виконавчій службі та приватним виконавцем. Крім того, практичні аспекти теми дисертаційного дослідження розглядалися на основі аналізу матеріалів судової практики, а також досвіду вітчизняних і закордонних колег-виконавців.

Відповідно, не обійшлося й без застосування методів аналізу і синтезу. Аналіз передбачає розкладання цілого на складові частини, виявлення його структури та системи, класифікацію предметів та явищ, що до нього входять. Це дозволило, наприклад, виявити складові елементи процедури документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями, дослідити складові частини юридичних документів, у яких підлягають фіксуванню ті чи інші юридичні факти. Синтез – це об'єднання в єдине ціле частин, виявлених в результаті аналізу. У даному дослідженні це дозволило сформулювати («синтезувати») нові поняття. Результатом синтезу стало, наприклад, виведення дефініцій «документування юридичного факту», «документування прав та обов'язків» та ін.

При проведенні даного дисертаційного дослідження було використано також методи індукції та дедукції. Згідно індуктивістської методології наукове пізнання починається зі спостереження та констатації фактів. Після того, як факти встановлені, починається процес їх узагальнення та висунення теорії [29, с. 41]. Саме таким чином відбувається науковий аналіз певних юридичних фактів, які спостерігає виконавець у процесі своєї роботи. На основі практичного досвіду виконавця, отриманого в процесі документування юридичних фактів, може бути зроблено висновки в цілому щодо існуючого стану правового регулювання процесу документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями, встановлено недоліки та можливі шляхи вдосконалення як правових норм так і практичних підходів до такого документування. Дедуктивний метод, навпаки, передбачає прийняття за основу певного узагальнення, наукової теорії та її перевірку на практиці через експерименти чи конкретні практичні кейси.

Неодмінною складовою будь-якого правового дослідження є системний метод або системний підхід до вивчення правових явищ. В процесі проведення теоретико-правових досліджень використовуються терміни «правова система» або «система права», чим наголошується на системному характері права як такого. Ця юридична термінологія властива як для матеріального, так і для процесуального права. Однак, як видається саме процесуальне право є більш «системним», не лише тому, що воно являє собою систему правових норм, а й тому, що воно є регулятором впорядкованої системної діяльності. Сама юридична природа процесуальних правовідносин, їх докладна регламентація, впорядкованість та структурованість вимагає застосування системного підходу до їх вивчення.

Системний підхід до вивчення правових явищ орієнтує дослідження на розкриття цілісності об’єкта і фундуючих його механізмів, на виявлення різноманітних типів зв’язків складних об’єктів і зведення їх в єдину картину. Безсумнівним достоїнством системного підходу є, по-перше, те, що він

суттєво розширює сферу пізнання у порівнянні з уже освоєною в науці, а також припускає нову схему пояснень, в основі якої лежить пошук конкретних механізмів, що визначають цілісність об'єкта [28, с. 109]. Системний метод правового дослідження ґрунтується на тому, що право – це структурно-елементне утворення, первинним елементом якого є правові норми, які для забезпечення найбільш ефективного регулювання окремих видів суспільних відносин об'єднуються у відповідні галузі, а також визначає правову нормативність як системне явище соціальної дійсності, яка проявляється через нормативно-правові приписи. Побудова всієї сукупності правових норм на основі певної послідовності та взаємозв'язку дає змогу говорити про складне, цілісне утворення – систему права [41, с. 55-56]. Водночас, системний метод незамінний і при вивченні різних видів юридичного процесу, зокрема, виконавчого провадження, яке являє собою цілісну та впорядковану систему послідовно вчинюваних виконавчих дій державних та приватних виконавців, а також процесуальних дій інших учасників виконавчого провадження, в першу чергу – сторін (боржника та стягувача).

Традиційним для юридичної науки є формально-юридичний (формально-догматичний) метод. Його суть полягає в тому, що право вивчається як таке: воно ні з чим не порівнюється, не співставляється з економікою, політикою, мораллю та іншими соціальними явищами. Предметом дослідження в цьому випадку є право в «чистому» вигляді – його категорії, визначення, ознаки, структура, конструкції, юридична техніка [60, с. 93].

За допомогою цього методу було здійснено аналіз положень Закону України від 02.06.2016 № 1404-VIII «Про виконавче провадження», Закону України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5, та інших нормативно-

правових актів, що регулюють порядок документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями.

Не останнє місце серед наукових методів посідає герменевтичний метод, тобто метод тлумачення текстів. Будь-яке наукове дослідження у сфері права передбачає роботу з різноманітними текстами, у першу чергу, текстами законів та судових рішень. Застосування цього методу пов'язане з виявленням не лише «літери», а й «духу» правових явищ. Як відзначила В.В. Дудченко, «основи герменевтичної теорії дозволяють виявити принципову відмінність між «буквою» і «духом» права. У теорії і практиці позитивного права віддають перевагу букві закону, тоді як у природному праві – його духу та меті. У першому випадку йдеться про дослівний принцип тлумачення, а в другому випадку – про цільовий принцип, коли тлумачення здійснюється у контексті мети. Суттєво при цьому, що метод екзегез реалізується шляхом застосування граматичного, логічного, історичного і системно-позитивного тлумачення» [35, с. 15].

У теперішньому глобалізованій реальності розвиток правової системи держави не може відбуватися відокремлено від тих процесів, що відбуваються у світі. Це відкриває широкі можливості для порівняння та запозичення найкращих правових положень та практик, використання чужого досвіду для власного розвитку. Порівняльні дослідження покликані запропонувати правові рішення, які, з одного боку, підтримують переваги глобалізації, а з іншого – знижують її негативні прояви [9, с. 110]. Тому одним з ключових методів, який використовувався при проведенні даного дисертаційного дослідження є порівняльно-правовий метод. Він дозволяє використовувати передові та найбільш вдалі досягнення закордонного права та юридичної практики, гармонізувати вітчизняне законодавство до законодавства розвинених країн Європи та законодавства Європейського Союзу. Вітчизняна юридична наука виявляє інтерес як до вивчення законодавства, що регулює діяльність державних та приватних виконавців, а

також виконавчої практики як країн, що належать до романо-германської правової сім'ї, так і країн загального права.

Водночас, використовуючи даний метод наукового дослідження необхідно пам’ятати, що правові норми, окремі правові інститути чи юридичні процедури не існують у вакуумі, окремо та незалежно від правової системи певної країни. Однією з головних властивостей права є його системність, отже, будь-яка структурна одиниця (будь то норма, інститут чи процедура) пов'язані з іншими структурними компонентами конкретної галузі права та системи права в цілому. Аналізуючи їх необхідно враховувати конкретні економічні, політичні, культурні, соціальні та інші умови, під впливом яких вони сформувались та функціонують.

1.2. Стан наукової розробки проблематики документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями

Безпосередньо проблематиці документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями присвячено дуже незначну кількість наукових праць. Однак це не означає, що дана проблематика взагалі не досліджувалася. Просто науковці розглядали ті чи інші аспекти даної проблематики в процесі дослідження суміжних або більш загальних тем.

Так, значний внесок у розвиток наукових ідей, концепцій, вчень у сфері виконавчого провадження зробила С. Я. Фурса, яка є однією з основоположників теорії виконавчого процесу [150, с. 346-351; 149, с. 177-182], виконавчих процесуальних правовідносин [147, с. 12-15]. С. Я. Фурса є співавтором значної кількості монографій, навчальних посібників та наукових статей, у яких досліджуються різноманітні проблеми примусового виконання рішень, повноважень державних та приватних виконавців, прав та обов’язків сторін та інших учасників виконавчого провадження тощо. Здійснювала послідовну плідну роботу над удосконаленням законодавства

про виконавче провадження [15]. Так, заслуговують на увагу висновки вченої, пов'язані з повноваженнями виконавців щодо вчинення окремих виконавчих дій при виконанні рішень, висвітлені у науковій статті С. Я. Фурси та Є. І. Фурси на тему: «Проблемні аспекти законодавчої регламентації учасників виконавчого провадження» [148, с. 103-120], які побічно стосуються процедури документування виконавцями юридичних фактів у виконавчому провадженні.

Також значну увагу проблематиці виконавчого провадження, зокрема розвитку теорії виконавчого процесу приділяє у своїх працях С. В. Щербак. Дослідниця у своїй дисертаційній роботі «Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні» (2002) комплексний аналіз виконавчого провадження з урахуванням новітніх концепцій вчених-адміністративістів та зроблено обґрунтування місця виконавчого провадження в системі права України, визначено, що виконавче провадження забезпечує правозахисну функцію держави, вироблено принципи виконавчого провадження [158].

У процесі дослідження розкрито і висвітлено неузгодженість законодавчої регламентації складних правовідносин у виконавчому провадженні, труднощі, що виникають у практиці застосування законодавства про виконавче провадження та зроблено спробу визначити шляхи їх подолання [158, с. 4].

Неабиякий внесок було зроблено С. В. Щербак у розвиток спеціальної термінології. Нею сформульовано визначення понять «виконавчий процес», «виконавча дія» та ін. Визначено місце виконавчого процесу у системі цивілістичного процесу, разом з іншими як судовими (цивільним, господарським процесами), так і несудовими юрисдикціями (нотаріальним процесом, третейським розглядом) [159, с. 33]. Вченою досліджено структуру виконавчого процесу як окремого виду юридичного процесу, його складові елементи, такі як стадії та виконавчі дії, визначено процесуальні гарантії захисту прав громадян та організацій у виконавчому провадженні [160, с. 15-

19]. Заслуговують на увагу наукові висновки С. В. Щербак, пов'язані з особливостями виконання судових рішень і рішень інших органів в Україні в умовах воєнного стану [15, с. 184-217].

У контексті формування потужної теоретичної основи виконавчого провадження важливим вбачається науковий доробок І. Г. Француза, у дисертаційному дослідженні якого, виконаному на тему: «Теоретико-правові аспекти примусового виконання судових рішень в Україні» узагальнено доктринальні підходи до розуміння поняття «примусове виконання судових рішень» у межах: 1) «широкого» розуміння, як елементу (стадії) судового провадження, що підтверджується і правовою позицією Європейського суду з прав людини, за якою виконання судового рішення, ухваленого будь-яким судом, має розглядатись як складова «судового процесу»; 2) «вузького» розуміння, як інструментального примусового засобу держави щодо зміни правової дійсності відповідно до правових наслідків, передбачених рішенням суду [146, с. 14].

Важливий внесок у розвиток наукових поглядів про виконавче провадження зробив В. М. Притуляк у дисертаційному дослідженні на тему: «Повноваження суду при примусовому виконанні рішень у цивільних справах» (2016) [103, с. 13-15], особливо в контексті вивчення практичного боку співпраці суду та органів примусового виконання в процесі виконавчого провадження на основі глибокого аналізу як теоретичних положень так і матеріалів судової практики.

Традиційно, значна увага до дослідження проблематики діяльності державних та приватних виконавців приділяється науковцями у сфері адміністративного права.

Фундаментальною для розвитку вчення про виконавче провадження, дослідження повноважень державних та приватних виконавців, зокрема й у контексті документування ними юридичних фактів, є докторська дисертація Л.В. Крупнової на тему: «Система виконавчого провадження в Україні: теоретико-правові та праксеологічні аспекти» (2018) [53]. Дослідниця

висловила цілком слушну точку зору, згідно якої предмет (підстава) виконавчого провадження як окрема юридична категорія є юридичним фактом, який обумовлює виникнення правовідносин щодо примусового виконання судових рішень та рішень органів публічної адміністрації, характеризується владно-розпорядчим характером та уособлює результат діяльності конкретних суб'єктів (судів та органів публічної адміністрації) [53, с. 367]. Такий підхід, з одного боку дає можливість прослідкувати тісний зв'язок між різними видами юридичних процесів, наприклад, судовим та виконавчим, а з іншого, цілком корелює з науковою концепцією, що розкривається у представленому дисертаційному дослідженні, яка представляє виконавчі дії державних та/або приватних виконавців та процесуальні дії інших учасників виконавчого провадження як систему юридичних фактів, що є динамічним елементом процесуальних правовідносин у виконавчому провадженні, та які набувають завершеності лише в результаті їх належного документування.

Так, багато важливих для юридичної науки ідей висловлено у дисертаційному дослідженні Б. М. Гука на тему: «Адміністративно-правове регулювання механізму примусових заходів виконавчого провадження» (2010) [25; 26]. Вагомим є внесок вченого у розвиток категоріального апарату виконавчого провадження. Ним сформульовано визначення та окреслено співвідношення змісту таких понять як «виконавче провадження», примусове виконання», «реалізація рішень», «відновлення порушених прав» [27, с. 101-106]. Також серед вагомих здобутків науковця є, зокрема, дослідження правових підстав, юридичного змісту та організаційно-правової форми примусової реалізації виконавчих документів [26, с. 134-206].

Істотні для розвитку теорії та практики виконавчого провадження наукові висновки зроблено в дисертації В. П. Мороз на тему: «Адміністративно-правове забезпечення примусового виконання судових рішень в Україні» (2021) [63], зокрема, ті, що стосуються проблематики здійснення контролю та нагляду за процедурою примусового виконання

судових рішень. Заслуговують на увагу твердження науковця щодо такого способу судового контролю як зобов’язання надати звіт про виконання судового рішення з можливістю подальшого накладення штрафу у випадку невиконання цього зобов’язання [63, с. 24], які знайшли відображення у вітчизняному процесуальному законодавстві.

Не можна оминути увагою й дисертаційне дослідження В. В. Олашина на тему: «Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах» (2023) [69]. Заслуговує на увагу здійснений дослідником аналіз судової практики у питанні підтвердження юридичного факту повного виконання судового рішення для з’ясування наявності або відсутності підстав для притягнення виконавця до відповідальності за неналежне виконання ним своїх професійних обов’язків [69, с. 164-165].

Науковим підгрунтям дослідження питання цифровізації процесу документування у виконавчому провадженні стали, зокрема, праці науковців у сфері цифровізації правосуддя. Плідну та послідовну наукову роботу у сфері дослідження правового регулювання впровадження цифрових технологій в правосуддя здійснює Н. Ю. Голубєва. ЇЇ монографічна праця на тему: «Електронне судочинство: міжнародний досвід» (2020) [22] є результатом багаторічних досліджень проблематики «електронізації» правосуддя. Значна кількість ідей та висновків, сформульованих вченою може бути використано й під час впровадження досягнень науково-технічного прогресу, комп'ютерної техніки та інформаційних технологій у виконавче провадження. Різним проблемам «цифровізації» документування у сфері правосуддя також присвячено дисертаційні дослідження Ю. С. Павлової на тему: «Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі» (2019) [70], Д. О. Московчука на тему: «Електронні докази у країнах континентального та загального права: порівняльно-правове дослідження» (2023) [65], О. Г. Привиденцева на тему: «Електронне повідомлення як доказ в цивільному процесі» [102].

У напрямку наукового дослідження проблем діджиталізації виконавчого провадження варто також відмітити дисертаційну роботу А. В. Кожевнікової на тему: «Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку» (2023) [48]. Зокрема, вчена проаналізувала сучасний стан та перспективи розвитку і вдосконалення законодавства, що регулює функціонування автоматизованої системи виконавчого провадження, єдиного реєстру боржників, проблеми та перспективи розвитку технологій штучного інтелекту та блокчейн у виконавчому процесі. Заслуговують на увагу сформульовані науковицею пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження», які сприятимуть покращенню електронної взаємодії виконавців з державними органами, банками, іншими фінансовими установами, небанківськими надавачами платіжних послуг, емітентами електронних грошей, полегшить для отримання виконавцями інформації про боржників, їхнє майно, доходи та кошти, у тому числі конфіденційної з державних електронних баз даних і реєстрів, інших автоматизованих інформаційних систем, що, безумовно, сприятиме підвищенню ефективності їх роботи [48, с. 177]. Напрацювання вченої у напрямі електронного документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями стали в пригоді під час роботи над цим дисертаційним дослідженням.

У контексті євроінтеграційних процесів у нашій державі важливим напрямом наукових досліджень є міжнародний виконавчий процес. Серед наукових досліджень у сфері міжнародного виконавчого процесу варто відзначити дисертаційну роботу М. М. Мальського на тему: «Теоретичні основи міжнародного виконавчого процесу» (2020) [56]. Науковець здійснив комплексне теоретичне дослідження понятійного апарату, сформулював авторське визначення поняття «міжнародний виконавчий процес», дослідив становлення міжнародного виконавчого процесу, проаналізував особливості примусового виконання судових рішень та рішень інших органів у країнах ЄС, положення міжнародних договорів про правову допомогу, що

стосуються виконання рішень, та окремі питання примусового виконання рішень з іноземним елементом в Україні, тощо, тим самим сформувавши цілісну, логічно побудовану наукову концепцію міжнародного виконавчого процесу [56, с. 26-32].

Окремі аспекти проблематики документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями побічно розкриті у працях, присвячених теорії юридичних фактів, зокрема, процесу їх встановлення та фіксації (А. М. Завальний [38], М. Д. Пленюк та А. В. Коструба [80], О. В. Басай [7, с. 8-16] та ін.), а також практичним аспектам діловодства та документознавства (О. С. Гиляка [19, с. 165-172; 20], І. В. Царьова [153], І. Ю. Шкіцька [157] та ін.);

Безпосередньо документуванню юридичних фактів державними та приватними виконавцями присвячено доволі незначну кількість наукових праць вітчизняних дослідників, що й актуалізує тему даного дисертаційного дослідження. Так, варто відмітити науковий доробок Д. В. Ляпіна, присвячений проблематиці документування фактів виконавцями у Республіці Польща [55]. Автор цієї публікації проаналізував досвід польських виконавців щодо складання протоколів фактичного стану.

Більш значного поширення дана тематика набула у працях закордонних дослідників, із цілком зрозумілої причини – наявності такої процедури у їхньому законодавстві та юридичній практиці.

Так, варто відзначити дисертаційне дослідження на здобуття ступеня доктора права (Університет Ніцци Софія Антиполіс, факультет права та політології), представлена та публічно захищена 4 грудня 2013 року Марі-П'єр Мурр-Шрайбер (M.-P. Mourre-Schreiber) на тему: «La preuve par le constat d'huissier de justice» («Доказова сила звіту виконавця про фактичні обставини») [190]. У цій роботі докладно проаналізовано особливості використання звітів виконавців про фактичні обставини у судовому доказуванні, зокрема, значну увагу приділено окремим проблемам юридичної практики, що пов’язані з таким використанням.

На думку дослідниці хоча звіт виконавця не зазначений у цивільному кодексі як допустимий засіб доказування, він, тим не менш, залишається ефективним інструментом для доказування юридичних фактів. Як стверджує науковиця, використання звітів виконавців є гнучкою процедурою доказування, адаптованою до найрізноманітніших ситуацій. Як інструмент запобігання спорам або навіть для їх раннього вирішення, звіт також може дозволити учаснику судового процесу виконати процесуальний тягар, що покладається на нього, щодо подання суду доказів фактів на підтвердження його вимог [190, с. 202].

Доволі цікавою є публікація Сільвіана Дорола (Sylvian Dorol) та Себастьяна Расіна (Sébastien Racine) на тему: «Les constats impossibles?» («Констатація факту неможлива?»), присвячена аналізу практичних труднощів у роботі виконавців під час документування юридичних фактів, дослідженню обмежень, що накладаються етичними, технологічними та правовими чинниками, зокрема, проблемі суб'єктивізму в оцінці фактичних обставин у звітах виконавців [173].

Не можна залишити поза увагою й дослідження Тіма Ван Каннейта (Tim Van Canneyt) та Крістофа Вердюра (Christophe Verdure) на тему: «Bailiffs on the internet and the validity of their certified reports: lessons learned from the French and Belgian courts» («Виконавці в інтернеті та обґрунтованість їхніх звітів про фактичні обставини: уроки, отримані з досвіду французьких та бельгійських судів») [202, с. 71-76].

У цій праці увага дослідників сконцентрована на порядку документування виконавцями електронної інформації. Автори дійшли висновку, що використання звіту виконавця про фактичні обставини часто є адекватним засобом для отримання доказів певного факту. Це твердження є ще більш точним, коли необхідно зафіксувати обставини розміщення певної інформації в Інтернеті, швидкозмінному середовищі. Французька судова практика встановила деякі чіткі орієнтири, яких виконавець повинен дотримуватися, фіксуючи інформацію, розміщену на веб-сторінці, щоб

забезпечити збереження доказової сили свого звіту про фактичні обставини. Ці принципи, самі по собі, не змінюють доказове право, оскільки вони стосуються питань суто технічного характеру в процесі документування виконавцем певних фактів, однак виконавці повинні враховувати їх, щоб уникнути відповідальності [202, с. 76].

Важливе наукове дослідження в рамках тематики документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями зробила Юлія Скавінська (Julia Skawińska). У її праці на тему: «Zabezpieczenie dowodów a protokół stanu faktycznego» («Забезпечення доказів і протокол фактичного стану») [197] здійснений порівняльний аналіз інституту забезпечення доказів та протоколювання фактичного стану виконавцями. Дослідниця дійшла висновку, що забезпечення доказів є інститутом судового доказування та належить до компетенції суду, тоді як складення протоколу фактичного стану належить до повноважень виконавця. Ці процедури мають багато спільного, але між ними є й суттєві відмінності. Обидві процедури можуть впливати на процес судового доказування ще до його початку. Однак вони відрізняються за суб'єктами, які можуть їх використовувати, розмірами оплати, організацією процесу та засобами контролю [197].

Не менш вагомим є й внесок у розробку даної тематики науковця Марціна Сітковського (Marcin Sitkowski). Так, у його публікації на тему: «Protokół stanu faktycznego jako sposób zabezpieczenia dowodu w postępowaniu sądowym. Analiza instytucji w myśl nowej ustawy o komornikach sądowych» (Протокол фактичного стану як спосіб забезпечення доказів у судовому провадженні. Аналіз інституту відповідно до нового Закону про судових виконавців») [196, с. 9-32] автор стверджує, що положення польської доктрини щодо сфери застосування протоколів фактичного стану згідно з національним законодавством не дають чіткої відповіді щодо їх місця у системі доказів. Він намагається вирішити проблему застосування протоколів фактичного стану відповідно до повноважень виконавців, наданих їм Законом від 22 березня 2018 року про судових виконавців, у

якому цей інститут набув набагато детальнішої та точнішої регламентації порівняно з попереднім законодавством [196, с. 9-32].

Як вбачається, дослідження порядку документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями доцільно здійснювати у двох напрямах: в межах виконавчого провадження, коли документування виконавцем юридичних фактів здійснюється, так би мовити, «для внутрішнього використання», тобто для забезпечення юридичного оформлення процесуальних дій та інших юридичних фактів задля належного виконання судового рішення чи рішення іншого органу (посадової особи), а також поза виконавчим провадженням, через вивчення досвіду виконавців у деяких європейських країнах, коли виконавець документально фіксує юридичний факт у тому вигляді, в якому той існує на певний момент часу, з метою можливого подальшого його використання як доказу в суді.

РОЗДІЛ 2.
ДОКУМЕНТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА ОСОБИ

2.1. Поняття, сутність та значення документування юридичних фактів

Загальноприйнятим у юридичній науці є розуміння юридичних фактів як конкретних життєвих обставин (дій та подій), з якими норми права пов'язують настання певних правових наслідків – виникнення, зміну або припинення правових відносин [39, с. 346; 144, с. 184; 40, с. 232; 23, с. 732].

А. Завальний цілком справедливо наголошує на важливості, істотному значенні юридичних фактів для суб'єктів права в зв'язку з реалізацією їх суб'єктивних прав і виконанням юридичних обов'язків [37, с. 230-231]. Цілком вірним є й твердження С. В. Кімчинської про те, що юридичні факти є невід'ємним елементом механізму правового регулювання суспільних відносин [46, с. 28]. В. Томко, досліджуючи співвідношення юридичних фактів і норми права, слушно підкреслює, що юридичні факти за своєю сутністю відображають взаємозв'язок людської діяльності та соціальних подій із правовим регулюванням. Норма права і юридичний факт, на думку науковця, не можуть існувати ізольовано як самостійні феномени правової дійсності, оскільки в такому разі нівелюється їх призначення — забезпечення регулятивного й охоронного впливу на суспільні відносини. Лише їх діалектична взаємозумовленість та взаємодія створюють справжню соціальну цінність права, що проявляється у свідомо-вольовій поведінці суб'єктів та у реальному втіленні нормативних приписів у практичній діяльності [143, с. 524]. Отже поведінка людини стає юридично значимою та породжує певні юридичні наслідки лише у випадку, коли їй надається таке значення нормою права. Відповідно, правозастосовний орган у кожному конкретному випадку вирішення тієї чи іншої юридичної ситуації співвідносить реальну поведінку

конкретної особи з її ідеальною моделлю, що описана нормою права, та робить висновки стосовно того, чи спричиняє така поведінка правові наслідки та з огляду на зміст правової норми визначає, які саме правові наслідки вона спричиняє. Так, наприклад, державний чи приватний виконавець надає правову оцінку діям стягувача щодо пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання. При цьому він перевіряє, чи було дотримано строків такого пред'явлення, чи відповідає виконавчий документ вимогам закону тощо. Правова оцінка надається у постанові державного чи приватного виконавця, якою він може відкрити виконавче провадження або повернути виконавчий документ стягувачу без прийняття до виконання. У постанові державного чи приватного виконавця фіксується факт звернення стягувача з заявою про примусове виконання певного виконавчого документа та з огляду на обставини такого звернення визначаються правові наслідки, оформленні рішенням виконавця.

Юридичні факти є динамічним чинником, що впливає на розвиток правовідносин. Вони спричиняють їх виникнення, зміну та припинення. Юридичні факти є передумовою виникнення правовідносин; саме на підставі юридичних фактів у суб'єктів правовідносин виникають права та обов'язки, а здійснення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, що входять до змісту цих правовідносин, в свою чергу, також є юридичними фактами. Так само правозастосовні акти ухвалюються на підставі встановлених правозастосовним органом юридичних фактів та, водночас, ухвалення правозастосовного акту також є юридичним фактом, який впливає на подальший розвиток правовідносин. Тобто юридичні факти є невід'ємним елементом механізмів реалізації та захисту суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків суб'єктів правовідносин, вони присутні на кожному етапі розвитку правовідносин.

При цьому здійснення конкретного суб'єктивного права особи часом є неможливим без належної фіксації юридичних фактів, як тих, що породжують суб'єктивне право особи, так і тих, що втілюють у собі

здійснення такого права чи виконання обов'язку або правові наслідки невиконання обов'язку (застосування юридичної санкції). Без фіксації юридичних фактів у юридичних документах неможливо собі уявити й процес захисту права чи охоронюваного законом інтересу. Так, не задокументувавши належним чином факт залиття квартири, в подальшому неможливо буде реалізувати своє право на відшкодування шкоди, заподіяної таким заливтям. У випадках вчинення юридичних дій нерідко такі дії втрачають юридичну силу (або взагалі не набувають її), якщо вони не були зафіксовані у встановленій законом формі. Наприклад, дії виконавця з вилучення майна на підставі рішення про його конфіскацію не матимуть юридичної сили, якщо вони не зафіксовані у постанові. Тому документування юридичних фактів в одних випадках полегшує здійснення та подальший захист суб'єктивного права особи, а в інших – є неодмінною умовою правомірності вчинення юридичних дій. Як справедливо відзначається в наукових джерелах, «у конкретних випадках для участі у певних правовідносинах та підтвердження своєї правосуб'єктності у них, необхідним є встановлення наявності чи відсутності конкретних юридичних фактів з їх фіксацією у відповідних письмових документах» [2, с. 137].

Документування – це процес створення документа, в якому фіксується певна інформація. Документування відрізняється від документообігу тим, що документування – це процес створення документу, тоді як документообіг передбачає роботу з уже готовими документами. Разом документування та документообіг утворюють такий вид діяльності як діловодство – сукупність процесів, що забезпечують документування управлінської інформації і організацію роботи із службовими документами (ст. 1 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи») [124]. Залежно від характеру документа та виду інформації, яку він фіксує, розрізняють окремі види документування. Наприклад, документування управлінської інформації полягає у створенні документів, в яких фіксується з дотриманням установлених правил інформація про управлінські дії (п. 8 Типової інструкції

з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 55)[30].

Документом є матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі (ст. 1 Закону України «Про інформацію») [122]. Різновидом документа є електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа (ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») [108]. У практиці державних та приватних виконавців використовуються як паперові, так і електронні документи, однак очевидною є тенденція до збільшення питомої ваги електронних документів з огляду на обраний Україною шлях до цифровізації усіх сфер суспільного життя.

В юридичній літературі також нерідко використовують термін «юридичний документ», під яким О. Гиляка розуміє «зафіксовану на матеріальному носії правову інформацію, що має юридичну силу, служить основним доказом того чи іншого факту» [19, с. 170]. І. В. Царьова надає більш розгорнуте визначення цього поняття: «Юридичний документ – це письмовий акт, який складається згідно з правовими вимогами та містить правову інформацію (підтвердження прав, обов'язків або підтвердження юридичних фактів, подій чи дій, що тягнуть виникнення певних прав та обов'язків). Він є письмовим актом, який встановлює, розвиває, змінює чи припиняє певні правовідносини або фіксує юридично значущі факти й дії» [153, с. 17]. Як вбачається з наведених дефініцій, формулюючи визначення юридичного документу, науковці сходяться на тому, що юридичні документи містять у собі інформацію про права та обов'язки осіб, а також певні юридичні факти, є їх підтвердженням.

Часом, замість терміну «юридичний документ» використовують термін «офіційний документ», щодо якого, на відміну від терміну «юридичний документ» закріплено законодавчу дефініцію. Нормативно визначено, що

офіційний документ – це документ, складений, виданий, засвідчений із дотриманням визначених законодавством норм уповноваженою особою, якій законодавством надано право у зв'язку з її професійною чи службовою діяльністю складати, видавати, засвідчувати певні види документів, що підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти та містить передбачені законодавством реквізити і відомості (п. 44 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення») [109]. У примітці до ст. 358 КК України уточнюється, що під офіційним документом у змісті цієї статті, а також статей 357 і 366 Кримінального кодексу, слід розуміти матеріально зафіксовану інформацію, яка підтверджує або посвідчує певні події, явища чи факти, що вже спричинили або можуть спричинити юридично значущі наслідки, або ж може бути використана як доказ у правозастосовній діяльності. Такий документ створюється, видається чи посвідчується уповноваженими (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань, юридичних осіб незалежно від форми власності й організаційно-правового статусу, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими, яким законом надано повноваження складати, видавати чи посвідчувати визначені законом документи у межах їх професійної або службової діяльності. Офіційний документ повинен відповідати встановленим законодавством формальним вимогам та містити передбачені законом реквізити [52]. І хоча наведені визначення призначені для конкретних цілей правового регулювання, вони доволі непогано відображають зміст даного поняття.

Для цілей даного дослідження все ж більш доцільним вбачається використання терміну «юридичний документ», адже тим самим робиться наголос на юридичному значенні інформації, що у ньому міститься.

Науковці виділяють такі ознаки юридичного документу: 1) вони складаються відповідно до встановлених правил і норм, у тому числі правил

юридичної техніки; 2) підставою щодо їх складання є законодавство, волевиявлення громадян і підприємств, установ організацій; 3) містять юридично значущу інформацію; 4) мають юридичну силу; 5) складаються в процесі юридичної діяльності; 6) складаються уповноваженим на те органом або посадовою особою, а також фізичними особами в межах їх правоздатності; 7) породжують юридичні наслідки, тобто мають обов'язковий характер [162, с. 40].

Серед наведених ознак окремі дослідники акцентують увагу саме на тому, що оформлення юридичних документів, як правило, спричиняє певні юридичні наслідки [20, с. 7]. Ця ознака має діалектичний зв'язок з іншою ознакою – юридичною силою документа, адже саме вона робить документ здатним спричиняти певні юридичні наслідки. При цьому одні юридичні документи спричиняють юридичні наслідки самим своїм оформленням, тому що оформлення цих юридичних документів завершує вчинення юридичної дії, втілює її у певній письмовій формі (наприклад, заповіт, договір, судове рішення), а інші юридичні документи спричиняють правові наслідки лише після вчинення з ними певних юридичних дій (наприклад, позовна заява спричиняє правові наслідки лише після подання її до суду, виконавчий документ спричиняє правові наслідки лише після пред'явлення його до примусового виконання і т. ін.). Утім, без самого документа вчинення відповідної юридичної дії було б неможливим, а тому як у першому, так і у другому випадках юридичний документ слід розглядати як невід'ємну складову цієї юридичної дії.

Є також група юридичних документів, оформлення яких не спричиняє правових наслідків, а здійснюється лише для підтвердження існування певних прав та обов'язків або юридичних фактів (довідки, свідоцтва тощо). За необхідності такі документи можуть бути використані як докази в суді.

Різний характер інформації, що міститься у документах спричинив існування розмаїття як доктринальних, так і нормативних класифікацій документів. Наприклад, згідно положень п. 1.1. ДСТУ 4163:2020

«Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» документи поділяються на організаційні (положення, статути, посадові інструкції, штатні розписи тощо); розпорядчі (постанови, рішення, накази, розпорядження); інформаційно-аналітичні (акти, довідки, доповідні записки, пояснювальні записки, службові листи тощо) документи, створювані в результаті діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, установ, підприємств, організацій та інших юридичних осіб незалежно від їхнього функціонально-цільового призначення, рівня і масштабу діяльності та форми власності [34].

Юридичні документи також прийнято класифікувати за різними критеріями. Так, О. С. Гиляка пропонує розгорнуту систему критеріїв для класифікації юридичних документів. До неї входять, зокрема, якість правової інформації; правовий статус і найменування суб'єкта, що здійснює розроблення документа; галузева належність; ознака офіційності; юридична сила; дія документа у часі, просторі та за колом осіб; тип матеріального носія інформації; форма вираження волевиявлення; найменування документа; строк його зберігання; рівень гласності чи доступності; ступінь юридичної ідентифікації; обсяг документа, а також частота його використання. [20, с. 6].

В контексті даного дисертаційного дослідження найбільш корисною вбачається класифікація юридичних документів за змістом, зумовленим метою їх складення. За даним критерієм юридичні документи варто поділяти на три види:

1) юридичні документи, що містять інформацію лише про права та обов'язки осіб. До них належать організаційні та розпорядчі документи (наприклад, статути, заповіти, довіреності, договори);

2) юридичні документи, що містять інформацію лише про юридичні факти. До них належать, як правило, інформаційно-аналітичні документи, (наприклад, довідки, протоколи, акти);

3) юридичні документи, що містять інформацію як про права та обов'язки осіб, так і про юридичні факти. До них належать, переважно,

розпорядчі документи (наприклад, правозастосовні акти, такі як судові рішення, постанови державних та приватних виконавців та ін.).

Тобто необхідно розрізняти документування прав та обов'язків і документування юридичних фактів. За цією класифікацією для документування юридичних фактів придатні юридичні документи, що належать до другої та третьої груп. При цьому документи третьої групи не призначені спеціально для документування юридичних фактів. Таке документування відбувається, так би мовити, побічно, з метою ухвалення рішення щодо застосування правових наслідків, які спричиняє цей факт.

Під документуванням прав та обов'язків слід розуміти створення уповноваженою особою документу встановленої форми, у якому фіксується належність певній особі конкретного суб'єктивного права (наприклад, свідоцтво про право власності) або існування покладеного на певну особу конкретного юридичного обов'язку (наприклад, вексель).

Під документуванням юридичних фактів слід розуміти створення уповноваженою особою документу встановленої форми, у якому фіксується конкретний факт, що має юридичне значення, тобто створює, змінює або припиняє права та/чи обов'язки для певної особи (осіб).

Документування прав, обов'язків та юридичних фактів може здійснюватися в межах певної юридичної процедури (судової, виконавчої, нотаріальної тощо) або поза нею.

Як слушно підкреслює О. В. Басай, юридичні факти за своєю соціальною природою становлять звичайні життєві обставини, які самі по собі не породжують юридичних наслідків. Правове значення надається їм виключно нормами права. Відтак у певний момент розвитку суспільних відносин законодавець може відмовитися від пов'язування конкретного юридичного факту з настанням правових наслідків, що свідчить про динамічний характер правового регулювання [7, с. 14]. На відміну від юридичних документів, що засвідчують права та обов'язки, юридичні документи, що засвідчують юридичні факти, можуть не містити інформації

про те, які саме юридичні наслідки (виникнення, зміну або припинення яких прав та обов'язків) спричиняють зафіксовані у них юридичні факти. Тому вказуючи про документування саме юридичних фактів, мається на увазі документування фактів, які спричиняють або потенційно здатні спричиняти певні правові наслідки.

Способи документування поділяються на такі види:

1) рукописний спосіб – спосіб документування, за якого оформлення документа здійснюється шляхом нанесення рукописного тексту. Цей спосіб використовується у нескладних випадках, коли документ є невеликим за обсягом. Наприклад видача розписки, в якій фіксується факт оплати грошових коштів за договором;

2) механізований спосіб – спосіб документування, за якого оформлення документа здійснюється за допомогою технічних пристроїв. Даний спосіб є найбільш зручним, а отже й поширеним. В багатьох випадках він є єдино можливим, наприклад, у разі створення електронних документів;

3) комбінований спосіб – спосіб документування, за якого під час оформлення документа поєднуються рукописний та механізований способи. Даний спосіб може бути використаний у разі рукописного заповнення бланку, в результаті чого відбувається доповнення машинописного тексту рукописним. Комбінований спосіб матиме місце й у випадку доповнення рукописного документу додатковими матеріалами, виконаними за допомогою технічних пристроїв (фотознімки, аудіо- та відеозаписи тощо).

Спосіб документування не впливає на юридичну силу документу, отриманого в результаті його застосування, якщо інше прямо не встановлено нормами чинного законодавства. Навпаки, відповідно до ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV: «Юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму» [108].

Етапи документування юридичних фактів залежать від юридичної процедури, в рамках якої здійснюється таке документування. Утім, узагальнено процес документування юридичних фактів можна поділити на два основних етапи:

Перший етап: встановлення юридичного факту, його істотних ознак. Таке встановлення може відбуватись шляхом безпосереднього спостереження за фактичними обставинами особою, яка складає документ (наприклад, нотаріус посвідчує факти, що фізична особа є живою, та що фізична особа перебуває в певному місці, особисто пересвідчившись у цьому). Сюди ж можна віднести випадки, коли уповноважена особа фіксує в юридичному документі власні дії (наприклад, державний чи приватний виконавець фіксує власні дії, складаючи акт про вилучення готівки чи акт про вилучення у боржника предметів, зазначених у виконавчому документі, і передачу їх стягувачеві). В інших випадках уповноважена особа сприймає юридичні факти опосередковано в процесі доказової діяльності (наприклад, суд встановлює факти, які суддя особисто не спостерігав, а отримав інформацію про них з судових доказів, наданих учасниками судового процесу).

Другий етап: відображення, опис юридичного факту в юридичному документі. На даному етапі відбувається оформлення та підписання юридичного документу. Наприклад, встановивши факт невиконання без поважних причин боржником рішення про встановлення побачення з дитиною, рішення про усунення перешкод у побаченні з дитиною, державний виконавець складає акт, в якому описує обставини, за яких відбулося таке невиконання. В окремих випадках на даному етапі може відбуватися внесення даних до державного реєстру, що можна розглядати як електронне документування юридичних фактів (наприклад, внесення даних до Автоматизованої системи виконавчого провадження). Так, відповідно до ч. 5 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження» відомості про боржника за рішенням про встановлення побачення з дитиною та про усунення

перешкод у побаченні з дитиною вносяться до Єдиного реєстру боржників одночасно з винесенням постанови про накладення штрафу на боржника [105].

Документування юридичних фактів має ґрунтуватись на принципах законності, своєчасності, точності й повноти, системності й логічності, конфіденційності.

Законність документування юридичних фактів передбачає відповідність як самого процесу документування так і його результату (юридичного документу) вимогам закону. Для цього юридичний документ, в якому зафіксовано юридичний факт, повинен бути складений уповноваженою на це особою, за відсутності порушень встановленого законом порядку його складення та містити всі необхідні реквізити. Наприклад, документування дій виконавця щодо вилучення готівки в боржника не можна вважати законним, якщо його було проведено за відсутності понятих.

Своєчасність документування юридичних фактів означає його здійснення без суттєвої затримки в часі. Бажано, щоб документування здійснювалося безпосередньо в процесі спостереження юридичних фактів (вчинення юридичних дій, що підлягають документуванню) або одразу після їх завершення. Коли усі деталі ще свіжі у пам’яті, а знімки та записи, якщо вони мали місце, легкодоступні й не втрачені. Істотна затримка у здійсненні документування юридичних фактів може призвести до неточностей або упущень, які підриватимуть цілісність інформації. В деяких випадках затримка ускладнює або взагалі робить неможливим оформлення юридичного документа (наприклад, якщо за вимогами закону він має бути оформлений у певний час або він має бути підписаний окрім укладача ще й іншими особами: сторонами виконавчого провадження, понятими тощо, або внаслідок видалення інформації з веб-сторінки чи іншого інформаційного ресурсу зафіксувати її буде неможливо).

Повнота й точність документування впливає на доказову цінність та силу юридичного документа. Юридичний факт має бути відображений у документі з максимальною точністю й достатньою повнотою. Обсяг інформації про фактичні обставини та ступінь їх деталізації залежить від конкретної ситуації, встановлених реквізитів документа, в якому відбувається їх фіксація, та має відповідати меті складання відповідного юридичного документа. Наприклад, очевидно, що деталізація пошкоджень транспортного засобу в протоколі про адміністративне правопорушення, складеного у зв'язку з дорожньо-транспортною пригодою, та звіті про оцінку вартості матеріального збитку, заподіяного власнику колісного транспортного засобу, буде різною. Натомість в протоколі про адміністративне правопорушення описуються обставини самої події ДТП, які в звіті про оцінку не зазначаються. В юридичному документі не варто упускати важливих деталей, однак зайва деталізація також псує його якість. На точність відображення впливає й правильність використання спеціальної термінології та грамотність викладення інформації без використання припущень та двозначних формулювань.

Логічність і системність документування означає викладення фактичних обставин послідовно та логічно, щоб вони утворювали певну узгоджену систему даних, не суперечили одне одному.

Конфіденційність документування юридичних фактів означає необхідність дотримання правил роботи з персональними даними та іншою конфіденційною інформацію, забезпечувати належний рівень захисту та не допускати розголошення конфіденційних даних.

Значення документування юридичних фактів полягає в тому, що воно дає можливість:

1) отримати офіційне підтвердження існування певного юридичного факту в конкретний момент часу. Отримавши юридичний документ, який підтверджує існування юридичного факту, заінтересована особа в змозі реалізувати ті можливості, вигоди, які даний юридичний факт для неї

створює. Наприклад, отримавши судове рішення про встановлення факту родинних відносин зі спадкодавцем, особа вправі звернутися до нотаріуса за оформленням спадщини. Крім того, зафіксувавши певний факт, особа не лише створює підґрунтя для отримання певних благ, а й убезпечує себе від ризику пред'явлення до неї безпідставних вимог. Наприклад, склавши акт виконаних робіт за договором, виконавець робіт отримує право на оплату таких робіт, а також убезпечує себе від подальших можливих звинувачень з боку замовника у невиконанні чи неналежному виконанні його зобов'язань за договором. У разі необхідності такий юридичний документ можна використати для посилення власної позиції на переговорах (ретельне документування особою юридичних фактів, увага до деталей, як правило, переконує іншу сторону в серйозності намірів такої особи та позбавляє її ілюзій щодо можливості ухилитися від виконання обов'язків перед нею, що сприяє успішності позасудового врегулювання спору) або як доказ у суді для обґрунтування своїх вимог чи спростування вимог опонента. Наприклад, з ухвали Залізничного районного суду м. Львова вбачається, що саме належне документування приватним виконавцем юридичних фактів у виконавчому провадженні (акт про неявку боржника за викликом приватного виконавця та неповідомлення причини своєї неявки; акт про встановлення факту відсутності боржника за місцем реєстрації (проживання); акт про неможливість при виході за адресою боржника з`ясувати майновий стан боржника через відсутність доступу до квартири за адресою зареєстрованого місця проживання боржника) дало йому змогу в подальшому отримати від суду задоволення його вимог про оголошення розшуку боржника [145];

2) юридично оформити дії уповноваженої особи, перетворивши дію людини на юридичний акт, який спричиняє конкретні, передбачені законом правові наслідки. Деякі юридичні дії підлягають документуванню в силу прямої вимоги закону. До них належать, зокрема, й виконавчі дії, вчинювані державними та приватними виконавцями в процесі примусового виконання рішень. В таких випадках документування є невід'ємною складовою самої

юридичної дії і без нього такі дії не мають юридичної сили та вважаються протиправними.

3) ухвалити на підставі встановленого юридичного факту певне рішення, що втілює у життя правові наслідки, які спричиняє цей юридичний факт. Наприклад, державні та приватні виконавці уповноважені ухвалювати рішення на підставі встановлених ними фактів невиконання рішення у встановлений законом строк (ч. 2 ст. 63 Закону України «Про виконавче провадження [105]);

4) здійснювати належний контроль за вчиненням юридичних дій. Якщо документуванню підлягають юридичні дії як різновид юридичних фактів, то належне їх відображення у юридичних документах створює умови для здійснення контролю за правомірністю таких дій, а у разі порушення правил їх здійснення – для їх оскарження у встановленому законом порядку.

Наведені характеристики щодо значення документування цілком стосуються й документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями.

Таким чином, документування як процес створення документа, в якому фіксується певна інформація, включає документування прав та обов’язків та документування юридичних фактів. Під документуванням прав та обов’язків слід розуміти створення уповноваженою особою документу встановленої форми, у якому фіксується належність певній особі конкретного суб’єктивного права (наприклад, свідоцтво про право власності) або існування покладеного на певну особу конкретного юридичного обов’язку (наприклад, вексель). Під документуванням юридичних фактів слід розуміти створення уповноваженою особою документу встановленої форми, у якому фіксується конкретний факт, що має юридичне значення, тобто створює, змінює або припиняє права та/чи обов’язки для певної особи (осіб).

Способи документування поділяються на три види: рукописний спосіб. Механізований спосіб, комбінований спосіб. Спосіб документування не впливає на юридичну силу документу, отриманого в результаті його

застосування, якщо інше прямо не встановлено нормами чинного законодавства.

Узагальнено процес документування юридичних фактів можна поділити на два основних етапи: перший етап: встановлення юридичного факту, його істотних ознак; другий етап: відображення, опис юридичного факту в юридичному документі.

Документування юридичних фактів має ґрунтуватись на принципах законності, своєчасності, точності й повноти, системності й логічності, конфіденційності.

Значення документування юридичних фактів полягає в тому, що воно дає можливість: 1) отримати офіційне підтвердження існування певного юридичного факту в конкретний момент часу; 2) юридично оформити дії уповноваженої особи, перетворивши дію людини на юридичний акт, який спричиняє конкретні, передбачені законом правові наслідки; ухвалити на підставі встановленого юридичного факту певне рішення, що втілює у життя правові наслідки, які спричиняє цей юридичний факт; 4) здійснювати належний контроль за вчиненням юридичних дій.

2.2. Процедури документування юридичних фактів

Залежно від суб’єкта, який їх здійснює, процедури документування юридичних фактів можна поділити на дві групи: позасудові та судові. Найчастіше документування юридичних фактів відбувається саме у позасудовому порядку. Позасудовим вважається документування юридичного факту несудовим органом (посадовою чи іншою уповноваженою особою), навіть якщо воно здійснюється для подання відповідного документа як доказу до суду.

Очевидною перевагою позасудового документування юридичних фактів є набагато більш простий та оперативний порядок його здійснення.

Якщо позасудове документування здійснює якийсь державний орган чи посадова особа, то, скоріш за все, він (вона) спеціалізується на документуванні саме цих фактів, та має для цього всю повноту необхідної інформації. Судова ж процедура встановлення юридичних фактів складна й тривала. Документування юридичних фактів не є властивою для суду діяльністю, адже він призначений для вирішення юридичних спорів. І хоча вирішення спору завжди пов'язане з встановленням юридичних фактів, таке встановлення є лише проміжним етапом в процесі судового захисту порушеного права.

Тому судовий порядок встановлення юридичних фактів та їх документування шляхом ухвалення судового рішення застосовується лише у випадках, коли позасудове їх документування є неможливим з об'єктивних причин, як це випливає зі змісту п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 31.03.1995 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» [129], і лише судовий порядок встановлення певного факту дозволяє реалізувати ті правові наслідки, які цей факт спричиняє.

До того ж, в деяких випадках самого лише встановлення судом певного юридичного факту може бути недостатньо для його належного документування. Як відзначається в абз. 2 п. 18 1 постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 31.03.1995 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення», «рішення суду про встановлення факту, що має юридичне значення, не замінює собою документів, що видають зазначені органи, а є лише підставою для їх одержання» [129]. Тобто процес документування в такому випадку може вважатися завершеним належним чином, коли відповідний державний орган на підставі судового рішення видасть документ, що посвідчує даний факт. Це стосується, наприклад, випадків встановлення судом факту смерті, на підставі чого орган ДРАЦС видає Свідоцтво про смерть фізичної особи.

Позасудове документування юридичних фактів може бути офіційним та неофіційним.

Офіційне документування юридичних фактів здійснюється уповноваженими на це посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, співробітниками юридичних осіб, що надають публічні послуги, або представниками вільних професій (нотаріусами, адвокатами, експертами, суб'єктами оціночної діяльності - суб'єктами господарювання, приватними виконавцями).

Неофіційне документування юридичних фактів здійснюється приватними особами у випадках, коли вони уповноважені на це нормами закону чи умовами договору (наприклад, сторони договору підряду вправі здійснити документування факту виконання робіт за договором шляхом оформлення акту виконаних робіт, сторони договору найму можуть зафіксувати в акті факт передання майна у найм або факт повернення майна з найму).

Офіційне документування, як правило, здійснюється шляхом оформлення документа встановленого зразка, тоді як неофіційне документування часто допускається у довільній формі.

Різниця між офіційним та неофіційним документуванням юридичних фактів полягає в тому, що неофіційне документування здійснюється в порядку реалізації прав чи виконання обов'язків суб'єкта документування, а офіційне – в порядку реалізації повноважень суб'єкта документування.

У зв'язку з тим, що позасудове документування юридичних фактів здійснюється великою кількістю суб'єктів, варто розглянути лише деякі з них: документування юридичних фактів органами ДРАЦС, нотаріусами, адвокатами, державними та приватними виконавцями.

Реєстрація актів цивільного стану – доволі поширений спосіб документування юридичних фактів, з яким стикається кожна людина. Документування найважливіших фактів у житті людини відбувається шляхом державної реєстрації актів цивільного стану, яка здійснюється з метою

забезпечення реалізації прав фізичної особи та офіційного визнання і підтвердження державою фактів народження фізичної особи та її походження, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені, смерті.

Актами цивільного стану є події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків (ст. 2 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану») [107].

Органами державної реєстрації актів цивільного стану, які проводять державну реєстрацію, є відділи державної реєстрації актів цивільного стану міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад.

Державну реєстрацію актів цивільного стану громадян України, які проживають або тимчасово перебувають за кордоном, проводять дипломатичні представництва та консульські установи України (п. 1 Розділу І Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні) [121].

Проблеми з реєстрацією актів цивільного стану може виникнути у разі відсутності документів, необхідних для здійснення такої реєстрації. Наприклад, у разі загибелі військовослужбовця під час воєнних дій, якщо його тіло з тих чи інших причин неможливо було доставити до медичної установи, а отже й отримати лікарського свідоцтва про смерть цієї особи, здійснити реєстрацію її смерті органом ДРАЦС буде неможливо. Потрібно буде звернутися до суду з вимогою про встановлення факту смерті особи.

Документування деяких юридичних фактів може здійснюватися нотаріусами. Положення ст. 1 Закону України «Про нотаріат» наділяють нотаріусів повноваженнями, зокрема, посвідчувати факти, що мають юридичне значення, з метою надання їм юридичної вірогідності [125].

В. В. Баранкова обґрунтовано зауважує, що основними завданнями нотаріальної діяльності є забезпечення охорони й захисту суб’єктивних матеріальних цивільних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, а також запобігання виникненню судових спорів щодо прав та юридичних фактів, які

були попередньо нотаріально посвідчені [6, с. 95]. Дослідниця підкреслює, що саме зміст конкретної нотаріальної дії визначає коло фактів, які мають бути встановлені відповідно до тієї правової норми, що підлягає застосуванню [5, с. 51]. Тобто встановлення юридичних фактів нерідко здійснюється нотаріусом як проміжний етап вчинення нотаріальної дії, однак у деяких випадках посвідчення певних фактів і є змістом самої нотаріальної дії.

Нормами чинного законодавства чітко окреслено коло фактів, які можуть бути посвідчені нотаріально. Відповідно до ст. ст. 80-84 Закону України «Про нотаріат» нотаріус за зверненням заінтересованої особи вправі посвідчити факти, що фізична особа є живою (ст. 80), перебування фізичної особи у певному місці (ст. 81), посвідчити час пред'явлення йому документа (ст. 83), а також факт передачі заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам, якщо вони не суперечать закону та не містять відомостей, що порочать честь і гідність людини (ст. 84) [125].

І. В. Бондар та І. С. Мельник відносять до кола нотаріальних проваджень, спрямованих на засвідчення фактів, такі дії, як засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них, підтвердження справжності підпису на документах, а також засвідчення правильності перекладу з однієї мови на іншу. Здійснення таких нотаріальних процедур покликане забезпечити доказовість відповідних фактів, зокрема підтвердження того, що підпис виконаний конкретною особою, а нотаріально засвідчена копія тотожна оригіналові документа, серед інших юридично значущих обставин [12, с. 86].

Посвідчення факту, що фізична особа є живою, та факту перебування її в певному місці проводиться як при явці фізичної особи до нотаріуса, так і поза приміщенням, що є робочим місцем нотаріуса (п. 1.3. Глави 6 Розділу ІІ Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) [117]. Як правило, особа, щодо якої є необхідність нотаріального посвідчення факту знаходження в живих, повинна особисто з'явитися до нотаріальної контори

для вчинення цієї нотаріальної дії. Лише у разі наявності поважних причин неможливості це зробити (таких як серйозне захворювання, інвалідність тощо) допускається посвідчення вказаного факту поза приміщенням нотаріальної контори, однак в будь-якому разі – лише в межах нотаріального округу даного нотаріуса.

Необхідність посвідчення факту, що громадянин є живим, може виникнути у випадках виникнення сумнівів (оспорювання) знаходження в живих особи, яка отримує кошти на утримання (пенсії, аліменти, компенсації) або якщо спадщину було відкрито за кордоном. Також у випадках, коли фізичну особу було помилково оголошено судом померлою, така особа до суду за місцеперебуванням особи або до суду, за рішенням якого цю особу було оголошено померлою, разом із заявою про скасування судового рішення може надіслати свідоцтво, видане нотаріусом, про те, що вона є живою.

Потреба посвідчити факт перебування особи у певному місці може виникнути у різних життєвих обставинах, коли в особи є необхідність мати документальне підтвердження її знаходження у певний час у певному місці.

Нотаріус посвідчує час пред'явлення йому документа. На підтвердження цієї обставини нотаріус робить посвідчувальний напис на документі з зазначенням особи, що його пред'явила (ст. 83 Закону України «Про нотаріат») [125]. Перш ніж здійснити посвідчувальний напис, нотаріус обов'язково повинен особисто ознайомитися зі змістом пред`явленого документа (п. 2.2. Глави 6 Розділу ІІ Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) [117].

Нотаріус передає заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам, якщо вони не суперечать закону і не містять відомостей, що порочать честь і гідність людини (п. 2 Глави 20 Розділу ІІ Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) [117].

При посвідченні фактів, що фізична особа є живою, про перебування її у певному місці, про прийняття на зберігання документів, про передачу заяви

видаються відповідні свідоцтва (п. 2 Глави 10 Розділу І Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) [117]. Форми таких свідоцтв затверджені Правилами ведення нотаріального діловодства [120].

Документування юридичних фактів адвокатом – це не зовсім стандартний та малопоширений засіб фіксування доказової інформації, який, між тим, є цілком легальним. Як правило, процес документування фактів адвокатом пов'язаний зі збиранням доказів для суду. Воно може здійснюватися на підставі п. 7 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», положення якого наділяють адвоката правом збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою [104]. У порядку п. 7 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат лише у зв'язку з наданням певній особі професійної правничої допомоги на підставі договору про правничу допомогу вправі складати протоколи огляду письмових, речових чи електронних матеріалів та протоколи опитування осіб. Протокол огляду – це юридичний документ, в якому адвокат фіксує результати власних дій з проведення огляду письмових, речових чи електронних матеріалів. Як правило, до такого протоколу додаються матеріали фото чи відеофіксації певних фактів, обставин чи подій. Так, у юридичних джерелах пропонується використовувати даний спосіб закріплення доказового матеріалу для фіксації змісту веб-сторінки в мережі Інтернет [42]. Також не виключена можливість фіксування адвокатом у протоколі огляду й інших обставин, важливих для розгляду справи. Однак, все ж вбачається більш доцільним наділити відповідними повноваженнями державних та приватних виконавців, про що йтиметься у четвертому розділі даної роботи.

Протокол опитування особи адвокатом за її згоди, складений на підставі п. 7 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» – це юридичний документ, в якому адвокат фіксує зміст усних

пояснень особи про відомі їй обставини справи. Форма такого протоколу законодавством не передбачена, а тому адвокат сам визначає його зміст та структуру. Важливо, що під час такого опитування особа не набуває правового статусу свідка, а тому не зобов'язана надавати адвокатові будь-яких пояснень, відповідати на його питання, не приносить присяги та не несе кримінальної чи іншої юридичної відповідальності за відмову від надання пояснень чи надання неправдивих пояснень адвокатові. Це дещо зменшує доказову силу даного документа.

Протокол опитування особи за її згоди, складений адвокатом, не сприймається судом як такий засіб доказування як показання свідка, адже під час його оформлення не було дотримано процесуального порядку допиту свідків, передбаченого процесуальним законодавством. Зі змісту абз. 2 п. 27 постанови Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» випливає, що у відповідних випадках (наприклад, якщо пояснення таких осіб мають значення для справи і допитати їх неможливо) даний протокол може прийматися судом як письмовий доказ [110]. Тобто надаючи до суду протокол опитування особи, адвокат повинен пояснити суду, чому дана особа не може особисто з'явитися в судове засідання та як свідок під присягою надати показання по суті обставин справи. Зокрема, таке можливо, якщо суд призначив справу до розгляду в спрощеному позовному провадженні без виклику учасників справи в судове засідання. У господарському процесі замість такого протоколу надається нотаріальна заява свідка.

Фіксація юридичних фактів державними та приватними виконавцями може здійснюватися як у межах процедур примусового виконання рішень, так і поза межами виконавчого провадження. Детальний аналіз порядку документування юридичних фактів цими суб'єктами буде подано в наступних розділах цього дослідження.

Ведучи мову про судове документування юридичних фактів, його варто розуміти як офіційне встановлення судом наявності певного юридичного факту в процесі судового доказування при розгляді судової справи та його фіксацію у судовому рішенні.

Як слідує зі змісту п. 1 ч. 4 ст. 265 ЦПК фактичні обставини, встановлені судом, вказуються у мотивувальній частині рішення суду. Однак юридичні факти, наведені у мотивувальній частині судового рішення, слугують лише меті обґрунтування висновків про результат вирішення спору про право, що містяться у такому судовому рішенні та поза цим судовим процесом практично не мають ніякого використання (окрім рідкісних випадків преюдиціального значення цих фактів для пов'язаних з цим судових процесів). Натомість юридичні факти, встановлені у справах окремого провадження у порядку, визначеному нормами Глави 6 Розділу IV ЦПК, зазначаються у резолютивній частині судового рішення та можуть бути використані для реалізації прав та інтересів особи у позасудовому порядку (наприклад, встановлення судом факту родинних відносин зі спадкодавцем дає можливість особі оформити в нотаріуса своє право на спадщину).

З аналізу ч. 1 ст. 293 ЦПК випливає, що справи окремого провадження спрямовані на підтвердження існування чи відсутності юридичних фактів, які мають значення для забезпечення охорони прав, свобод та інтересів особи, створення умов для реалізації нею особистих немайнових або майнових прав, а також для встановлення наявності чи відсутності прав, що не є спірними [154]. У межах окремого провадження зацікавлена особа може домогтися встановлення юридичних фактів, які слугують підставою для реалізації її суб'єктивних прав [68, с. 10].

Відповідно до п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» від 31.03.1995 № 5: «в порядку окремого провадження розглядаються справи про встановлення фактів, якщо:

- згідно з законом такі факти породжують юридичні наслідки, тобто від них залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян;

- чинним законодавством не передбачено іншого порядку їх встановлення;

- заявник не має іншої можливості одержати або відновити загублений чи знищений документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення;

- встановлення факту не пов'язується з наступним вирішенням спору про право» [129].

Для встановлення судом певного юридичного факту повинні мати місце всі наведені умови. Так, те, чи впливає даний конкретний факт на виникнення, зміну або припинення особистих чи майнових прав особи, яка звернулася до суду, або особи, в інтересах якої відбулося звернення до суду, може бути з'ясовано судом шляхом аналізу зазначеної у заяві мети встановлення факту. Адже мета встановлення факту є обов'язковим реквізитом заяви, яка подається до суду (п. 1 ч. 1 ст. 318 ЦПК). Тому що, як вірно відзначив Верховний Суд, «один і той самий факт для певних осіб і для певної мети може мати юридичне значення, а для інших осіб та для іншої мети – ні» [97].

Якщо під час розгляду справи про встановлення факту заінтересованими особами буде заявлений спір про право або суд сам дійде висновку, що у цій справі встановлення факту пов`язане з необхідністю вирішення в судовому порядку спору про право, суд залишає заяву без розгляду і роз`яснює цим особам, що вони вправі подати позов на загальних підставах (п. 22 постанови Великої Палати Верховного Суду від 08 листопада 2019 року у справі № 161/853/19, провадження №14-481цс19) [84]. Верховний Суд роз'яснив, що «під спором про право необхідно розуміти певний стан суб`єктивного права; спір є суть суперечності, конфлікт, протиборство сторін, спір поділяється на матеріальний і процесуальний. Таким чином, виключається під час розгляду справ у порядку окремого

провадження існування спору про право, який пов`язаний з порушенням, оспорюванням або невизнанням, а також недоведенням наявності суб`єктивного права за умов, що є певні особи, які перешкоджають у реалізації такого права» [98].

Для підтвердження заявником неможливості одержати чи відновити документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення, заявник разом із заявою про встановлення факту подає докази на підтвердження того, що до її пред`явлення він звертався до відповідних організацій за одержанням документа, який посвідчував би такий факт, але йому в цьому було відмовлено із зазначенням причин відмови (відсутність архіву, відсутність запису в актах цивільного стану тощо) (п. 22 постанови Великої Палати Верховного Суду від 08 листопада 2019 року у справі № 161/853/19, провадження №14-481цс19) [84].

Таким чином, документування юридичних фактів може бути судовим та позасудовим, яке, в свою чергу, поділяється на офіційне та неофіційне. Неофіційне документування здійснюється в порядку реалізації прав чи виконання обов’язків суб’єкта документування, а офіційне – в порядку реалізації повноважень суб’єкта документування. Офіційне документування, як правило, здійснюється шляхом оформлення документа встановленого зразка, тоді як неофіційне документування часто допускається у довільній формі. Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями належить до позасудового офіційного документування. Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями може здійснюватись як у процесі примусового виконання рішень, так і поза виконавчим провадженням.

2.3. Цифровізація процесу документування у виконавчому провадженні.

Як слушно зауважує С. В. Щербак, виконавчий процес являє собою діяльність органів державної виконавчої служби та інших суб'єктів виконавчого процесу, регламентовану нормами законодавства про виконавче провадження, яка здійснюється в спеціально визначеній процесуальній формі. Метою цієї діяльності є забезпечення примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, а також фактичне відновлення прав фізичних та юридичних осіб через застосування заходів примусового виконання [160, с. 15].

Документування займає значну частину робочого часу державного та приватного виконавця. Тому використання ними сучасних цифрових інструментів може значно полегшити та прискорити процес виконання рішень, зробити його більш ефективним.

Останнім часом наукова спільнота зосереджує увагу на проблематиці інформатизації всіх сфер державної діяльності. Так, Н. Ю. Голубєва слушно підкреслює, що сучасний світ уже давно функціонує в онлайн-просторі, і тому надання державних послуг у електронному форматі стало загальносвітовою практикою. З'явилися явища на кшталт «електронних урядів» та «електронних судів», а Україна активно долучилася до цих процесів, що потребує як теоретичного осмислення, так і належного технологічного забезпечення [21, с. 185]. Це твердження перегукується з висновком О. Г. Приведенцева про те, що глобальна державницька політика щодо діджиталізації судово-процесуальної діяльності та функціонування всіх державних інституцій тісно пов'язана з інформатизацією всього суспільства [102, с. 104]. Крім того, І. В. Андронов справедливо зазначає, що розвиток технологій надає широкий спектр інформаційних інструментів, здатних значно прискорити й полегшити роботу судді та адвоката, підвищуючи її ефективність; відмова від використання можливостей, що їх забезпечує технічний прогрес, є нерозумною та безвідповідальною [1, с. 130]. Це положення повною мірою застосовне й до діяльності державних та приватних виконавців.

Незважаючи на існування доктринального поділу юридичних фактів на дії та події, О. Г. Мельник все ж слушно відмічає, що «юридичний факт – це у переважній більшості випадків акт поведінки, який за або поза волею особи приводить у дію механізм правового регулювання» [57, с. 32]. Отже саме юридично значима поведінка учасників виконавчого провадження і в першу чергу самих державних та приватних виконавців підлягає документуванню.

Порядок документування діяльності з примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб), крім рішень, які містять відомості, що становлять державну таємницю та відносно підприємств, установ і організацій з особливим режимом діяльності, роботи з документами та організації архіву в відділах державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України, відділах примусового виконання рішень управлінь забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України, відділі примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, приватними виконавцями врегульовано Правилами ведення діловодства та архіву в органах державної виконавчої служби та приватними виконавцями, затвердженими Наказом Міністерства юстиції України від 07.06.2017 № 1829/5 [119].

Як слушно зауважує О. М. Сивокозов, опрацювання значного масиву документів виконавчого провадження в паперовій формі істотно ускладнює діловодні процедури, знижує оперативність виконання судових рішень і призводить до невиправданих витрат часу з боку виконавця та його помічників [139, с. 63]. У цьому контексті обраний Україною курс на цифровізацію виконавчого провадження є своєчасним, обґрунтованим та цілком виправданим.

Тому цілком слушно позицію Ю. О. Котвяковського та Д. В. Лук’янченко слід визнати обґрунтованою, оскільки автори переконливо підкреслюють, що «використання сучасних електронних технологій у виконавчому процесі має великий потенціал і приносить користь не лише

виконавцям (чи то державним, чи приватним), а й боржникам і стягувачам» [51, с. 127]. Науковці слушно зазначають, що цифрові інструменти забезпечують спрощення й прискорення роботи виконавців, зокрема завдяки автоматизованому створенню процесуальних документів та автоматичному направленню запитів. Для стягувачів застосування інформаційних технологій відкриває можливість оперативного подання виконавчих документів та інших заяв (клопотань), тоді як боржники отримують доступ до онлайн-моніторингу власних зобов'язань і можуть погашати заборгованість дистанційно [51, с. 127].

Водночас у наведеному висловлюванні варто уточнити, що сплата виконавчого збору є обов'язком боржника і не може бути усунена чи нівельована шляхом використання електронних сервісів.

Цілком обґрунтованою є й позиція А. В. Кожевнікової, яка підкреслює, що впровадження сучасних цифрових інструментів позитивно позначилось на рівні добровільного виконання зобов'язань у межах виконавчого провадження. Зокрема, автор зазначає, що сервіс державних послуг «Дія» забезпечує можливість автентифікації за допомогою кваліфікованого електронного підпису та подальшого дистанційного погашення боргу, що значно спрощує для боржників процедуру добровільної оплати [48, с. 122].

Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки було передбачено реорганізацію системи виконання судових рішень та підвищення ефективності виконавчого провадження, зокрема, шляхом посилення управління інформаційними системами для кращого надання виконавцями послуг електронного правосуддя [128].

Все частіше державним та приватним виконавцям дловодиться працювати з електронними документами, формат яких, за влучним висловом Ю.С. Павлової, являє собою «структурований набір даних, зручних для зберігання та автоматичної обробки» [70, с. 125].

Значним прогресом у розвитку діловодства в органах державної виконавчої служби та приватних виконавців, що призвело до спрощення та пришвидшення документування виконавчого провадження, стало створення та запуск в роботу Автоматизованої системи виконавчого провадження, яка забезпечує автоматизацію технологічних процесів обробки інформації в органах державної виконавчої служби та у приватного виконавця. Механізм функціонування цієї системи визначено Положенням про автоматизовану систему виконавчого провадження, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 05 серпня 2016 року № 2432/5 [119].

Аналізуючи становлення Автоматизованої системи виконавчого провадження, І. Шерстюк та Н. Ковалко слушно зауважують, що роботи над її створенням розпочалися 28 вересня 2016 року, а вже через три місяці — 5 січня 2017 року — була представлена перша робоча версія. Контракт на розроблення системи був укладений з компанією «Айкюжн ІТ» строком на один рік на суму 27,5 млн грн, що на той час відповідало майже 1 млн євро. Дослідники підкреслюють, що від моменту запуску компанія продовжує забезпечувати подальший розвиток системи на постійній основі.

При цьому наголошується, що вже у 2016 році виконавці користувалися ІТ-рішенням у вигляді Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень, а відтак Автоматизована система виконавчого провадження не створювалася «з нуля», а постала як масштабне оновлення зазначеного реєстру. За їх оцінкою, близько половини функціоналу Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень було інтегровано до нової системи, а ключові зміни були зосереджені на технологічній складовій: Автоматизовану систему виконавчого провадження було трансформовано у веборієнтовану платформу на основі модульного рішення UnityBase, розроблення та впровадження якого забезпечувала компанія «Айкюжн ІТ» [156].

У 2019 році Асоціація приватних виконавців України оприлюднила Концепцію та стратегію впровадження е-ВП (електронного виконавчого

провадження), що є складовим елементом впровадження системи електронного правосуддя та має на меті забезпечення прозорості, ефективності, оптимізації та автоматизації системи виконання судових рішень в Україні на базі сучасних інформаційних технологій та відповідно до найкращих міжнародних стандартів.

Було визначено ключові засади електронного виконавчого провадження та окреслено основні напрями вдосконалення функціонування Автоматизованої системи виконавчого провадження, серед яких:

1. формування документів виконавчого провадження безпосередньо в АСВП із засвідченням їх кваліфікованим електронним підписом виконавця, що надає таким електронним документам статус оригіналів;
2. можливість у разі потреби накладення за допомогою ЕЦП візуального факсимільного відтворення підпису й печатки виконавця та подальше надсилання таких документів адресатам через телекомунікаційні канали з гарантуванням цілісності інформації;
3. використання цифрового зображення рукописних підписів понятих та інших учасників виконавчих дій, отриманого з портативних планшетних пристроїв, у випадках, коли це є необхідним;
4. забезпечення електронного доступу сторін до матеріалів виконавчого провадження після їх ідентифікації за допомогою ЕЦП, BankID або Mobile ID, із відображенням у системі переліку документів, з якими сторона ознайомилася, та фіксацією часу такого ознайомлення;
5. надання судовим органам доступу до матеріалів виконавчого провадження через Судову інформаційно-телекомунікаційну систему (СІТС) з використанням ЕЦП, що сприяє прискоренню розгляду скарг та підвищенню ефективності судового контролю, з одночасним дотриманням строків доступу;
6. запровадження автоматизованої електронної розсилки сторонам виконавчого провадження всіх повідомлень і документів, які створюються чи реєструються в АСВП;

7. забезпечення можливості перевірки справжності документів виконавчого провадження та їх реквізитів будь-яким учасником шляхом використання унікального QR-коду;
8. організація електронного документообігу між виконавцями та фінансовими установами через захищені телекомунікаційні канали, що сприяє оперативному накладенню арешту на кошти боржника та розшуку його майна з дотриманням вимог банківської таємниці;
9. інтеграція АСВП із сервісами онлайн-банкінгу для забезпечення можливості швидкого переказу коштів та здійснення необхідних платежів виконавцем у межах виконавчого провадження [135].

С. В. Щербак та А. В. Кожевнікова слушно вказують на такі важливі кроки на шляху цифровізації виконавчого провадження як можливість створення виконавчих документів в електронній формі та отримання інформації про власні виконавчі провадження із застосунку «Дія» [161, с. 120], що, безумовно, розширює можливості учасників виконавчого провадження та прискорює обмін інформацією. Однак, все ж таки, найбільш комплексним та прогресивним рішенням саме в контексті переходу на електронне документування виконавчого процесу є створення і поступове розширення функціоналу Автоматизованої системи виконавчого провадження.

Наразі Автоматизована система виконавчого провадження – це інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує збирання, зберігання, облік, пошук, узагальнення, надання відомостей про виконавче провадження, формування Єдиного реєстру боржників та захист від несанкціонованого доступу [112].

О. Соломко слушно зауважує, що на сучасному етапі Автоматизована система виконавчого провадження вже забезпечує можливість формування документів та здійснення окремих виконавчих дій у цифровому форматі. Водночас чинне законодавство все ще передбачає обов’язкове дублювання таких документів на папері та їх надсилання традиційними поштовими

засобами. У зв’язку з цим дослідник обґрунтовано пропонує поступове припинення використання паперового формату документів у виконавчому провадженні. [141].

Фахівець вбачає можливість переходу від цифровізації до автоматизації виконавчого провадження, що передбачає здійснення процесуальних дій певним апаратним комплексом самостійно, тобто без втручання людського фактору або із мінімальним його втручанням. Як приклад він наводить автоматичне формування постанови про накладення арешту на кошти боржника, автоматичне направлення її до банківських установ, автоматичне списання коштів та їх розподіл, автоматичне перерахування їх на рахунок стягувача та автоматичне формування і направлення постанови про зняття арешту із коштів боржника [141]. Головне, щоб програмні продукти, які забезпечуватимуть автоматизацію певних процесів у виконавчому провадженні працювали коректно, без збоїв та не припускалися прикрих помилок.

Важливим кроком на шляху цифровізації виконавчого провадження та переходу державних та приватних виконавців на електронне документування та електронний документообіг є прийняття 14 червня 2022 року спільного наказу Державної судової адміністрації України та Міністерства юстиції України № 177/2370/5, яким було затверджено Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих документів. Положення розроблено на виконання вимог Закону України від 03 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», Закону України «Про виконавче провадження» та визначає порядок функціонування і ведення Єдиного державного реєстру виконавчих документів, а також порядок внесення виконавчих документів до Єдиного державного реєстру виконавчих документів [113].

Поступове збільшення питомої ваги електронного документування у виконавчому провадженні – загальноєвропейський тренд. Так, згідно зі статтею 23(6) Виконавчого процесуального кодексу Естонської Республіки заяву про примусове виконання та виконавчий документ можна подати електронними засобами. Заява повинна містити цифровий підпис відправника. Також, відповідно до статті 33(6) Виконавчого процесуального кодексу виконавець повинен реєструвати та вести облік виконавчих документів та виконавчих дій в електронному вигляді відповідно до встановленої процедури. Електронна форма виконавчого документа також встановлена у статті 783(31) Цивільного процесуального кодексу Польщі [184].

Спрощена електронна процедура виконання існує в німецькому законодавстві. Відповідно до статті 892a(1) Цивільного процесуального кодексу Німеччини у випадках, коли подається електронна заява про примусове виконання за виконавчим листом, який не вимагає судового свідоцтва про право виконання, направлення оформленої копії виконавчого листа може бути відмовлено у випадку арешту та передачі грошової вимоги, за умови, що належна грошова вимога, зазначена у виконавчому листі, не перевищує 5000 євро [184].

У Литві особи мають право подавати виконавчий документ та інші процесуальні документи виконавцю в електронному вигляді через Портал електронних виконавчих справ. Відповідно до статті 431(2) Закону про судових виконавців Литовської Республіки сторони виконавчого провадження та зацікавлені особи мають право подавати всі документи та інформацію, пов'язані з виконавчим провадженням, виконавцю в електронному вигляді, використовуючи електронні засоби зв'язку. Портал електронних виконавчих справ керується Державним підприємством «Центр реєстрів». Використовуючи цей портал, особа може перевірити, чи існує будь-яке виконавче провадження щодо неї, подати документи виконавцю для прийняття електронного виконавчого документа до виконання та

переглянути інформацію у виконавчій справі, а також переглянути дії, виконані виконавцем у процесі виконання, та документи у справі в режимі реального часу [184].

Варто відмітити, що в Україні робота над подальшою цифровізацією виконавчого провадження не припинено. На розгляд Верховної Ради був поданий урядовий Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо цифровізації виконавчого провадження № 9363 від 07.06.2023, який розроблено з метою забезпечення виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) шляхом осучаснення та цифровізації деяких етапів виконавчого провадження [132]. І хоча цей законопроект спочатку був направлений на доопрацювання [123], а 21.08.2025 на пленарному засіданні Верховна Рада України не ухвалила рішення про прийняття цього законопроєкту, що призвело до його відхилення та зняття з розгляду Верховною Радою України відповідно до статті 107 Регламенту Верховної Ради України, цей законопроєкт свідчить про проведення вітчизняним урядом послідовної роботи, спрямованої на цифровізацію виконавчого провадження.

Натомість, на розгляді Верховної Ради України перебуває інший законопроєкт – проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення виконавчого провадження через цифровізацію» (реєстр. № 14005 від 04.09.2025), внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України Мотовиловцем А.В., Кравчук Є.М.) [131].

Цим законопроектом передбачено внесення змін до законів України «Про дорожній рух», «Про нотаріат», «Про банки і банківську діяльність», «Про депозитарну систему України», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», «Про виконавче провадження», «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» [131].

Запропоновані законодавчі зміни передбачають суттєве розширення функціональних можливостей Автоматизованої системи виконавчого провадження. Зокрема, йдеться про посилення її інтеграції з державними органами, банківськими та іншими фінансовими установами, а також із небанківськими надавачами платіжних послуг. Проектом також передбачено встановлення взаємодії між Єдиним реєстром боржників та іншими державними реєстрами [131].

Окремо визначено, що звернення особи із наміром вчинити юридично значущу дію щодо відчуження чи застави майна боржника має супроводжуватися перевіркою наявності запису про боржника в Єдиному реєстрі боржників; наявність таких відомостей є підставою для відмови у здійсненні відповідної дії, за винятком випадків, прямо передбачених законом.

Крім того, законопроєктом пропонується механізм автоматичного інформування про погашення заборгованості: у разі надходження коштів на рахунок органу державної виконавчої служби або приватного виконавця АСВП автоматично формуватиме повідомлення про погашення боргу. Це повідомлення слугуватиме підставою для виключення боржника з Єдиного реєстру боржників та для зняття арешту з його коштів, електронних грошей або електронних цінних паперів.

Реалізація таких змін, безперечно, сприятиме оптимізації стадій виконавчого провадження, скороченню строків вчинення виконавчих дій та загальному підвищенню ефективності виконання судових рішень [131].

Цифровізація виконавчого провадження передбачена в рамках виконання кроку (3.8) впровадження реформи 2 «Реформи банкрутства та неплатоспроможності і виконання судових рішень» в рамках Компоненту І розділу 3 «Судова система» Плану України, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 № 244 [130], з метою реалізації ініціативи ЄС «Ukraine Facility», запровадженої Регламентом Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 29.02.2024 № 2024/792; підпункту 1 підпункту

«б» «виконання судових рішень» пункту 1.6 «Інші інституції/компоненти сектору правосуддя» розділу І «Правосуддя» Дорожньої карти з питань верховенства права, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 [31].

У деяких документах Комітету Міністрів Ради Європи та Консультативної ради європейських суддів також згадуються окремі аспекти можливої діджиталізації виконавчого провадження. Наприклад, серед найбільш ефективних та підходящих засобів вручення документів учасникам виконавчого провадження у п.п. d п. 2 Розділу ІІІ Рекомендації Rec (2003) 17 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо примусового виконання, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 року вказуються поряд з особистим врученням та поштовим зв'язком також електронні засоби [134]. У п. 27 Висновку №13 (2010) Консультативної ради європейських суддів щодо ролі суддів у виконанні судових рішень від 19 листопада 2010 року наголошується на важливості використання в процесі виконання рішень різних баз даних.

Як відзначає КРЄС, основоположне право захисту даних має узгоджуватися з можливістю використання під час процедури виконання інформації про активи боржників, що міститься в базах даних. Це вимагає чіткого правового регулювання процедури та дозволу використання бази даних з метою гарантування ефективного і повного виконання рішень, а також запобігання будь-якому зловживанню. Всі державні органи, які відповідають за бази даних, що містять інформацію, необхідну для ефективного виконання рішень, повинні бути зобов'язані передавати цю інформацію судам [16].

Також існуючі рекомендації не виключають можливості електронних засобів комунікації між судом, виконавцем та сторонами [182].

Цифровізація виконавчого провадження може бути розглянута в контексті функціонування принципу доступності правосуддя. Різні аспекти

даного принципу розкриваються у працях таких вчених як Д. В. Андрусенко [3, с. 48-53], О. Балацька [4, с. 262-268], С. Г. Кельбя [45, с. 59-64], Р. М. Москаль [64, с. 36-49], О. О. Овсяннікова [66, с. 48-54], О. М. Овчаренко [67], Н. Ю. Сакара [136], Р. Ю. Ханик-Посполітак [151], С. О. Якимчук [163, с. 180-189], А. В. Яновицька [164, с. 752-754] та ін.

Однак лише деякі з вчених указують на необхідність включати до змісту цього принципу доступ до процедури виконання судових рішень. Зокрема, О. М. Овчаренко зазначає про виконання судових рішень як одну із гарантій доступності правосуддя [67, с. 175].

В юридичній літературі висловлена цілком слушна думка, що діджиталізація виконавчого провадження сприяє дотриманню стандартів справедливого суду, вироблених Європейським судом з прав людини на основі тлумачення ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., зокрема, забезпеченню розумного строку судового розгляду справи, адже до нього, як відомо, за усталеним підходом Європейського суду з прав людини включається і строк виконання рішення. Отже для забезпечення ефективних засобів правового захисту та реалізації приписів виконавчих документів виконавче провадження має бути оперативним.

Процесуальною гарантією розумної тривалості виконавчого провадження є запровадження засобів електронного зв’язку між судом і виконавцем. Наприклад, створення можливостей для подачі заяви про видачу виконавчого документа та подання цього документа виконавцеві в електронній формі. Також важливою частиною цієї гарантії може бути реалізація майна боржника шляхом електронного аукціону, що, передусім, не потребує прибуття учасників аукціону в певне місце та забезпечує максимальне поширення інформації про проведення аукціону на широкий загал.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що доступ до виконавця за допомогою електронних засобів та електронний аукціон можна розглядати як

«розширення» права на доступу до суду у виконавчому провадженні, тобто для сторін виконавчого провадження більш зручно та ефективно брати участь у виконавчому провадженні за допомогою електронних засобів [184].

Наведена позиція чітко корелює з підходом Європейського суду з прав людини, який розглядає виконавче провадження невід'ємною складовою судового процесу, необхідним та важливим етапом у механізмі судового захисту права особи. Європейський суд з прав людини у п. 19 свого рішення у справі «Крутько проти України» (№ 2) зазначив, що «провадження в суді та виконавче провадження є відповідно першою і другою стадіями одного провадження (див. «Скордіно проти Італії» (Scordino v. Italy) (no. 1) [GC], no. 36813/97, п. 197) [177].

Таким чином, виконавче провадження не має бути відокремлене від судового, і ці обидва провадження мають розглядатися як цілісний процес (див. «Джорж Естіма проти Португалії» (Estima Jorge v. Portugal), рішення від 21 квітня 1998 року [175], та «Сіка проти Словакії» (Sika v. Slovakia), no. 2132/02, п.п. 24-27, 13 червня 2006 року [179])» [176].

В науковій доктрині погляд на виконавче провадження як частину судового процесу (цивільного процесу, господарського процесу, адміністративного судочинства) є доволі поширеним. Даного підходу дотримуються, зокрема, такі науковці як В. І. Бобрик [11, с. 104-105], О. В. Гетманцев [18, с. 80], В.В. Комаров [54, с. 37] та ін. Цей науковий підхід знайшов своє нормативне вираження у ст. 1 Закону України «Про виконавче провадження», згідно положень якої виконавче провадження визначається як завершальна стадія судового провадження [105], та підтрується на рівні вітчизняної судової практики (див., наприклад, постанову колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 17 травня 2022 року у справі № 5011-33/6567-2012 [94]). Вищезазначене підтверджує тезу про те, що доступ до виконання судового рішення є невід'ємною складовою «широкого» розуміння принципу доступності правосуддя.

Таким чином, цифровізація процесу документування у виконавчому провадженні, поступове впровадження та розширення електронних інструментів взаємодії державним та приватних виконавців зі сторонами виконавчого провадження та іншими суб’єктами не лише слугує оптимізації вчинення виконавчих дій та підвищенню ефективності виконання рішень, а й сприяє дотриманню принципу доступності правосуддя у його «широкому» розумінні, а також є важливим кроком на шляху європейської інтеграції України.

РОЗДІЛ 3.
ДОКУМЕНТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

3.1. Види юридичних фактів, що підлягають документуванню у виконавчому провадженні.

Виконання судових рішень – важливий етап у процесі захисту порушеного права особи. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував у своїх рішеннях, що «право на доступ до суду, захищене захищене пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, було б ілюзорним, якби правова система держави допускала, щоб остаточне обов'язкове судове рішення не виконувалося б на шкоду однієї зі сторін» (див., наприклад, рішення у справах «Горнсбі проти Греції» [174] та «Шмалько проти України» [178]). Тому настільки важливо постійно підвищувати ефективність діяльності органів, що здійснюють примусове виконання рішень.

Професійна діяльність державних і приватних виконавців постійно супроводжується необхідністю фіксації різноманітних юридичних фактів. Водночас чинне законодавство України встановлює, що відповідні повноваження щодо документування таких фактів надані виключно в межах виконавчого провадження, тобто під час здійснення виконавчих дій, спрямованих на примусове виконання рішення на підставі виконавчого документа, який перебуває у провадженні виконавця.

Юридичні факти опосередковують рух правових відносин (виникнення, зміну, припинення) [7, с. 14]. Тому одна з найбільш поширених класифікацій юридичних фактів у юридичній науці здійснюється за правовими наслідками, що спричиняє той чи інший юридичний факт (функціональним призначенням юридичного факту) [39, с. 348]. За цим критерієм виділяють правовстановлюючі, правозмінюючі та правоприпиняючі факти.

Правовстановлюючі (правоутворюючі) факти – це обставини, з настанням яких пов'язують виникнення певних прав та обов'язків. Правозмінюючі факти – ті, що спричиняють зміну (трансформацію) правовідносин, їх змісту, об'єкту, суб'єктного складу [140, с. 27]. Правоприпиняючі – факти, з якими правова норма пов'язує припинення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин. Як відзначив А. В. Коструба, «правоприпиняючий юридичний факт може припиняти права, обов'язки, правовідносини та правосуб'єктність» [50, с. 148].

Правовстановлюючі факти державний або приватний виконавець фіксує у постанові про відкриття виконавчого провадження. Ця постанова документує відповідну процесуальну дію виконавця та знаменує початок виконавчого провадження і виникнення процесуальних прав та обов'язків усіх його учасників. Прикладом правозмінюючого факту є юридичний склад фактів, що поєднують факт переходу права стягнення до іншої особи (наприклад, в порядку уступки права вимоги), вчинення новим кредитором активних дій щодо вступу у виконавчий процес на стороні стягувача (подання заяви з доданням доказів переходу до неї права стягнення) та постановлення судом ухвали про заміну сторони виконавчого провадження. Правоприпиняючим юридичним фактом є винесення виконавцем постанови про закінчення виконавчого провадження, що знаменує припинення правовідносин з примусового виконання рішення.

За вольовим критерієм у юридичній літературі юридичні факти поділяють на діяння (дії та бездіяльність осіб), тобто факти, що виникають у залежності від волі осіб, та події, тобто юридичні факти, що виникають незалежно від волі осіб [38, с. 39; 81, с. 47; 152, с. 76].

Адаптуючи даний критерій класифікації під особливості виконавчого провадження, юридичні факти, що підлягають документуванню державними та приватними виконавцями у виконавчому провадженні, можна поділити на чотири основні групи: 1) виконавчі дії (рішення) державних та приватних виконавців, 2) процесуальні дії сторін виконавчого провадження, 3) дії

(бездіяльність) сторін виконавчого провадження щодо реалізації приписів рішення, яке підлягає примусовому виконанню, 4) інші обставини, що мають юридичне значення для виконавчого провадження, тобто впливають на виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків їх учасників, а також на розвиток виконавчого провадження в цілому (сюди належать, зокрема, події).

Основу системи юридичних фактів виконавчого провадження складають виконавчі дії державних та приватних виконавців, під якими розуміють процесуальні дії державних або приватних виконавців, спрямовані на застосування заходів примусового виконання або організаційні дії, що визначаються окремим змістом і є складовими частинами провадження [160, с. 14]. До них належить, наприклад, опис та арешт майна, вилучення майна у боржника та передання його стягувачеві тощо. Виконавчі дії підлягають обов'язковому документуванню.

До процесуальних дій сторін виконавчого провадження можна віднести звернення стягувача до органів державної виконавчої служби або приватного виконавця із заявою про примусове виконання рішення, заявлення відводу державному чи приватному виконавцю та ін. Такі дії сторін виконавчого провадження спричиняють правові наслідки у виконавчому провадженні у вигляді виникнення обов'язку виконавця відреагувати на них. Процесуальні дії сторін вчиняються у письмовій формі та мають бути відображені у рішенні державного чи приватного виконавця, ухваленому за результатом їх розгляду. Наприклад, у постанові про задоволення або відмову в задоволенні відводу державного виконавця має бути зафіксовано факт звернення сторони виконавчого провадження із заявою про відвід.

Юридичні дії (бездіяльність) сторін виконавчого провадження щодо реалізації приписів рішення, яке підлягає примусовому виконанню, є юридичними фактами, які спричиняють безпосередній вплив на розвиток виконавчого провадження та підлягають документуванню державними та приватними виконавцями. Такими юридичними фактами можуть бути: факт

невиконання без поважних причин у встановлений виконавцем строк рішення, що зобов'язує боржника виконати певні дії, та рішення про поновлення на роботі; факт повного виконання рішення тощо.

У виконавчому провадженні також мають місце обставини, які не належать до виконавчих дій державних та приватних виконавців, процесуальних дій сторін виконавчого провадження та їх дій (бездіяльності) щодо виконання приписів рішення, однак які, водночас, також спричиняють певні правові наслідки для виконавчого провадження і підлягають документуванню. До них належать, наприклад, факт відсутності визначеного виконавчим документом майна, яке боржник за виконавчим документом повинен передати стягувачу в натурі; факт неможливості виконати рішення у зв’язку зі знищенням предмета, що мав бути переданий стягувачу в натурі тощо.

Події, набагато рідше ніж дії, однак також часом спричиняють правові наслідки у виконавчому провадженні. Однак важливо пам’ятати, що події спричиняють такі правові наслідки не самостійно, а лише у сукупності з діями учасників виконавчих правовідносин. Тобто події спричиняють правові наслідки у виконавчому провадженні лише як елемент юридичного складу. Наприклад, смерть сторони виконавчого провадження має бути зафіксована державним або приватним виконавцем у постанові лише у зв’язку з тим, що вона спричиняє закінчення виконавчого провадження (п. 3 ч. 1 ст. 39 Закону України «Про виконавче провадження»). Отже документуванню виконавцем у наведеному випадку підлягає факт закінчення виконавчого провадження (виконавча дія) із зазначенням у постанові як підстави смерті сторони (подія).

Юридичні дії прийнято поділяти на правомірні дії та протиправні дії. Більш докладно характеристика правомірних та протиправних дій, що підлягають документуванню державними та приватними виконавцями у виконавчому провадженні, будуть розглянути у наступних підрозділах цієї роботи.

Як слушно зазначається у правозастосовній практиці, інколи державний чи приватний виконавець у межах одного процесуального документа одночасно фіксує певний юридичний факт і приймає відповідне рішення, засноване на цьому факті. Так, у ситуації, коли боржник без поважних причин не виконує у визначений виконавцем строк рішення, що зобов'язує його вчинити певні дії, а також рішення про поновлення на роботі, виконавець згідно з п. 3 Розділу XIV «Відповідальність у виконавчому провадженні» Інструкції з організації примусового виконання рішень виносить постанову про накладення на боржника штрафу та встановлює новий строк виконання [111]. У такій постанові виконавець одночасно констатує факт невиконання рішення та реалізує правові наслідки цього факту шляхом застосування штрафних санкцій.

В інших випадках фіксація юридичного факту та ухвалення рішення на його підставі оформлюються окремими документами. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 60 Закону України «Про виконавче провадження», якщо стягувач письмово відмовився від отримання предметів, вилучених у боржника для передачі стягувачу, виконавець складає акт про повернення цих предметів боржникові та окремо виносить постанову про закінчення виконавчого провадження [105].

У будь-якому випадку фіксація юридичних фактів у процесуальних документах виконавчого провадження здійснюється з метою подальшого ухвалення виконавцем відповідного рішення на їх підставі [78, с. 143].

Під документуванням юридичних фактів у виконавчому провадженні слід розуміти оформлення державним або приватним виконавцем документа встановленої форми, у якому відображається конкретний факт, що має юридичне значення та зумовлює виникнення, зміну або припинення прав чи обов'язків сторони виконавчого провадження або іншої залученої особи.

Підстави, порядок і форма складання різних документів у виконавчому провадженні визначені нормами Закону України «Про виконавче провадження», Інструкцією з організації примусового виконання рішень,

затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 (у редакції наказу від 29.09.2016 № 2832/5), Правилами ведення діловодства та архіву в органах державної виконавчої служби та у приватних виконавців, затвердженими наказом Міністерства юстиції України від 07.06.2017 № 1829/5, Інструкцією з діловодства у Державній виконавчій службі України, затвердженою наказом ДВС України від 18.04.2013 № 19/2, а також іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про виконавче провадження» та п. 6 Інструкції з організації примусового виконання рішень «під час здійснення виконавчого провадження виконавець приймає рішення шляхом винесення постанов, попереджень, внесення подань, складання актів та протоколів, надання доручень, розпоряджень, вимог, подання запитів, заяв, повідомлень або інших процесуальних документів у випадках, передбачених Законом та іншими нормативно-правовими актами» [105; 111].

Документування юридичних фактів у виконавчому провадженні може бути здійснене шляхом складення державним чи приватним виконавцем постанов, актів або протоколів.

Постанова як окремий документ містить такі обов'язкові реквізити:

номер виконавчого провадження;

вступну частину із зазначенням: назви постанови, дати видачі постанови та місця її винесення; найменування органу державної виконавчої служби, прізвища, імені та по батькові державного виконавця, який виніс постанову або прізвища, імені та по батькові приватного виконавця, який виніс постанову, найменування виконавчого округу, в якому він здійснює діяльність; назви виконавчого документа, коли та ким виданий, резолютивної частини документа; за зведеним виконавчим провадженням – прізвища, імені та по батькові боржника - фізичної особи, повного найменування боржника - юридичної особи та дати об'єднання виконавчих проваджень у зведене;

мотивувальну частину із зазначенням мотивів, з яких виконавець прийняв відповідне рішення (дійшов певних висновків), і посилання на норму закону, на підставі якого винесено постанову;

резолютивну частину із зазначенням: прийнятого виконавцем рішення; строку і порядку оскарження постанови; строку і порядку набрання чинності постановою (п. 7 Інструкції з організації примусового виконання рішень) [111].

До постанов можуть вноситись також інші відомості, визначені нормами чинного законодавства.

У разі якщо постанова державного чи приватного виконавця є виконавчим документом, вона повинна відповідати вимогам до виконавчого документа, визначеним статтею 4 Закону України «Про виконавче провадження» [105].

Постанови державних та приватних виконавців є правозастосовними актами, тобто виносяться в результаті здійснення правозастосовної діяльності. Правозастосовна діяльність передбачає як необхідний етап її здійснення встановлення обставин конкретної справи, ситуації, яка потребує застосування правових норм уповноваженим на те органом чи особою.

Встановлені державним чи приватним виконавцем юридичні факти зазначаються у мотивувальній частині постанові і на підставі цих фактів та відповідних норм закону в резолютивній частині зазначається конкретне рішення виконавця, що втілює правові наслідки наведених виконавцем юридичних фатів. Наприклад, щоб винести постанову про зупинення вчинення виконавчих дій виконавець повинен встановити та зафіксувати в своїй постанові наявність обставини, що відповідно до ч. 1 ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження» є підставою для такого зупинення.

Акт – документ, що підтверджує певні встановлені факти або події.

Текст акта складається з реквізитів виконавчого документа із зазначенням суті проведених дій; за зведеним виконавчим провадженням – повного найменування (прізвища, імені та по батькові) боржника та дати

об'єднання виконавчих проваджень у зведене, а також вступної і констатуючої частин.

У вступній частині зазначаються назва акта, дата і місце його складання, посада, прізвище, ім'я, по батькові виконавця, підстава для складання акта, особи, які були присутні під час його складання, із зазначенням їхнього статусу у виконавчому провадженні, місця проживання (місцезнаходження), посад, інших наявних даних, зазначається кількість аркушів, на яких складено акт.

У констатуючій частині викладаються мета і завдання складання акта, суть і характер проведених виконавчих дій, встановлені факти, події, а також у разі потреби висновки і пропозиції.

У кінці акта (перед підписами) зазначаються відомості про кількість примірників акта та кому вони надаються (надсилаються).

Акт підписується всіма особами, які брали участь у його складанні. У разі відмови від підписання осіб, що були присутні при складанні акта, про це робиться відмітка в акті. Відмітка «від підпису відмовився» проставляється напроти прізвища особи, яка відмовилася від підпису, та засвідчується підписами інших осіб, які були присутніми під час складання акта.

До акта можуть вноситись також інші відомості, визначені Законом, цією Інструкцією та іншими нормативно-правовими актами (п. 8 Розділу І Інструкції з організації примусового виконання рішень) [111]. Прикладом може слугувати реалізація арештованого майна за фіксованою ціною, за результатами якої складається Акт про проведений аукціон за фіксованою ціною [118].

Ще одним документом, шляхом складання якого державні та приватні виконавці здійснюють документування юридичних фактів, є протокол. Положення Інструкції з організації примусового виконання рішень не містять загальних вимог до протоколу державного або приватного виконавця. Зміст протоколу залежатиме від зафіксованих у ньому юридичних фактів. Це, як

правило, факти вчинення правопорушення (протокол про адміністративне правопорушення).

Таким чином, під документуванням юридичних фактів у виконавчому провадженні слід розуміти створення державним чи приватним виконавцем документу встановленої форми, у якому фіксується конкретний факт, що має юридичне значення, тобто створює, змінює або припиняє права та/чи обов'язки для сторони виконавчого провадження або іншої особи.

Юридичні факти, що підлягають документуванню державними та приватними виконавцями у виконавчому провадженні, можна поділити на чотири основні групи: 1) виконавчі дії (рішення) державних та приватних виконавців, 2) процесуальні дії сторін виконавчого провадження, 3) дії (бездіяльність) сторін виконавчого провадження щодо реалізації приписів рішення, яке підлягає примусовому виконанню, 4) інші обставини, що мають юридичне значення для виконавчого провадження, тобто впливають на виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків їх учасників, а також на розвиток виконавчого провадження в цілому (сюди належать, зокрема, події).

Документами, у яких фіксуються такі юридичні факти, є постанова, акт та протокол.

3.2. Документування правомірних дій та рішень учасників виконавчого провадження

Серед правомірних дій та ухвалених за їх результатами рішень учасників виконавчого провадження, що підлягають документуванню, можна виділити виконавчі дії та ухвалені в процесі їх вчинення рішення державних та приватних виконавців, процесуальні дії сторін виконавчого провадження та юридичні дії інших учасників виконавчого провадження.

Оскільки дуже часто документування юридичних фактів у виконавчому провадженні (зокрема, виконавчих дій) здійснюється державними та приватними виконавцями саме у зв'язку з необхідністю ухвалення процесуального рішення на підставі таких фактів, наприклад, за результатами вчинення виконавчих дій і такі факти та рішення на їх підставі можуть закріплюватися в одному документі, вбачається некоректним розглядати документування юридичних фактів окремо від рішень державних та приватних виконавців у процесі виконавчого провадження. Тим більше, що ухвалення рішень державними та приватними виконавцями також є важливими юридичними фактами, які безпосередньо впливають на права та обов'язки учасників виконавчого провадження та впливають на рух виконавчого процесу в цілому.

Першочергово, виконавець повинен задокументувати факт початку виконавчої процедури (відкриття виконавчого провадження). Особливостями відкриття виконавчого провадження є вирішення конкретних завдань, пов'язаних із забезпеченням дотримання умов початку виконання судового рішення та й, в цілому, пов'язана з усіма іншими стадіями прийняття рішень стосовно подальшого здійснення реалізації захищеного права з дотриманням узгодженості інтересів. Тому у своїй професійній роботі виконавці повинні притримуватись належних способів виконання рішення, використовуючи свої знання та вміння, дотримуючись визначених принципів та засад, в тому числі верховенства права та законності, спрямовуючи утвердження їх реалізації. При цьому важливо зауважити, що виконавець не може надавати поради, які спрямовані на свідоме ухилення від виконання вимог виконавчого документа з боку сторін виконавчого провадження. Також він не має керуватись діями, що сприятимуть ухиленню від виконання з боку інших осіб. Тому відкриття виконавчого провадження, як перша стадія примусового виконання рішення, є багатоаспектним явищем, що включає послідовні алгоритми у забезпеченні діяльності правозахисної функції держави й

органів виконання рішення в цілому та виступає першочерговою ланкою в механізмі забезпечення виконання покладених на особу обов'язків [76, с. 84].

Якщо звернутись до аналізу наявної виконавчої практики у європейських країнах, то у більшості держав-членів ЄС для початку примусового виконання вимагається подання заяви до суду разом із рішенням, що підлягає виконанню. У Польщі виконання може розпочатися з клопотання, поданого кредитором до компетентного суду або виконавцю. У Хорватії виконання може бути подано кредитором або до суду, якщо воно ґрунтується на безпосередньо виконавчому документі, або до нотаріуса, якщо воно ґрунтується на безспірному документі. На Кіпрі, в Англії та Уельсі, Північній Ірландії, Данії та Іспанії виконання починається з подання заяви до суду. У Північній Ірландії достатньо повідомлення про намір подати заяву про виконання, а потім сплатити збір та подати заяву до Управління з питань виконання. У Греції потрібен виконавчий документ з екзекватурою. У Румунії процедура виконання починається з реєстрації клопотання про виконання у судового виконавця, але він повинен отримати виконавчий документ від суду. У Шотландії виконавче провадження починається з клопотання та витягу з рішення суду [191, с. 33].

Виконавче провадження після початку, зазвичай, передбачає можливість для добровільного виконання. Конкретні строки можуть бути або не бути зазначені. Наприклад, в Італії виконання може відбутися через 10 днів після вручення «precetto» (виконавчого листа). У Латвії боржнику надається 10-денний строк для сплати боргу та витрат на виконання рішення зі зниженим коефіцієнтом винагороди. У Нідерландах для добровільного виконання надається 2 дні, тоді як у Бельгії для виконання щодо нерухомого майна строк добровільного виконання сягає 15 днів [191, с. 33].

Документування юридичних фактів та рішень на етапі відкриття виконавчого провадження в Україні полягає у винесенні виконавцем постанови, у якій фіксується факт звернення стягувача з заявою про примусове виконання рішення.

Залежно від дотримання стягувачем порядку та строків звернення з такою заявою, відповідності виконавчого документу вимогам закону державний або приватний виконавець виносить постанову про відкриття виконавчого провадження або направляє повідомлення про повернення виконавчого документу стягувачу без прийняття до виконання. Крім того, за заявою стягувача виконавчий документ може бути передано від одного приватного виконавця іншому або відповідному органу державної виконавчої служби, або від органу державної виконавчої служби – приватному виконавцю, про що також видається постанова (ч. 5 ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження») [105].

Окремим видом діяльності виконавців у країнах Європи, яке здійснюється на даному етапі та підлягає документуванню в рамках виконавчого провадження, і якому в нашій країні не приділяється належна увага, є вручення судових документів сторонам з відповідним документуванням факту такого вручення.

Вручення документів у рамках виконавчого провадження має першорядне значення, оскільки воно є відправною точкою всього процесу виконання. Законодавство європейських держав відрізняється в цьому відношенні за двома напрямками: перший – це особа, уповноважена здійснювати вручення, а другий – використання чи невикористання електронних засобів при здійсненні такого вручення.

Важливо, щоб вручення здійснювалося особисто адресату за певних умов часу доби та дати, коли вручення вважається законним, хоча може бути й так, що вручення також може бути законно здійснене іншим особам, визначеним законодавством. Окрім цього, у деяких державах суд організовує вручення (Австрія, Чеська Республіка, Фінляндія, Кіпр, Литва, Словаччина та Словенія), тоді як в інших державах вручення здійснюється виконавцями на приватних засадах. У більшості країн виконавцям дозволено працювати лише на певній частині території (у межах виконавчого округу). Практично у всіх європейських державах вручення здійснюється виконавцями, але їхня роль

не однакова. По-перше, вони можуть діяти як незалежні фахівці, і в цьому випадку їх, зазвичай, наймає сторона процесу, або можуть бути закріплені за судом, і в цьому випадку вручення здійснюється судом за допомогою виконавців. У деяких державах стандартним способом вручення є пошта (Австрія, Хорватія, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Польща, Португалія, Словенія), а в інших виконавці відіграють допоміжну роль у разі невдалого поштового зв'язку (наприклад, Польща та Португалія). В інших державах вручення судових документів може здійснюватися поштою або особисто виконавцем без будь-яких переваг для того чи іншого порядку. Вручення судових документів в електронній формі можливе в таких країнах, як Австрія, Данія, Естонія, Франція, Кіпр, Італія, Литва, Словенія. Спостерігається очевидна тенденція на користь електронної форми вручення, але відповідний прогрес відбувається доволі повільно, а в деяких державах він все ще гальмується [191, с. 9].

Виконавцеві необхідно встановити зареєстроване місцезнаходження боржника - юридичної особи чи зареєстроване місце проживання боржника - фізичної особи, оскільки це є важливим юридичним фактом, що впливає не лише на можливість направлення боржнику копії постанови про відкриття провадження у справі, а й на наявність у конкретного виконавця повноважень здійснювати примусове виконання за цим виконавчим документом з огляду на законодавчі правила щодо місця виконання рішення, передбачені ст. 24 Закону України «Про виконавче провадження».

Як відзначив Верховний Суд, отримавши виконавчий документ, пред`явлений за адресою проживання боржника, на яку поширюється територія виконавчого округу приватного виконавця, останній має перевірити належність зазначеної у заяві адреси зареєстрованому місцю проживання боржника, а в іншому випадку – повернути виконавчий документ. В разі зазначення у заяві кількох адрес проживання боржника, алгоритм дій приватного виконавця є незмінним та передбачає встановлення відповідності зареєстрованого місця проживання боржника виконавчому

округу, на території якого приватний виконавець здійснює свою діяльність [87].

Основним джерелом інформації про боржника є виконавчий документ. Верховний Суд зауважує, що «якщо інформація про місцезнаходження або місце проживання (перебування) боржника, зазначена у виконавчому документі, не викликає сумнівів щодо її достовірності, виконавець не має підстав для додаткової перевірки» [88].

Водночас, у випадку коли у виконавчому документі, окрім зареєстрованої адреси проживання боржника, зазначено ще одну адресу, що підпадає під юрисдикцію іншого органу державної виконавчої служби або приватного виконавця іншого виконавчого округу, виконавець при розгляді питання про відкриття виконавчого провадження зобов'язаний перевірити правильність зазначеної адреси. Верховний Суд наголошує, що «факт реєстрації особою свого місця проживання безумовно свідчить про вибір конкретної адреси як місця свого проживання. Закон не забороняє особі мати декілька місць проживання, проте зареєстрована в установленому порядку адреса, відповідно до частини десятої статті 6 Закону України „Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні“, є офіційною адресою. За цією адресою особа правомірно очікує отримання офіційного листування та здійснення інших юридичних дій, пов'язаних із місцем проживання. Відтак відкриття виконавчого провадження у виконавчому окрузі за зареєстрованою адресою відповідає принципу юридичної визначеності, вимогам частини другої статті 2 КАС України та статті 24 Закону України «Про виконавче провадження»».

Що стосується незареєстрованого місця проживання боржника, Верховний Суд виходить із того, що воно не має офіційного статусу, тому повинно бути або повідомлено самим боржником (що відповідає принципу вільного вибору місця проживання, встановленому відповідним законом), або підтверджено належним чином з урахуванням принципу офіційного з'ясування обставин. Просте зазначення будь-якої адреси без перевірки не

надає їй статусу місця проживання боржника у розумінні Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [101]. У зв'язку з тим, що на момент вирішення питання про відкриття виконавчого провадження у виконавця, як правило, відсутні можливості та інструменти для перевірки того, за якою саме адресою фактично проживає боржник, оптимальним вбачається вирішення питання про місце виконання рішення, орієнтуючись на адресу зареєстрованого місця проживання боржника, перевірену виконавцем за даними Єдиного державного демографічного реєстру.

Перевірка виконавцем місця проживання боржника не потребує окремого документування. Результати такої перевірки зазначаються виконавцем у постанові про відкриття виконавчого провадження (якщо за результатами перевірки виявилось, що адреса зареєстрованого місця проживання боржника належать до територіальної компетенції виконавця, виконавець має повноваження здійснювати примусове виконання даного виконавчого документа) або в повідомленні про повернення виконавчого документа стягувачу без прийняття до виконання (якщо за результатами перевірки виявилось, що примусове виконання даного виконавчого документа має бути здійснене іншим органом державної виконавчої служби чи приватним виконавцем іншого виконавчого округу).

Важливою складовою професійної діяльності державних та приватних виконавців є документування виконавчих дій, спрямованих на звернення стягнення на майно боржника. Такі виконавчі дії включають виявлення майна, його арешт (опис), вилучення та примусову реалізацію.

Виявлення та розшук майна боржника, на яке можна звернути стягнення, є необхідною передумовою результативності виконавчого провадження [14, с. 242].

Ефективність виконання судових рішень передбачає доступ до інформації про активи боржника. У всіх державах-членах ЄС цього можна досягти через публічні реєстри, які містять такі дані.

Зрозуміло, що не всі держави-члени мають однакові типи реєстрів. Більшість держав-членів не мають єдиної бази даних (за винятком Латвії, яка, має одну з найповніших та всеохоплюючих баз даних, та Чеської Республіки, остання стосується лише виконання судових рішень). Деякі дані в цих реєстрах є вільно доступними для громадськості, інші надаються посадовим особам, включаючи виконавців, відповідно до їхніх законних прерогатив та в межах їхніх повноважень, які, як правило, пов'язані зобов'язаннями щодо збереження таємниці [191, с. 11-12].

Такі бази даних включають (з різними назвами в кожній державі-члені) земельний реєстр, реєстр компаній, реєстр комерційних об'єктів, реєстр бенефіціарних власників, реєстр транспортних засобів, реєстр працівників, реєстр доходів, реєстр банківських рахунків, реєстр майнових відносин між подружжям, базу даних соціального страхування, реєстр трудових договорів, реєстр застав. У деяких країнах (наприклад, Кіпру, Данії, Фінляндії та Чеської Республіки) є вимога про декларування протягом усієї процедури примусового виконання. Це покладає на боржника обов'язок декларувати свої активи суду в рамках процесу примусового виконання. Зобов'язання конфіденційного використання таких баз даних існує практично у всіх державах-членах, у тому сенсі, що користувач інформації може використовувати її лише для цілей, для яких вона отримана. Особливістю Північної Ірландії є те, що треті особи можуть бути зобов'язані надавати інформацію виконавцю для сприяння процесу примусового виконання, якщо виконавець вважає, що особа є або може бути здатною надати інформацію щодо активів (та зобов'язань) боржника. Таку особу може бути викликано особисто у час і місце, зазначені у повістці, для опитування щодо таких активів та зобов'язань, а також для пред'явлення всіх документів та майна, що знаходяться у її володінні або під її контролем, та стосуються цих активів та зобов'язань. Особа, яка без поважних причин не з'являється за повісткою, може бути примушена виконавцем до особистої явки. Проти особи, яка без

поважних причин не з'явилася за повісткою, виконавцем може бути видано наказ на арешт за письмовим клопотанням кредитора [191, с. 11-12].

Варто відмітити, що рівень наповнення реєстрів інформацією не однаковий у різних країнах ЄС. У більшості держав-членів не створено єдиних баз даних і продовжують вестися різні бази даних, кожна з яких містить певну інформацію [191, с. 11-12].

В Україні важливим джерелом інформації про кошти та майно боржника є безпосередньо учасники виконавчого провадження. Зокрема, у постанові про відкриття виконавчого провадження щодо виконання рішення майнового характеру державний або приватний виконавець зазначає обов'язок боржника подати декларацію про доходи та майно, одночасно попереджаючи його про відповідальність за неподання такої декларації або внесення до неї завідомо неправдивих відомостей (ч. 5 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження») [105].

Декларація має бути подана протягом п'яти робочих днів з дня відкриття виконавчого провадження за формою, встановленою Інструкцією з організації примусового виконання рішень [111]. У ній мають міститися дані про майно, що належить боржнику спільно з іншими особами, рахунки в банках та інших фінансових установах, небанківських надавачах платіжних послуг, електронні гаманці, майно, що перебуває в заставі або у третіх осіб, а також кошти та майно, отримані від інших осіб, відповідно до форми, затвердженої Міністерством юстиції України (п. 3 ч. 5 ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження») [105].

У разі зміни відомостей, зазначених у декларації, боржник зобов'язаний повідомити виконавця не пізніше наступного робочого дня з моменту виникнення таких обставин (п. 4 ч. 5 ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження») [105]. Стягувач також може володіти інформацією про наявність рахунків у банках, а також рухоме та нерухоме майно боржника, яку він має право зазначати у своїй заяві. Водночас основна

відповідальність за виявлення майна боржника з метою звернення на нього стягнення покладається саме на виконавця.

Відповідно до положень ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження», виконавець, у провадженні якого перебуває виконавчий документ, що передбачає звернення стягнення на кошти та майно боржника, зобов'язаний провести перевірку його майнового стану протягом 10 днів з дня відкриття виконавчого провадження. Надалі така перевірка здійснюється виконавцем не рідше одного разу на два тижні для виявлення рахунків та електронних гаманців боржника та не рідше одного разу на три місяці для встановлення наявності нерухомого і рухомого майна, майнових прав та отримання інформації про доходи боржника [105].

Верховний Суд наголошує, що сам факт вчинення окремих дій щодо виявлення майна та коштів боржника без належного встановлення та дослідження обставин, що перевірка майнового стану боржника здійснювалася з відповідною періодичністю, встановленою частиною 8 ст. 48 Закону, не може вважатися достатньою ознакою виконання державним виконавцем обов'язків щодо розшуку майна та здійснення заходів, необхідних для своєчасного та повного виконання рішення. Відсутність обґрунтованого висновку про належне виконання виконавцем визначених законом дій створює підстави вважати передчасним твердження про відсутність майна у боржника (аналогічні правові висновки наведено у постановах Верховного Суду від 18.07.2018 у справі № 915/1294/13 [89], від 23.08.2018 у справі № 911/167/17 [90], від 19.08.2019 у справі № 913/438/16 [91]) [95].

Під час здійснення виконавчого провадження виконавець має можливість за допомогою Автоматизованої системи виконавчого провадження формувати узагальнену інформацію про боржника, його майно, доходи та кошти. Такі дані формуються системою на основі відомостей, наявних на момент формування, які були отримані виконавцями з державних реєстрів, баз даних та інших інформаційних систем органів державної влади,

банків і фінансових установ, небанківських надавачів платіжних послуг у процесі примусового виконання рішень [111].

Розшук майна боржника виконавець організовує шляхом подання запитів до відповідних органів, установ або проведення перевірки інформації про майно чи доходи боржника, що міститься в базах даних і реєстрах, та перевірки майнового стану боржника за місцем проживання (перебування) або його місцезнаходженням (ч. 2 ст. 36 Закону України «Про виконавче провадження») [105].

Положення п. 3 ч. 3 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» наділяють державних та приватних виконавців правом «з метою захисту інтересів стягувача одержувати безоплатно від державних органів, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, посадових осіб, сторін та інших учасників виконавчого провадження необхідні для проведення виконавчих дій пояснення, довідки та іншу інформацію, в тому числі конфіденційну» [105].

Можливість доступу виконавців до державних реєстрів, робота з системою автоматизованого арешту коштів дещо полегшує завдання виконавців, хоча законодавче регулювання та наявна юридична практика автоматизованого арешту коштів та доступу до державних реєстрів, що існує на сьогоднішній день, потребує подальшого вдосконалення.

Під час виконання рішень державний та приватний виконавець мають право безпосередньо отримувати інформацію про боржників, їхнє майно, доходи та кошти, включно з конфіденційними даними, що містяться у державних базах даних і реєстрах, зокрема в електронних. Порядок доступу до такої інформації визначається Міністерством юстиції України спільно з державними органами, які відповідають за ведення відповідних баз та реєстрів (ч. 5 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження») [105].

Державні та приватні виконавці мають безпосередній доступ до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного реєстру

обтяжень рухомого майна, Державного земельного кадастру, Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Єдиного реєстру для ведення автоматизованого обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів.

Виконавці мають можливість засобами клієнтбанку здійснювати формування запитів щодо реалізації платіжної операції примусового списання грошових коштів з рахунку боржника (платіжна інструкція), доставка якого до банку боржника здійснюється через СЕП 4.0, як і направлення коштів після їх списання з рахунку.

З метою отримання та/або передачі інформації під час примусового виконання рішень реалізовано можливості обміну інформацією в електронній формі шляхом взаємодії АСВП з Єдиним державним демографічним реєстром, базою даних Держприкордонслужби, Єдиним державним реєстром транспортних засобів, з інформаційним порталом Національної поліції, єдиною інформаційною системою Міністерства внутрішніх справ України, інформаційною системою Пенсійного фонду України, Єдиною інформаційною базою даних про внутрішньо переміщених осіб, Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою, Єдиною державною електронною системою у сфері будівництва.

Перелік реєстрів (баз даних), до яких виконавці отримують доступ, постійно збільшується, оскільки цифровізація виконавчого провадження, перехід на електронний формат його здійснення, є одним із пріоритетних напрямків в роботі Мін’юсту.

Документування виконавчих дій, вчинюваних державним чи приватним виконавцем в процесі виявлення грошових коштів та майна боржника є невід’ємною складовою їх роботи.

Залежно від результатів перевірки майнового стану боржника виконавець визначає свої подальші дії щодо примусового виконання рішення: якщо грошові кошти або майно було виявлено, він приступає до

подальших виконавчих дій щодо звернення на них стягнення; якщо ж у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернено стягнення, а здійснені виконавцем заходи щодо розшуку такого майна виявилися безрезультатними, то це є підставою для повернення виконавчого документа стягувачеві відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 37 Закону України «Про виконавче провадження» [105].

Повернення виконавчого документу оформлюється постановою виконавця. У постанові про повернення виконавчого документа стягувачу обов'язково роз'яснюється порядок повторного пред'явлення виконавчого документа до виконання. Постанова про повернення виконавчого документа, виданого у формі електронного документа, отримується стягувачем за допомогою автоматизованої системи виконавчого провадження в рамках інформаційної взаємодії, а також в електронному кабінеті в ЄСІТС (за наявності) (п. 20 Інструкції з організації примусового виконання рішень) [111]. При цьому арешт, накладений на майно боржника не знімається, адже виконавче провадження не вважається закінченим [96].

У разі виявлення у боржника готівкових коштів у національній або іноземній валюті державний чи приватний виконавець виносить постанову про опис та арешт такого майна (коштів). Після цього кошти підлягають вилученню та зарахуванню на відповідні рахунки органів державної виконавчої служби або приватного виконавця не пізніше наступного робочого дня після їх вилучення (ч. 3 ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження») [105]. Документування виконавчих дій щодо вилучення готівки здійснюється шляхом складання акту вилучення готівки.

Вилучення проводиться у присутності понятих. Акт складається у необхідній кількості примірників: перший залишається у матеріалах виконавчого провадження, інші вручаються боржнику або його представнику та особі, у якої проводилось вилучення, під підпис. У разі відмови від підпису цей факт обов'язково зазначається в акті.

В акті вилучення готівки обов’язково зазначаються: повне найменування особи (прізвище, ім’я та по батькові), розмір вилученої суми (цифрами та словами), найменування валюти, її кількість та номінал купюр. Під час складання акту жодні виправлення, перекреслення сум, дат або прізвищ не допускаються (п. 3 Розділу VIII Інструкції з організації примусового виконання рішень) [111].

Також варто пам’ятати, що згідно переліку майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами, що є додатком до Закону України «Про виконавче провадження», у боржника мають залишитися грошові кошти, необхідні для придбання запасів питної води та продуктів харчування для боржника, членів його сім’ї та осіб, які перебувають на його утриманні, – з розрахунку трикратного розміру мінімальної заробітної плати, що діє на день звернення стягнення, на кожну особу [105].

Окрім готівкових коштів виконавець вправі накладати арешт на кошти, що знаходяться на банківських рахунках боржника. Такі виконавчі дії також повинні бути належним чином задокументовані.

У більшості країн ЄС виконавці мають повноваження ініціювати та проводити процес накладення арешту на банківські рахунки за наявності виконавчого документа. Однак у деяких країнах арешт банківських рахунків вимагає втручання суду. Наприклад, в Ірландії, Англії, Мальті, Румунії для накладення арешту на банківські рахунки потрібне судове рішення [191. С. 35].

Ключовим питанням у цьому процесі, враховуючи правила захисту персональних даних, є доступ до інформації про банківські рахунки боржника. В Австрії достатньо знати банк, де боржник має банківський рахунок. У таких країнах, як Кіпр або Данія, необхідно вказати конкретні номери банківських рахунків. Банки зобов'язані відповідати, але не розкривати більше інформації, ніж запитується. У низці країн судові виконавці не мають доступу до інформації про банківські рахунки боржників. Інформацію можна отримати або від боржника, як у Німеччині,

де інформація вимагається у боржника під присягою, через банки або через бази даних. Банки зобов'язані відповідати та надавати інформацію про номери рахунків, баланс тощо. Швеція запроваджує вимогу пропорційності до інформації, яку банки зобов'язані надавати судовому виконавцю. У таких країнах, як Італія та Литва, судовий виконавець має повний доступ до інформації про банківські рахунки боржника [191, с. 35].

Арешт банківських рахунків передбачає процедуру повідомлення банку про вимогу. У Люксембурзі ця процедура включає вручення банку наказу про арешт, повідомлення боржнику про арешт, повідомлення боржнику про повідомлення банку. В інших країнах, включаючи Румунію, Португалію чи Польщу, про наказ та рішення, що підлягає виконанню, необхідно повідомити банку [191, с. 35].

Процедура призводить до заморожування або блокування банківського рахунку. Існують обмеження щодо сум, які можуть бути вилучені. Усі країни визначають мінімальні суми, які не можуть бути вилучені, і пов'язані із забезпеченням гідного рівня життя боржника, сумами, пов'язаними з аліментними зобов'язаннями, та ін. (Чехія, Франція, Греція, Угорщина, Нідерланди, Польща, Словаччина). Суми з вилучених банківських рахунків перераховуються виконавцю (Нідерланди, Португалія), безпосередньо кредитору (Швеція) або судам, що займаються виконанням рішень [191, с. 35].

Процедура накладення арешту на банківські рахунки проводиться онлайн у невеликій кількості країн (Латвія, Словаччина), як онлайн, так і через «традиційні» процедури (Нідерланди), тоді як деякі країни дотримуються паперового обміну документами (Мальта) [191, с. 35].

В Україні, як уже зазначалось, боржник повинен надати виконавцеві декларацію, в якій зазначити, зокрема, про наявні в нього рахунки у банках. Стягувач також може повідомити таку інформацію, якщо він нею володіє. У разі якщо в заяві стягувача зазначено рахунки боржника у банках, інших фінансових установах, небанківських надавачах платіжних послуг,

електронні гаманці в емітентах електронних грошей, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження накладає арешт на кошти/електронні гроші боржника (абз. 1 ч. 7 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження») [105]. Однак неотримання інформації про банківські рахунки боржника від сторін не знімає з виконавця обов'язку самостійно здійснити їх розшук.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 квітня 2022 року у справі № 756/8815/20, провадження № 14-218цс21 зазначено, що у разі відсутності інформації про майно, наданої кредитором, виконавець зобов'язаний самостійно вживати заходів для його виявлення, зокрема щодо грошових коштів на банківських рахунках. Перед накладенням арешту на майно або кошти боржника виконавець має отримати відомості про наявність відповідного майна та коштів, зокрема щодо банківських рахунків — дані про власника рахунку, його номер, вид рахунку та суму коштів на ньому. Наявність таких відомостей дає змогу виконавцю законно накласти арешт на кошти на рахунках відповідно до ст. 18 Закону № 1404-VIII та розділу VIII Інструкції з організації примусового виконання рішень. Державний або приватний виконавець перед накладенням арешту повинен з'ясувати суму та статус коштів на рахунку боржника, а у постанові про накладення арешту зазначити суму коштів, на яку накладається арешт, або вказати, що арешт поширюється на всі рахунки, включно з тими, що можуть бути відкриті після накладення арешту [85].

Цю роботу мала б суттєво спростити система автоматизованого арешту коштів боржників, яка функціонує на підставі Порядку автоматизованого арешту коштів/електронних грошей боржників на рахунках/електронних гаманцях, відкритих надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків, емітентами електронних грошей, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 16 квітня 2019 року № 1203/5, який визначає процедуру автоматизованого арешту коштів/електронних грошей боржників на рахунках, відкритих надавачами платіжних послуг з

обслуговування рахунків, за виконавчими провадженнями, у тому числі про стягнення аліментів, за допомогою автоматизованої системи виконавчого провадження шляхом інформаційної взаємодії державних або приватних виконавців та надавачів платіжних послуг [115].

Автоматизований арешт коштів/електронних грошей боржників на рахунках/електронних гаманцях, відкритих надавачами платіжних послуг, передбачає отримання інформації про рахунки/електронні гаманці боржників та накладення/зняття виконавцем арешту на/з кошти(ів)/електронні(их) гроші(ей) шляхом винесення постанов про арешт коштів/електронних грошей та про зняття арешту з коштів/електронних грошей боржника у формі електронного документа та прийняття їх до виконання надавачами платіжних послуг [115].

Національний банк України затвердив Положення, яке визначає порядок повідомлення надавачами платіжних послуг про відкриття або закриття рахунків та електронних гаманців користувачів, включених до Єдиного реєстру боржників, органам державної виконавчої служби або приватним виконавцям. Це Положення регламентує процедуру надсилання надавачами платіжних послуг (далі — надавач платіжних послуг) відповідних повідомлень про відкриття або закриття рахунків та електронних гаманців осіб, відомості про яких внесено до Єдиного реєстру боржників, до органів державної виконавчої служби або приватних виконавців [114].

Однак тієї мети, для реалізації якої було створено цю систему, поки що не вдалося досягнути повною мірою. Основна проблема полягає в тому, що далеко не всі банки та інші фінансові установи підключилися до інформаційної взаємодії з автоматизованою системою виконавчого провадження. Тобто для того, щоб вберегтися від автоматизованого арешту коштів, боржникові достатньо відкрити рахунок у банку, не підключеному до цієї системи (правда, якщо він це робить вже після відкриття виконавчого провадження та накладення арешту, такі дії можуть бути розцінені як умисне невиконання судового рішення та потягти за собою кримінальну

відповідальність). Звичайно, навіть така недобросовісна поведінка боржника не дає йому повного захисту, адже арешт може бути накладено, так би мовити, «в ручному режимі». Однак для цього виконавець спочатку повинен виявити цей рахунок.

Процес виявлення банківських рахунків юридичних осіб не надто складний, адже стосовно них у п. 69.2 статті 69 Податкового кодексу України закріплено правило про те, що банки та інші фінансові установи зобов'язані надсилати до податкових органів інформацію про відкриті рахунки та електронні гаманці платників податків - юридичних особи (резидентів і нерезидентів), у тому числі відкриті через їх відокремлені підрозділи, чи самозайнятих фізичних осіб у день відкриття/закриття рахунку/електронного гаманця [82]. Щодо фізичних осіб такий обов'язок не встановлений (крім самозайнятих осіб). Тому для виявлення банківських рахунків, що належать фізичним особам - боржникам виконавець інколи змушений спрямовувати запити до всіх банків країни, не підключених до автоматизованої системи виконавчого провадження. Звичайно. Це потребує багато часу та зусиль, не кажучи вже про зайві витрати.

Виправити ситуацію повинно прийняття проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення виконавчого провадження через цифровізацію» (реєстр. № 14005 від 04.09.2025), внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України Мотовиловцем А.В., Кравчук Є.М.) [131], який вже знаходиться на розгляді Верховної Ради України. Цим законопроектом, зокрема, передбачено обов'язок банків та інших фінансових установ, небанківських надавачів платіжних послуг, які мають право відкривати платіжні рахунки, емітентів електронних грошей підключитися до інформаційної взаємодії, передбаченої статтею 48 Закону України «Про виконавче провадження», протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом [131].

Документування виконавчих дій щодо накладення арешту на грошові кошти боржника, що знаходяться на банківських рахунках, здійснюється

шляхом винесення державним або приватним виконавцем постанови про накладення арешту на кошти, які обліковуються на рахунках боржника в банківських установах.

У постанові вказуються реквізити банківського рахунку боржника та сума грошових коштів, на яку накладається арешт. Арешт накладається у розмірі суми стягнення з урахуванням виконавчого збору, витрат виконавчого провадження, штрафів та основної винагороди приватного виконавця (ч. 3 ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження») [105].

Якщо банк підключений до інформаційної взаємодії з автоматизованою системою виконавчого провадження, то постанова виконавця про арешт коштів боржника складається в електронній формі з накладенням кваліфікованого електронного підпису та за допомогою автоматизованої системи виконавчого провадження автоматизовано передається до банківської установи. Якщо ж банк не підключений до автоматизованої системи арешту коштів, виконавець складає постанову у паперовому вигляді та направляє її до банку засобами поштового зв'язку.

При винесенні постанови виконавець повинен враховувати положення ч. 2 ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження», яка встановлює обмеження щодо арешту певних рахунків, а також ч. 3 ст. 52 цього Закону, яка забороняє накладати арешт на кошти, що зберігаються на рахунках із спеціальним режимом використання, а також на спеціальних та інших рахунках, стягнення на які заборонене законом. У разі надходження постанови виконавця про арешт коштів на таких рахунках, банк, інша фінансова установа або центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, зобов'язані повідомити виконавця про цільове призначення рахунку та повернути постанову без виконання щодо арешту коштів на цих рахунках [105].

До таких рахунків, зокрема, належать рахунки для виплати заробітної плати, а також для сплати податків, зборів та обов'язкових платежів до

Державного бюджету України. Верховний Суд у правовому висновку зазначає, що вони відносяться до рахунків із спеціальним режимом, на які арешт не накладається, а їх виокремлення належить до компетенції виконавчої служби [86].

Крім того, відповідно до підпункту 3 пункту 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» (у редакції Закону від 11 квітня 2023 року № 3048-IX), тимчасово, на період дії воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 та затвердженого Законом України № 2102-IX, припиняється звернення стягнення на пенсію та стипендію, за винятком рішень про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншими ушкодженнями здоров'я або смертю внаслідок кримінального правопорушення, а також рішень, боржниками за якими є громадяни Російської Федерації [105].

Якщо валюта грошових коштів, які були вилучені у боржника чи перебувають на його рахунку, не співпадає з валютою, в якій має бути здійснене стягнення, державний або приватний виконавець повинен в порядку, визначеному ст. 49 Закону України «Про виконавче провадження», перед перерахуванням грошових коштів стягувачу вжити заходів для переведення їх у валюту, в якій визначено заборгованість у рішенні, що виконується. Як відзначається у п. 52 постанови Великої Палати Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі № 761/12665/14-ц, провадження № 14-134цс18: «у разі ухвалення судом рішення про стягнення боргу в іноземній валюті стягувачу має бути перерахована саме іноземна валюта, визначена судовим рішенням, а не її еквівалент у гривні. Перерахування суми у національній валюті України за офіційним курсом НБУ не вважається належним виконанням» [83]. Однак із запровадженням на території України воєнного стану практичне виконання таких рішень зіштовхнулося з деякими складнощами. У науковій літературі відзначається, що в рамках правового режиму воєнного стану сфера виконавчого провадження зазнала суттєвих

тимчасових змін [198, с. 182]. Так, 24.02.2022 Національним банком України було прийнято Постанову №18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану», згідно п. 14 якої уповноваженим установам забороняється здійснювати транскордонний переказ валютних цінностей з України/переказ коштів на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривнях/іноземній валюті, відкриті в банках-резидентах, уключаючи перекази, що здійснюються за дорученням клієнтів [127]. Дане нормативне положення унеможливило перерахування стягувачу грошових коштів, стягнутих з боржника в іноземній валюті. Дана проблема була вирішена шляхом прийняття Наказу Міністерства юстиції України 24.05.2024 № 1549/5, згідно положень якого «у період дії заборони на купівлю іноземної валюти, встановленої Національним банком України, виконавець за наявності письмової згоди стягувача на перерахування йому коштів у національній валюті звертає стягнення на виявлені у боржника кошти в національній валюті. Еквівалент зазначеної у виконавчому документі суми стягнення в іноземній валюті визначається за офіційним курсом Національного банку України на день перерахування коштів на рахунок стягувача» [106].

Якщо у боржника відсутні грошові кошти (готівкові чи на банківських рахунках), достатні для погашення заборгованості у повному обсязі, державний або приватний виконавець вправі звернути стягнення на інше майно боржника.

З цією метою згідно п. 6 ч. 3 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» державний виконавець у процесі здійснення виконавчого провадження має право накладати арешт на майно боржника, опечатувати, вилучати, передавати таке майно на зберігання та реалізовувати його в установленому законодавством порядку.

У разі якщо в заяві стягувача зазначено конкретне майно боржника, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження перевіряє в електронних державних базах даних та реєстрах наявність права власності

або іншого майнового права боржника на таке майно та накладає на нього арешт. На інше майно боржника виконавець накладає арешт в порядку, визначеному статтею 56 Закону України «Про виконавче провадження (абз. 2 ч. 7 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження») [105].

Арешт на майно боржника може бути накладений як під час відкриття виконавчого провадження, так і в процесі здійснення інших виконавчих дій, та підлягає документуванню шляхом винесення державним чи приватним виконавцем постанови про арешт майна боржника та оголошення заборони на його відчуження, а також проведення опису майна боржника та накладення на нього арешту.

Документування виконавцем дій щодо арешту рухомого майна, право на яке не підлягає державній реєстрації, а також у разі прийняття виконавцем рішення про обмеження права користування майном, здійснення опечатування або вилучення його у боржника та передачі на зберігання іншим особам, обов'язково передбачає здійснення опису арештованого майна. Водночас, не виключено можливості здійснення опису і при арешті нерухомого майна чи рухомого майна, право на яке підлягає державній реєстрації. Відповідно до положень пункту 10 розділу VIII Інструкції від 02.04.2012 № 512/5 у постанові про опис та арешт майна (коштів) боржника повинні бути вказані, зокрема, назва кожного внесеного в постанову предмета і його відмінні ознаки (вага, метраж, розмір, форма, вид, колір, товарний знак, проби, виробнича марка, дата випуску, ступінь зносу тощо) [111]. При цьому в ч. 5 ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження» наведений перелік характеристик щодо окремих видів майна, які обов'язково мають бути зазначені в постанові про опис та арешт майна. Варто зауважити, що законодавець дає орієнтовний, але не виключний перелік відмінних ознак предмета, які необхідно зазначити у постанові про опис та арешт майна (коштів) боржника. Основною метою такого визначеного переліку є можливість ідентифікації вказаного об`єкта (подібний правовий висновок

викладено в постанові Верховного Суду від 10.12.2021 у справі № 903/1215/15) [92].

Арешт може бути накладений на майно або кошти боржника на етапі відкриття виконавчого провадження, а у разі виявлення майна пізніше — не пізніше наступного робочого дня після його виявлення (ч. 2 ст. 13, абз. 3 ч. 2 ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження»). Якщо в заяві стягувача зазначено рахунки боржника у банках, інших фінансових установах, небанківських надавачах платіжних послуг або електронні гаманці в емітентах електронних грошей, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження накладає арешт на кошти або електронні гроші боржника (ч. 7 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження») [105].

У разі необхідності проведення опису арештованого майна, опис та арешт здійснюються не пізніше п’ятого робочого дня з дня отримання інформації про його місцезнаходження. Якщо майно виявляється під час перевірки майнового стану боржника за місцем проживання (перебування) фізичної особи або місцезнаходженням юридичної особи, виконавець проводить опис і накладення арешту на це майно (ч. 4 ст. 13 Закону України «Про виконавче провадження») [105].

Положення ст. 58 Закону України «Про виконавче провадження» регламентують порядок зберігання майна, на яке накладено арешт державним або приватним виконавцем. Верховний Суд роз’яснює, що закон надає виконавцю право визначати, кому передати майно на зберігання — боржнику або іншій особі. Єдиним випадком передачі арештованого майна боржнику є виконання рішення про забезпечення позову (п. 91 постанови колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 04 травня 2022 року у справі № 916/2100/20) [93].

Закон про виконавче провадження також надає можливість приватному виконавцю як накласти арешт на все майно боржника під час відкриття виконавчого провадження, так і накласти арешт на окремі речі, що належать

боржнику, не пізніше наступного робочого дня після виявлення такого майна.

При цьому постанова виконавця про арешт майна боржника у межах суми звернення стягнення з урахуванням виконавчого збору, витрат виконавчого провадження, штрафів та основної винагороди приватного виконавця, в силу положень статі 56 Закону про виконавче провадження не повинна містити в собі опису майна, на яке накладається арешт (п.п. 124, 125 постанови колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 04 травня 2022 року у справі № 916/2100/20)[93].

Певні складнощі можуть виникнути з документуванням фактів, пов’язаних з виконанням рішень немайнового характеру. Дана проблема гарно описана в італійській науковій літературі. Як стверджує Е. Сільвестрі (E.Silvestri), в італійському праві наявні два принципи, на яких грунтуються правила примусового виконання рішень у цивільних справах. З одного боку, виконавче провадження прагне досягти результату, який в італійській науковій літературі називається «принципом найбільш можливого збігу». Іншими словами, механізм примусового виконання розроблений таким чином, щоб дозволити стягувачеві отримати той самий результат (або максимально наближений до нього), який він би отримав, якби боржник виконав рішення добровільно. З іншого боку, виконавче провадження суворо обмежується принципом «nemo praecise ad factum cogi potest» (ніхто не може бути примушений до вчинення конкретних дій). Як то кажуть: «Можна привести коня до води, але не можна змусити його пити» [195, с. 187].

Зрозуміло, що ці два принципи неминуче зіткнуться, коли те, що стягувач має право отримати від боржника, є не грошовою сумою або майном, а результатом дії, яку може виконати лише боржник. Прикладом може слугувати виконання зобов’язання відомим художником, якого найняли для написання портрета, і який відмовляється виконати свій обов'язок. Кого хвилює, що хтось інший може намалювати портрет? Звичайно, не стягувача, який обрав саме цього художника за його репутацію, і який зовсім не

зацікавлений у роботі іншого художника. Ситуація стає ще більш делікатною, коли недобросовісний боржник за рішенням суду зобов'язаний утримуватися від виконання певних дій: як його можна змусити виконувати свої обов'язки, не порушуючи його свободу? Чи існує якийсь юридичний засіб проти боржника, достатній для цілковитої гарантії того, що в майбутньому він утримається від повторення забороненої поведінки? [195, с. 187]

Судам та виконавцям часто бракує ефективних механізмів для забезпечення виконання рішень немайнового характеру, які зобов’язують боржника вчиняти певні дії, крім тих, результати виконання яких можна досягти шляхом доручення іншій особі виконати обов’язки боржника [195, с. 187]. Згідно з ч. 3 ст. 63 Закону України «Про виконавче провадження», у разі повторного невиконання боржником рішення без поважних причин, якщо таке рішення може бути виконано без безпосередньої участі боржника, виконавець надсилає повідомлення до органу досудового розслідування про вчинене кримінальне правопорушення та вживає заходів примусового виконання, передбачених Законом [105].

Водночас, якщо рішення не може бути виконано без участі боржника, виконавець також повідомляє орган досудового розслідування про вчинення кримінального правопорушення та одночасно виносить постанову про закінчення виконавчого провадження [105]. Найчастіше факти невиконання рішень немайнового характеру документуються виконавцями через винесення постанов про накладення штрафів.

Важливою складовою роботи державних та приватних виконавців є документування зупинення, закінчення та відновлення виконавчого провадження.

У європейських юрисдикціях, на відміну від нашої, далеко не завжди наявне розмежування таких процесуальних дій як надання відстрочки та зупинення виконання рішення. Адже і в першому і в другому випадках відбувається відкладення вчинення виконавчих дій на певних строк.

У більшості юрисдикцій боржник має право звернутися до компетентного суду з клопотанням про відстрочення процедури виконання. Стандартний тягар доказування для боржника, який просить про таке відстрочення, полягає в тому, щоб довести (у деяких державах-членах лише на рівні ймовірності), що він або вона зазнає непоправної або майже непоправної шкоди в результаті виконання. У більшості юрисдикцій суд повинен враховувати стадію виконання, ймовірність того, що апеляція або позов будуть успішними, можливу шкоду для сторін внаслідок зупинення або продовження виконання та інші відповідні чинники. З іншого боку, якщо вартість арештованого майна швидко знецінюється або витрати на утримання майна високі, або якщо оголошення про аукціон було опубліковано, продаж може бути зупинено лише з дуже важливої причини або якщо в перших двох випадках внесено забезпечення для компенсації витрат та збитків. Інші питання, пов'язані з виконанням, – це питання тимчасових заходів, заходів примусового виконання та забезпечувальних інтересів. У деяких юрисдикціях судовий виконавець може відкласти виконання за умови існування певних об'єктивних причин для цього, таких як згода боржника виплачувати борг частинами [191, с. 10].

В Україні відстрочення та розстрочення виконання рішення можливе лише на підставі ухвали суду, тоді як зупинення вчинення виконавчих дій документується шляхом винесення відповідної постанови виконавця за наявності підстав, передбачених ч. 1 ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження».

Повернення виконавчого документа стягувачу здійснюється за наявності підстав та в порядку, визначеному в статті 37 Закону України «Про виконавче провадження». У постанові про повернення виконавчого документа стягувачу обов’язково роз’яснюється порядок повторного пред’явлення виконавчого документа до виконання, крім випадків, коли виконавчий документ не підлягає виконанню або покладені виконавчим документом на боржника зобов’язання підлягають припиненню відповідно

до умов угоди про врегулювання спору (мирової угоди), укладеної між іноземним суб'єктом та державою Україна на будь-якій стадії урегулювання спору або розгляду справи, включаючи стадію визнання та виконання рішення, незалежно від дати укладення такої угоди.

Обов'язковою умовою під час винесення постанови про повернення виконавчого документа стягувачеві на підставі п.п. 2-6 ч. 1 ст. 37 Закону України «Про виконавче провадження» є складання виконавцем акту про наявність обставин, зазначених у цих пунктах

Постанова про повернення виконавчого документа, виданого у формі електронного документа, отримується стягувачем за допомогою автоматизованої системи виконавчого провадження в рамках інформаційної взаємодії, а також в електронному кабінеті в ЄСІТС (за наявності) [111].

Вчинення виконавчих дій припиняється у разі закінчення виконавчого провадження. Закінчення виконавчого провадження є критично важливим юридичним фактом, оскільки це момент, коли всі процедури примусового виконання завершуються. За загальним правилом, закінчення виконання відбувається після повної сплати боржником основної вимоги та додаткових, пов'язаних з нею витрат, однак ст. 39 Закону України «Про виконавче провадження передбачає й інші підстави такого закінчення: відмова стягувача від примусового виконання рішення, укладення мирової угоди на етапі виконання рішення тощо. Закінчення виконавчого провадження документується шляхом винесення виконавцем відповідної постанови.

В окремих, передбачених законом випадках виконавче провадження після його закінчення може бути відновлене, про що виконавець також виносить постанову (наприклад, якщо було закінчене виконавче провадження про виконання рішення про встановлення побачення з дитиною і до виконавця надійшла заява, у якій зазначається про перешкоджання боржником здійсненню стягувачем побачень з дитиною – ч. 6 ст. 64-1 Закону України «Про виконавче провадження» [105]).

Таким чином, в процесі здійснення примусового виконання рішень державні та приватні виконавці повинні документувати загальні та спеціальні юридичні факти. До загальних юридичних фактів належать виконавчі дії та інші юридично значимі дії чи обставини, які відбуваються (або можуть відбутись) у кожного виконавчому провадженні згідно загальних правил виконавчого процесу (наприклад, факти звернення стягувача з заявою про примусове виконання рішення, вилучення виконавцем грошових коштів боржника, накладення арешту на майно боржника, зупинення виконавчого провадження, закінчення виконавчого провадження тощо). До спеціальних юридичних фактів слід віднести виконавчі дії та інші юридично значимі дії чи обставини, які властиві лише для окремих категорій справ виконавчого провадження (наприклад, документування виконавчих дій щодо опису майна боржника та передання його на відповідальне зберігання при виконанні рішень у справах про виселення боржника – ч. 5 ст. 66 Закону України «Про виконавче провадження» [105]).

3.3. Документування правопорушень у виконавчому провадженні.

В процесі вжиття заходів з примусового виконання рішень державні та приватні виконавці нерідко стикаються з порушеннями вимог закону, зокрема, невиконанням законних вимог виконавця з боку сторін виконавчого провадження (переважно, боржників) та інших осіб, що вимагає від них здійснення належного документування фактів вчинення таких правопорушень. Наприклад, такі правопорушення можуть стосуватися невиконання боржниками у встановлений строк юридичних обов’язків, покладених на них рішенням. Як справедливо відзначив І.В. Андронов, «пропуск строку вчинення дії щодо виконання обов’язку учасником виконавчого провадження, як правило, не знімає з особи цього обов’язку, а є підставою для накладення на нього санкцій, передбачених законом за

невиконання обов'язку у встановлений строк» [15, с. 222]. До прикладу, у разі невиконання без поважних причин боржником приписів рішення, за яким він зобов'язаний особисто вчинити певні дії, у строк, визначений ч. 6 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження», виконавець накладає на боржника штраф (ч. 2 ст. 63 Закону України «Про виконавче провадження») [105]. Водночас, необхідно враховувати, що за приписами п. 10.2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про виконавче провадження», відповідно до якого тимчасово, а саме на період до дії на території України воєнного стану, зокрема, визначені Законом України «Про виконавче провадження» строки переривaються та встановлюються з дня припинення або скасування воєнного стану [105].

Юридичну відповідальність, закріплену нормами Закону України «Про виконавче провадження», можна віднести до процесуальної відповідальності, яку визначають як «особливу форму державного примусу, що полягає у застосуванні законодавчо встановлених санкцій до учасників процесуальних відносин у разі невиконання або неналежного виконання ними процесуальних обов'язків, повноважень, а також за зловживання процесуальними правами чи повноваженнями» [43, с. 400]. Як зазначають окремі науковці, «процесуальна відповідальність займає самостійне місце в системі заходів процесуального примусу, а сферою її застосування є юридичний процес» [44, с. 524]. Її особливістю є те, що і саме правопорушення, і процедура притягнення до відповідальності відбуваються в межах одного юридичного процесу — судового або виконавчого. Відповідно, державні та приватні виконавці, притягуючи особу до процесуальної відповідальності, передбаченої Законом України «Про виконавче провадження», одночасно документують факт правопорушення та ухвалюють рішення за його результатами.

Норми Закону України «Про виконавче провадження» встановлюють відповідальність за невиконання боржником рішень, що зобов'язують його здійснити певні дії, або за невиконання рішень про поновлення на роботі, у

вигляді накладення штрафу на особу, винну у правопорушенні (ч. 1 ст. 75 Закону України «Про виконавче провадження») [105]. Залежно від характеру правопорушення державний або приватний виконавець складає акт, у якому фіксує факт порушення, та виносить постанову про накладення штрафу. Такий порядок застосовується, наприклад, у разі невиконання боржником без поважних причин рішень про встановлення побачень з дитиною або усунення перешкод для побачення (ч. 3 ст. 64-1 Закону України «Про виконавче провадження»). В інших випадках виконавець обмежується лише винесенням постанови (ч. 2 ст. 63 Закону України «Про виконавче провадження»).

Якщо штраф, накладений державним виконавцем у процесі виконання рішення, не стягується під час цього виконання, постанова про його накладення протягом наступного робочого дня після повернення виконавчого документа (закінчення виконавчого провадження) підлягає реєстрації в Автоматизованій системі виконавчого провадження як виконавчий документ та примусовому виконанню згідно з чинним законодавством. У випадку накладення штрафу приватним виконавцем він реєструє його як виконавчий документ в системі та передає відповідному органу державної виконавчої служби (п. 13 Розділу IX Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5) [111].

До адміністративних правопорушень, документування яких здійснюють державні та приватні виконавці, належать, зокрема, несплата аліментів (ст. 183-1 КУпАП) та невиконання законних вимог виконавця (ст. 188-13 КУпАП). До цього переліку входять «невиконання законних вимог державного або приватного виконавця щодо усунення порушень законодавства про виконавче провадження, несвоєчасне або неповне подання звітів про відрахування із заробітної плати та інших доходів боржника, неподання або подання недостовірних відомостей про доходи і майновий стан боржника, ненадання на вимогу виконавця декларації про доходи та

майно, зазначеної у Законі України «Про виконавче провадження», включно з внесенням неправдивих відомостей або неповідомленням про зміну даних, а також неповідомлення боржником про зміну місця проживання, місцезнаходження або роботи (отримання доходів), а також неявка без поважних причин за викликом виконавця» [47].

Документування державними та приватними виконавцями таких правопорушень здійснюється шляхом складення протоколу про адміністративне правопорушення в порядку, передбаченому Главою 19 КУпАП, Розділу XIV Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5. Зміст протоколу про адміністративне правопорушення повинен відповідати вимогам ст. 256 КУпАП.

В юридичних джерелах правильно відзначається, що адміністративні стягнення за протидію законній діяльності приватних виконавців накладають суди, а стосовно державних виконавців – начальники органів державної виконавчої служби, яким безпосередньо підпорядковані державні виконавці [36, с. 469]. Однак суди часом помилково повертають приватним виконавцям матеріали справ про притягнення до адміністративної відповідальності, посилаючись на те, що вони повинні розглядатися органами державної виконавчої служби в особі їх начальників [99; 100].

Такий підхід не відповідає положенням чинного законодавства України, адже положення ст. 221 КУпАП містять виняток щодо повноважень судів розглядати справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 188-13 КУпАП лише щодо справ про адміністративні правопорушення, пов`язані з невиконанням законних вимог державного виконавця. Стосовно невиконанням законних вимог приватних виконавців жодних обмежень компетенції суду не встановлено, а отже саме до юрисдикції судів належать справи про притягнення до адміністративної відповідальності за невиконання законних вимог приватного виконавця.

Якщо в діях боржника чи іншої особи наявні ознаки кримінального правопорушення під час здійснення виконавчого провадження, державний або приватний виконавець звертаються у встановленому законом порядку до органів поліції з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення (Розділ VI Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, затвердженого Наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України від 30.01.2018 № 64/261/5)[116].

Необхідність документування кримінальних правопорушень державними та приватними виконавцями може виникати у разі повторного невиконання без поважних причин боржником приписів рішення (див., наприклад, ч. 3 ст. 63, ч. 4 ст. 64-1 Закону України «Про виконавче провадження»), виявлення виконавцем фактів розтрати, відчуження, приховування, підміни, пошкодження, знищення переданого на зберігання майна (п. 15 Розділу VIII Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5) [111] та інших кримінальних правопорушень, передбачених статтями 342, 343, 382, 388 Кримінального кодексу України. У таких випадках виконавець надсилає до органу досудового розслідування повідомлення про вчинення кримінального правопорушення.

Таким чином, державні та приватні виконавці в процесі виконавчого провадження здійснюють документування правопорушень, відповідальність за вчинення яких прямо передбачена нормами Закону України «Про виконавче провадження», а також адміністративних та кримінальних правопорушень [73, с. 49-52].

Крім того, документування правопорушень, вчинених боржником (як правило, йдеться про ухилення боржника від виконання рішення), може бути здійснене державним та приватним виконавцем з метою накладення на

боржника певних, встановлених законом обмежень для спонукання його до належного виконання приписів рішення.

В процесі примусового виконання рішення на боржника, який порушує свої обов'язки щодо виконання рішення, виконавцем або судом може бути накладено певні передбачені законом тимчасові обмеження його прав, покликані стимулювати боржника до своєчасного та повного виконання приписів рішення.

До них належать такі тимчасові обмеження:

1) на виїзд боржника за межі України;

2) у праві керування транспортними засобами;

3) у праві використання вогнепальної мисливської, пневматичної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, які споряджені гумовими або аналогічними за властивостями снарядами несмертельної дії (дія постанов державних виконавців про накладення цього виду тимчасових обмежень зупиняється на період до припинення або скасування воєнного стану на території України) [71, с. 123];

4) у праві полювання.

Тимчасове обмеження на виїзд боржника за межі України може накладатися лише за рішенням суду (крім випадків стягнення заборгованості по оплаті аліментів), інші обмеження накладаються самим виконавцем. Документування виконавцем накладення тимчасових обмежень на боржника здійснюється шляхом винесення мотивованої постанови. При цьому така постанова виноситься у випадках, якщо у боржника наявна заборгованість по оплаті аліментів, яка перевищує суму платежів за чотири місяці (у випадках, передбачених абз. 2 ч. 9 ст. 71 Закону України «Про виконавче провадження» – за три місяці) та відсутні перешкоди, встановлені ч. 10 ст. 71 Закону України «Про виконавче провадження» [105].

Суд вправі накладати на боржників обмеження у праві виїзду за межі країни при ухиленні боржника від виконання рішень у будь-яких справах,

тоді як виконавці уповноважені накладати вищезазначені тимчасові обмеження лише при виконанні рішень про стягнення аліментів.

Тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України – це певного виду санкція, яка може застосовуватися у зв`язку з ухиленням особи від виконання зобов`язання, зокрема виконання судового рішення (постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 24 квітня 2024 року у справі № 234/14340/16 (провадження № 61-16210св23) [98].

Підставою накладення на боржника у виконавчому провадженні тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України є ухилення такого боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього відповідним рішенням. Відповідно до роз`яснення Верховного Суду України у листі від 01.02.2013 «Судова практика щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України» поняття ухилення від виконання зобов`язань, покладених на боржника рішенням суду, варто розуміти як «будь-які свідомі діяння (дії або бездіяльність) боржника, спрямовані на невиконання відповідного обов`язку у виконавчому провадженні, коли виконати цей обов`язок у нього є всі реальні можливості (наприклад, наявність майна, грошових коштів тощо) і цьому не заважають будь-які незалежні від нього об`єктивні обставини (непереборної сили, події тощо)» [142]. Обов'язок доказування ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням, покладається на державного або приватного виконавця, який звернувся до суду з відповідним поданням. Тому питання про документування державними та приватними виконавцями таких фактів має як теоретичне, так і практичне значення.

Порядок документування факту ухилення боржника від виконання рішення законодавчо визначений щодо випадків виконання рішення про встановлення побачення з дитиною, рішення про усунення перешкод у побаченні з дитиною. Відповідно до ч. 4 ст. 64-1 Закону України «Про виконавче провадження» у разі повторного невиконання боржником

приписів рішення без поважних причин державний виконавець складає акт [105]. Цей акт є важливим доказом для суду, хоча й не є безумовною підставою для накладення відповідного тимчасового обмеження. Норма ч. 4 ст. 64-1 Закону України «Про виконавче провадження» імперативно зобов'язує виконавця звертатись до суду з поданням про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України. В інших випадках звернення до суду з таким поданням є правом виконавця, яке він реалізує у випадках, коли в нього є докази ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням. При цьому ні Закон України «Про виконавче провадження», ні розділ XIII Інструкції з організації примусового виконання рішень не містять положень, які б визначали конкретний документ, яким виконавець повинен підтвердити факт ухилення боржника від виконання рішення.

Як справедливо відзначається у наукових джерелах, юридичні санкції, які полягають у тимчасовому обмеженні у праві виїзду передбачено не за сам факт невиконання зобов'язань, а за ухилення від їх виконання [24, с. 10]. Тому для суду важливо встановити не лише факт невиконання боржником рішення, а й відсутність поважних причин такого невиконання. Тобто, що боржник мав реальну можливість виконати рішення, однак цього не зробив.

С. А. Чванкін та В. С. Петренко наголошують, що про ухилення боржника від виконання покладених на нього рішенням обов'язків у виконавчому провадженні може свідчити невиконання ним своїх обов'язків, передбачених нормами Закону України «Про виконавче провадження», зокрема, вчинення дій, які унеможливлюють чи ускладнюють виконання рішення; ненадання у строк, встановлений державним виконавцем, достовірних відомостей про свої доходи та майно, у тому числі про майно, яким він володіє спільно з іншими особами, про рахунки у банках чи інших фінансових установах; неявка за викликом державного виконавця; неповідомлення державному виконавцю про майно, що перебуває в заставі

або в інших осіб, а також про кошти та майно, належні боржникові від інших осіб тощо [155, с. 110].

Накладення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України є суттєвим обмеженням права боржника на свободу пересування, у зв'язку з чим таке обмеження накладається судовим рішенням. Суди. Як правило, дотримуються позиції, що для накладення такого обмеження мають бути доволі переконливі докази ухилення боржника від виконання обов'язку покладеного на нього рішенням. Утім, сама оціночність поняття «ухилення», відсутність в законі чітких критеріїв встановлення судом факту такого ухилення, складна доказовість умислу боржника в невиконанні рішення створює істотні перешкоди для практичної реалізації цього процесуального засобу спонукання боржника до своєчасного та повного виконання приписів рішення.

Необхідно визнати, що боржник є особою, яка порушила права стягувача, а отже вина боржника у невиконанні рішення має презюмуватися. Саме на боржника має покладатися тягар доказування існування обставин, що роблять виконання рішення неможливим або істотно ускладненим (тобто відсутність його вини у невиконанні рішення). У зв'язку з цим змістити в законі акцент з обов'язку виконавця довести факт ухилення боржника від виконання рішення на необхідність боржника доводити, що він не здійснив виконання рішення протягом певного строку з поважних причин.

Таким чином, законодавче регулювання порядку документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів виконавцями в процесі накладення тимчасових заборон на боржника, особливо при їх зверненні з поданням до суду про встановлення тимчасового обмеження на виїзд боржника за межі України, що розглядаються в порядку цивільного судочинства та господарського судочинства, потребує вдосконалення. Зокрема, на законодавчому рівні варто окреслити порядок документального оформлення виконавцем фактів ухилення боржника від виконання своїх зобов'язань, встановлених рішенням [74, с. 187-190].

Для цього пропонується надати виконавцю право складати акт про ухилення боржника від виконання рішення, якщо таке рішення не виконане боржником протягом одного місяця з моменту отримання ним копії постанови виконавця про відкриття виконавчого провадження (а у разі покладення рішенням на боржника обов'язку сплати періодичних платежів – якщо боржник має заборгованість по їх оплаті більш ніж за три місяці) з подальшим зверненням до суду з вимогою про тимчасове обмеження на виїзд боржника за межі України. При цьому саме на боржника має бути покладено обов'язок доказування відсутності його вини в невиконанні рішення.

У зв'язку з вищезазначеним пропонується частину третю статті 441 Цивільного процесуального кодексу України викласти в такій редакції: «3. Суд може постановити ухвалу про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України фізичної особи, яка є боржником за невиконаним нею судовим рішенням або рішенням інших органів (посадових осіб), якщо така особа не виконала рішення протягом одного місяця з моменту отримання нею копії постанови виконавця про відкриття виконавчого провадження (а у разі покладення рішенням на боржника обов'язку сплати періодичних платежів – якщо боржник має заборгованість по їх оплаті більш ніж за три місяці), на строк до виконання зобов'язань за рішенням, що виконується у виконавчому провадженні.

Доповнити частину п'яту статті 441 Цивільного процесуального кодексу України реченням другим такого змісту: «Зокрема, суд скасовує тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України, якщо боржник доведе, що невиконання рішення відбулося з поважних причин».

Аналогічні зміни доцільно внести до ст. 337 ГПК України.

РОЗДІЛ 4.
ДОКУМЕНТУВАННЯ ДЕРЖАВНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ВИКОНАВЦЯМИ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ ПОЗА ВИКОНАВЧИМ ПРОВАДЖЕННЯМ

4.1. Підстави та порядок документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів поза виконавчим провадженням

Для українського законодавства та практики стало звичним, що громадяни та юридичні особи звертаються до державних або приватних виконавців лише після отримання рішення суду чи іншого органу або посадової особи, що підлягає примусовому виконанню. Цей підхід закріплено у ст. 3 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», де зазначено, що «завданням органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є своєчасне, повне та неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом» [126]. Таким чином, нинішня діяльність українських державних і приватних виконавців обмежується виконавчим провадженням і не виходить за його межі. Однак подібна практика не є універсальною і відрізняється в інших країнах [72, с. 45].

У п. 13 Посібника із належної практики виконання судових рішень, схваленого CEPEJ (Європейська комісія з ефективності правосуддя) 11.12.2015 наголошується на доцільності розширення компетенції виконавців [181]. У ньому згадується п. 34 Керівних принципів щодо кращого впровадження існуючих рекомендацій РЄ щодо забезпечення виконання 2009 року, розроблених CEPEJ, згідно якого окрім своєї основної функції виконавці також можуть бути уповноважені виконувати другорядну діяльність, сумісну з їхньою роллю, спрямовану на захист і визнання прав сторін, що сприятиме прискоренню судового процесу або зменшенню

навантаження на суди. Це можуть бути, серед іншого: позасудове стягнення заборгованості; добровільний продаж рухомого чи нерухомого майна на публічних торгах; накладення арешту на товар; фіксація та документування доказів; виконання обов’язків судових розпорядників; надання юридичних консультацій; супровід процедури банкрутства; виконання судових доручень; представництво сторін у судах; надання допомоги в оформленні письмових правочинів та інших документів; навчання [182].

Таким чином, держави-члени Ради Європи можуть розширити повноваження виконавців, включивши до них завдання, пов’язані з усіма аспектами примусового виконання в найширшому сенсі, і дозволити цим фахівцям надавати «повний спектр послуг» населенню в цій сфері. Це потенційно спростить процедури як для кредиторів, так і для боржників [181].

У рамках своєї роботи з примусового виконання виконавчих документів, вручення процесуальних документів або своєї другорядної діяльності (зокрема, документування фактів), виконавці складають документи, в яких вони описують свої власні висновки та дії. У зв’язку з цим державам рекомендовано встановити умови, за яких таким документам було б надано доказову силу, щоб запобігти їх оскарженню, здійсненому з метою затягування справи, і тим самим сприяти юридичній визначеності [181].

Аналіз практики функціонування державних та приватних виконавців у інших країнах дає можливість побачити, що професія виконавця має набагато більший потенціал. Фахівці цієї професії можуть мати значно більший обсяг повноважень та вирішувати значно ширше коло питань, ніж це відбувається в нашій державі.

Так, у Франції виконавці, окрім, власне, виконання судових рішень та інших виконавчих документів, надають цілий комплекс різноманітних послуг, до яких належать: вручення сторонам судових та позасудових документів, організація аукціонів, позасудове стягнення боргів (маються на увазі дії виконавців, спрямовані на спонукання боржника повернути борг без

звернення до суду: нагадування по телефону, електронні листи та листи-попередження, переговори з боржником з метою досягнення мирової угоди для якнайшвидшого виконання зобов'язання, пропозиція планів оплати тощо), посередництво (медіація), надання консультацій кредиторам та допомоги у складанні юридичних документів, контроль та моніторинг за порядком проведення та результатами жеребкування та лотерей з метою запобігання будь-яким шахрайствам та підробкам, управління майном, підготовка звітів про фактичні обставини і страхове посередництво. Їх універсальність та досвід роблять представників даної професії важливими гравцями у забезпеченні дотримання закону та захисту прав громадян, тим самим французькі виконавці утверджують свою роль опори судової системи [189].

Повноваження німецьких виконавців також не обмежуються виключно виконанням судових рішень та інших виконавчих документів. Зокрема, вони здійснюють вручення офіційних документів (наприклад, повідомлення про припинення трудових відносин або оренди майна) з фіксацією факту та часу такого вручення у відповідному сертифікаті [183].

Подібно до своїх європейських колег польські виконавці також вправі діяти поза межами виконання приписів виконавчих документів. Вони на вимогу суду особисто вручають судові повідомлення, процесуальні документи та інші документи безпосередньо адресатам, оформлюючи повідомлення про вручення із зазначенням дати; складають протоколи фактичного стану; за дорученням організатора аукціону здійснюють офіційний нагляд за проведенням добровільних прилюдних торгів з присудженням найнижчої або найвищої ставки (ч. 4 ст. 3 Закону Республіки Польща «Про судових виконавців» (Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych)) [200].

Не відстають і литовські виконавці. Модель послуг судових виконавців, де, окрім делегованих державою функцій, судовим виконавцям надається право надавати певні юридичні послуги, була обрана литовським

законодавцем з урахуванням досвіду країн Західної Європи, який показав, що кількість документів, що подаються до примусового виконання в діяльності приватних судових виконавців, зменшиться, а потреба в приватних юридичних послугах зросте. Наприклад, у Нідерландах та Франції до 70 відсотків діяльності судових виконавців припадає на юридичні послуги, включаючи документування фактичних обставин, і лише 30 відсотків – на примусове виконання рішень. У Литві ці пропорції наразі протилежні, що свідчить про недостатнє використання можливостей для мирного вирішення цивільних спорів [165].

Виконавці у Республіці Молдова також наділені деякими повноваженнями, яких не мають їх українські колеги. Вони вправі за відповідну плату за заявою заінтересованих осіб здійснювати вручення процесуальних документів, а також вправі складати констатаційні акти, в яких фіксуються фактичні обставини для можливості подальшого їх використання як доказів у суді (ст. ст. 25, 28, 29 Виконавчого кодексу Республіки Молдова (Codul De Executare al Republicii Moldova)) [169].

Не претендуючи на настільки широку сферу діяльності, яку здійснюють французькі виконавці, варто все ж відзначити, що обмеження діяльності українських виконавців лише рамками виконавчого провадження суттєво звужує їх можливості та не дає розкрити увесь потенціал даної професії [75, с. 79-81].

Так, в деяких країнах Європи існує усталена практика документування виконавцями різного роду юридичних фактів поза виконавчим провадженням, що є доволі ефективним засобом реалізації та захисту фізичними та юридичними особами своїх прав та охоронюваних законом інтересів.

У юридичній практиці нерідко трапляються випадки, коли певний учасник правовідносин потребує кваліфікованої допомоги фахівця у документальному оформленні певної юридично значимої обставини з можливістю подальшого використання документа в суді як належного та

допустимого доказу. Щодо деяких фактів закон чітко визначає порядок їх документування. Наприклад, найважливіші факти нашого життя, такі як народження фізичної особи, її походження, укладення та розірвання шлюбу, усиновлення, зміна імені, смерть фізичної особи підлягають реєстрації органами державної реєстрації актів цивільного стану. Нотаріуси посвідчують факти, що громадянин є живим, про перебування громадянина у певному місці, про час пред'явлення документа та про передачу заяв громадян, підприємств, установ та організацій. Окремі факти, що мають юридичне значення, можуть бути встановлені судом в порядку окремого провадження. Водночас, існує безліч юридичних фактів, для яких законодавчо не встановлений порядок їх документування, однак часом потреба у їх належній фіксації виникає для забезпечення можливості подальшого захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Як підтвердити факти, що у певний момент часу підрядник не приступив до виконання робіт за договором, що об’єкт був переданий в оренду чи повернутий орендодавцю у неналежному стані, що будівельний майданчик не має огорожі, що відбулося шумове забруднення території тощо? У кожному такому випадку особа змушена або самостійно фіксувати такі факти у різний спосіб з оформленням документів, які мають доволі сумнівну юридичну силу, або залучати різноманітні органи, наприклад, органи поліції чи комунальні служби, які виконують цю роботу не надто охоче, а інколи взагалі не з’являються за викликом.

Між тим, належне документальне оформлення таких обставин може не лише підсилити позицію особи в майбутньому судовому процесі, а й взагалі допомогти уникнути судового спору, врегулювати суперечку в досудовому порядку, якщо інша сторона усвідомлює, що обставини справи, які були належним чином задокументовані, свідчать не на її користь. Саме для вирішення подібних питань у деяких європейських країнах залучають державних або приватних виконавців [77].

У контексті запозичення закордонного досвіду щодо наділення державних та приватних виконавців повноваженнями щодо складання актів констатації фактів доцільно звернути увагу на відповідне законодавство та виконавчу практику Франції. Так, у Франції судові виконавці (huissier de justice), які з 1 липня 2022 року об'єднали професії судових виконавців та судових аукціоністів під назвою «уповноважені юстиції» (commissaire de justice), є міністерськими державними службовцями-професіоналами. Держава, відповідно до Ордонансу № 45-2592 від 2 листопада 1945 року (Ordonnance n° 45-2592 du 2 novembre 1945 relative au statut des huissiers), делегувала їм державні повноваження, що передбачає прояв незалежності та неупередженості в їхній діяльності. Відповідно до ст. 1 цього Ордонансу, уповноважені юстиції можуть за дорученням суду або на запит окремих осіб складати звіти про фактичні обставини (proces-verbal de constat d'commissaire de justice), не надаючи власної оцінки фактичним чи правовим наслідкам. Ці звіти, за винятком кримінальних справ, де вони мають довідкове значення, визнаються автентичними до моменту доведення протилежного [192].

Згідно з наведеним законодавчим положенням, звіти уповноважених юстиції поділяються на судові — складені за дорученням суду, та позасудові — на замовлення фізичних чи юридичних осіб [171]. Звіти, виконані за дорученням суду, зазвичай оформлюються на підставі судових ухвал відповідно до ст. 145 ЦПК Франції [167], що передбачає процедуру, схожу до забезпечення судових доказів за ЦПК України.

Уповноважених юстиції інколи називають «очима судді», оскільки вони можуть виїжджати на місце подій та фіксувати фактичні обставини у конкретному часі та просторі, використовуючи всі свої чуттєві сприйняття — зір, слух, нюх, дотик, а іноді навіть смак.

Якщо звіт складається на замовлення фізичної або юридичної особи, замовник повинен мати повну дієздатність, а юридична особа — діяти через уповноважений орган чи посадову особу, яка має відповідні повноваження. Наприклад, якщо власник житлового приміщення замовляє складання звіту

всередині житла, де мешкає орендар, це можливо лише за згодою орендаря [171].

Для фіксації фактичних обставин уповноважений юстиції може використовувати фото- та відеокамери, диктофон, дрони. При складанні звіту він також має право застосовувати різноманітні вимірювальні прилади, такі як рулетка, термометр, шумомір, встановлювати манометри для контролю розвитку тріщин, замовляти лабораторні дослідження та здійснювати фото- й відеозйомку за допомогою дрона. Усі проведені дії та використані засоби детально відображаються у звіті. Навіть якщо певна обставина припиняє існування згодом, звіт уповноваженого юстиції дозволяє зафіксувати її на конкретний момент часу [171].

Ключовим є те, що уповноважений юстиції має залишатися нейтральним і об'єктивним під час складання звіту. Він не має права оцінювати зафіксовані обставини, наприклад, при фіксації шумового забруднення він не може характеризувати шум як незручність чи визначати, чи заважає він людині під час сну [171].

Уповноважений юстиції може діяти у будь-який час у приміщенні особи, яка замовила його послуги, у офісах компаній або у громадських місцях, відкритих для доступу. Наприклад, для встановлення доказів нічного шумового забруднення він може відвідати житло особи вночі.

Водночас для втручання у справи третіх осіб, таких як сусіди чи орендарі, уповноваженому потрібен їхній письмовий дозвіл або судовий наказ. У таких випадках фіксація обставин може відбуватися лише у встановлений законом час: з понеділка по п'ятницю, з 6:00 до 21:00, за винятком святкових днів.

Звіт про фактичні обставини оформлюється у паперовій або електронній формі та зберігається протягом 25 років, після чого передається до відомчого архіву, де його можуть переглянути зацікавлені особи [170].

Процедура складання звітів про фактичні обставини судовими виконавцями у Бельгії є дуже подібною до французької. Судові виконавці

цієї країни одночасно є державними службовцями та представниками незалежної професії, яка є захищеною, і їхня кількість фіксована [172].

Згідно з п. 2° § 1 ст. 519 Судового кодексу Бельгії (article 519, § 1er, 2° Code Judiciaire), судові виконавці мають право за дорученням суду або на прохання окремих осіб складати звіти про фактичні обставини, при цьому виключається будь-яке оціночне судження щодо причин та можливих правових чи фактичних наслідків. Такі звіти містять достовірну інформацію про матеріальні факти та дані, які виконавець може зафіксувати за допомогою власного сприйняття [168].

Правила складання звітів бельгійськими судовими виконавцями аналогічні до французьких: звіти мають юридичну силу автентичних актів і можуть піддаватися сумніву лише в межах процедури встановлення підробки.

У Литовській Республіці практика складання протоколів констатації фактичного стану судовими виконавцями (antstoliai) з'явилася у 2003 році і є досить поширеною. Правовим підґрунтям є Закон Литви «Про судових виконавців» (Lietuvos Respublikos Antstolių Įstatymas) та ст. 635 Цивільного процесуального кодексу (Lietuvos Respublikos Civilinio Proceso Kodeksas).

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону «Про судових виконавців», однією з функцій виконавців є встановлення фактичних обставин (faktinių aplinkybių konstatavimo). Ст. 21 цього закону надає виконавцям право встановлювати фактичні обставини як за ухвалою суду (ч. 1), так і без судової ухвали в межах надання послуг (п. 2 ч. 2).

Ст. 23 закону визначає встановлення фактичних обставин як детальний опис обставин, предметів чи майна та їх стану в протоколі фактичного стану. Також дозволяється додаткове фіксування фактів за допомогою відео- або аудіозапису, які стають невід'ємною частиною протоколу. Судовий виконавець зобов'язаний дотримуватися принципів об'єктивності, неупередженості та точності.

Офіційним письмовим доказом є протокол фактичного стану, складений у встановленому законом порядку. У разі з'ясування обставин за зверненням фізичних або юридичних осіб протокол складається у двох примірниках: один видається заявнику, другий зберігається в офісі виконавця. Протокол в електронній формі (за винятком відео- або аудіозаписів) передається до бази даних інформаційної системи державних виконавців не пізніше наступного дня після складання.

За ухвалою суду встановлення фактичних обставин здійснюється у порядку, визначеному Цивільним процесуальним кодексом Литовської Республіки [186].

Згідно з ч. 1 ст. 635 Цивільного процесуального кодексу Литовської Республіки, встановлення фактичних обставин передбачає детальний опис об'єктивно видимих обставин, зафіксованих судовим виконавцем у протоколі фактичного стану. Такі обставини можуть додатково документуватися за допомогою аудіо- або відеозаписів, які стають невід'ємною частиною протоколу [187].

Відповідно до ч. 4 ст. 635 ЦПК Литви, протокол фактичного стану, складений виконавцем, є офіційним письмовим доказом і володіє високою доказовою силою. У литовських юридичних джерелах такі протоколи інколи називають «юридичними фотографіями» [180], оскільки вони фіксують юридично значущі обставини у конкретний момент часу та визнаються офіційним доказом для суду і державних органів.

Протокол передається замовнику і реєструється в базі даних Міністерства юстиції Литви. Судові виконавці під час складання протоколу мають такі ж права, як і замовник, і тому не можуть втручатися на чужу територію чи порушувати права третіх осіб; порушення цих правил робить протокол недійсним. Виконавець лише констатує та описує особисто спостережувані обставини, уникаючи висновків, оцінок чи двозначних формулювань [180].

Серед сусідніх країн, які запровадили аналогічну практику документування фактичних обставин поза межами виконавчого провадження, варто відзначити Польщу. Згідно з п. 2 ч. 4 ст. 3 Закону Республіки Польща «Про судових виконавців» (Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych), польські судові виконавці (komornicy sądowy) уповноважені складати протоколи фактичного стану (protokół stanu faktycznego), що відображають особисто спостережувані факти, без використання реєстрів або припущень. Під час огляду вони не можуть застосовувати примусові заходи або подолати опір осіб, які беруть участь у процедурі [200].

Протоколи польських судових виконавців можуть складатися за дорученням суду чи прокурора або на замовлення фізичних і юридичних осіб. Вони визнаються офіційними документами (§ 1 ст. 244 ЦПК Польщі) і слугують доказом зафіксованих обставин. Згідно зі ст. 809 ЦПК Польщі, протоколи повинні містити: місце і час огляду; імена та прізвища присутніх; опис фактів; заяви присутніх; зазначення оголошення протоколу; підписи учасників або причину їх відсутності; підпис виконавця [199]. Встановлено також фіксовану оплату за складання протоколу – 400 злотих (ст. 42 Закону «Про виконавчі витрати») [201].

Подібна практика існує і в Молдові, де судові виконавці (executorului judecătoresc) можуть складати констатаційні акти (actului de constatare) поза межами виконавчого провадження. Положення ст. 25 Виконавчого кодексу Республіки Молдова дозволяє за заявою зацікавленої особи документувати будь-які факти та обставини, включно для забезпечення доказів. Документування здійснюється шляхом складання акту, що має доказову силу та визнається дійсним до доведення протилежного. Виконавець фіксує лише об’єктивні обставини, без оцінок та висновків, може застосовувати технічні засоби, а збір коштів за документування здійснює замовник. Під час складання акта не вживаються примусові заходи, і кожному акту

присвоюється унікальний номер, затверджений Національною радою судових виконавців Молдови [169].

Таким чином, дослідивши законодавство та інші юридичні джерела європейських країн, у яких було запроваджено практику документування судовими виконавцями фактичних обставин поза виконавчим провадженням, незважаючи на певну розбіжність термінології, вдалося визначити низку спільних рис такого документування, що характерні практично для всіх досліджених країн:

1. Виконавці наділені повноваженнями складати акти про констатацію фактів не лише за дорученням суду, а й на замовлення фізичних та юридичних осіб.

2. Акти про констатацію фактів, складені виконавцями, мають високий ступінь достовірності, а отже підвищену доказову силу.

3. Під час складання акту про констатацію фактів на замовлення фізичної чи юридичної особи виконавець має рівно стільки прав, скільки й сам замовник, а отже він не вправі без дозволу третіх осіб здійснювати втручання в їх життя та застосовувати до них заходи примусу.

4. Складаючи акт про констатацію фактів, виконавець лише фіксує фактичні обставини, як він їх особисто сприймає на конкретний момент часу, не роблячи власних висновків та не надаючи жодних власних оцінок таким обставинам.

5. Акт про констатацію фактів супроводжується фотознімками, а у деяких випадках – аудіо- чи відеозаписами, однак обов’язково повинен містити словесний опис фактичних обставин.

Хоча акти про констатацію фактів, зазвичай, складаються виконавцями для їх подальшого використання як доказів у суді, відмічається позитивний вплив таких документів на можливість позасудового врегулювання спору [72].

Описаний позитивний досвід варто запозити й до українського законодавства та юридичної практики, наділивши вітчизняних виконавців

повноваженнями здійснювати документування (констатацію) фактичних обставин, шляхом оформлення відповідних актів.

У цьому зв'язку проблемним питанням є визначення того, чи варто наділяти такими повноваженнями лише приватних виконавців, чи державних виконавців також. Адже загальновідомим є той факт, що органи державної виконавчої служби перевантажені своєю основною роботою – здійсненням примусового виконання рішень. У зв'язку з цим наділення їх додатковими повноваженнями здійснювати констатацію фактів може забрати їх час від реалізації основної функції, що негативно позначиться на своєчасності виконання рішень. Утім, незважаючи на наявні ризики, варто все ж дотримуватися наявної тенденції до уніфікації повноважень державних та приватних виконавців, а отже доцільно наділити повноваженнями документування (констатації) юридичних фактів поза виконавчим провадженням як приватних, так і державних виконавців.

Також з метою забезпечення контролю за достовірністю даних, що містяться у Актах констатації фактів доцільно запровадити реєстр таких актів за зразком такого, що функціонує в республіці Молдова. До цього реєстру мають бути внесені всі Акти про констатацію фактів протягом п'яти робочих днів з дня їх складення. Це дасть можливість зафіксувати у незмінному вигляді як дату складення, так і зміст Актів, а також дозволить перевірити справжність будь-якого Акту, надано особою на підтвердження того чи іншого юридичного факту.

4.2. Документування виконавцями юридичних фактів за дорученням суду

Як уже зазначалося, для вітчизняної правової системи характерною є ситуація, коли державний чи приватний виконавець долучається до процесу захисту порушеного суб'єктивного права особи вже на етапі виконання

судового рішення або рішення іншого органу чи посадової особи. Під час збирання доказового матеріалу чи протягом процедури розгляду та вирішення справи судом виконавець практично не бере участі за винятком випадків виконання деяких судових ухвал, таких як ухвала про забезпечення позову та про примусове вилучення доказів для їх огляду судом як заходу процесуального примусу.

Такий підхід значно звужує можливості наповнення матеріалів справи доказовим матеріалом та не дає можливості для розкриття усього потенціалу державних та приватних виконавців щодо їх участі у процесі збирання та документального оформлення доказів для суду.

Хоча й опосередковано, наше процесуальне законодавство, певною мірою, формувалося під впливом французького, що вплинуло, зокрема, й на процес судового доказування. Доказування як частина процесуального права регулюється загальними принципами, викладеними у Цивільному процесуальному кодексі Франції, такими як принцип змагальності, принцип гласності а також принцип диспозитивності, що означає, що сторони визначають рамки судового провадження, і що суддя не може базувати своє рішення на фактах, на які сторони не посилалися. Саме Цивільний процесуальний кодекс Франції впорядковує відповідні ролі судді та сторін щодо отримання доказів: з 1976 року він встановлює досить складний баланс між принципами змагальності та суддівського керівництва [193, с. 26-27].

З іншого боку, більш докладні правила можна знайти в Цивільному кодексі Франції. Ці правила поєднують дві системи: систему preuve morale, що застосовується в деяких конкретних судових процесах, та систему preuve légale, яка явно домінує в цивільному судочинстві. У першій системі докази, в принципі, є вільними, що означає не тільки те, що будь-який спосіб доказування є допустимим, але й те, що оцінка доказів суддями є вільною. У другій допустимі лише визначені засоби доказування, а їх доказова сила часто встановлена законом. Більшість правил щодо доказів більш-менш безпосередньо випливають з цієї summa divisio. Фактично, переважання

системи preuve légale зробило французьку систему доказів досить жорсткою, зокрема щодо істотної переваги письмових доказів [193, с. 26-27].

У французькому доказовому праві письмові документи поділяються на дві категорії. До першої належать документи, спеціально розроблені для використання як докази (їх називають «preuves préconstituées») і тому мають високу доказову силу за умови, що вони складені відповідно до певних правил. До цієї категорії належать два типи документів: actes sous seing privé – тобто документи з приватними підписами – та actes authentiques – документи, засвідчені автентичністю [193, с. 26-27].

Друга категорія включає решту документів, які, хоча й мають слабшу доказову силу, однак можуть служити доказами за певних обставин. Ця категорія дуже велика: вона охоплює копії, бухгалтерські документи, прості листи, внутрішні документи тощо [193, с. 26-27].

Як відзначається у наукових джерелах, у країнах континентальної Європи, які зазнали впливу наполеонівських кодифікацій, використання показань свідків є не надто поширеним явищем, а процедури в цивільних і комерційні справах, як правило, ґрунтуються на письмовій формі доказів, наприклад, таких як контракти та листування. Звичайно, і там трапляються численні ситуації, коли відсутні письмові докази на підтвердження існування певного факту. Саме в таких випадках важлива роль відводиться державним та приватним виконавцям. Наприклад, згідно бельгійського законодавства суд або сторона процесу може доручити такому виконавцеві задокументувати конкретний матеріальний факт, при цьому він не може надавати жодних оцінок щодо фактичних чи правових наслідків відносно тих фактів, звіт про які він надає [202, с. 71-72].

При цьому завірений виконавцем звіт не має обов’язкової сили ні для судді, ні для іншої сторони. Точніше, опонентові дозволяється оскаржувати звіт виконавця усіма наявними правовими засобами, включаючи презумпції та докази, які суперечать даним, що містяться у звіті виконавця [202, с. 71-72]. Тобто за бельгійським законодавством та судовою практикою звіт

судового виконавця, в якому було задокументовано певний юридичний факт (факти), не має для суду заздалегідь встановленої сили та оцінюється на рівні з іншими доказами, наданими сторонами.

Аналогічні повноваження документувати юридичні факти мають і французькі судові виконавці (франц. – huissier de justice). Так, ст. ст. 249-255 ЦПК Франції містять загальні норми про те, що під час розгляду цивільної справи, фактично, на будь-якій стадії її розгляду, суд може доручити певній особі встановити конкретні обставини справи. При цьому така особа вправі лише зафіксувати фактичний стан речей, не надаючи жодних оцінок щодо фактичних чи правових наслідків зафіксованих нею обставин [167].

Про відповідне повноваження французького суду згадує у своєму монографічному дослідженні, зокрема, й К. Б. Дрогозюк, характеризуючи роль суду в процесі доказування у цивільному судочинстві Франції [32, с. 165].

Право французьких судових виконавців щодо надання звітів про юридично значимі обставини на вимогу не лише суду, а й приватних осіб було більш конкретизоване в Ордонансі № 45-2592 від 2 листопада 1945 р., відповідно до положень якого будь-яка особа (як фізична так і юридична), якщо вона має у цьому певний інтерес, може звернутись до судового виконавця для отримання звіту про певні юридично значимі обставини, який в подальшому може бути використаний як доказ у суді. Так само звіт може бути підготовлений судовим виконавцем і на запит суду вже під час судового розгляду [192].

В силу їх статусу державних і міністерських службовців акти судових виконавців мають автентичний характер. Особливістю автентичного правового документа є те, що його можна скасувати лише в рамках процедури реєстрації підробки. Тобто для французького суду обставини, зафіксовані у звіті судових виконавців, мають високий ступінь достовірності. Доказова сила звіту судового виконавця була закріплена в Законі № 2010-1609 від 22 грудня 2010 року, відомому як «Béteille», згідно положень якого

звіт судового виконавця за своєю доказовою силою перевершує будь-які інші засоби доказування [185].

Завданням судового виконавця є зафіксувати власні спостереження конкретних обставин у конкретних умовах місця та часу з використанням власних органів чуття: зору, слуху та навіть запаху без надання жодних оцінок. До звіту, як правило, додаються супутні матеріали, як то: фотознімки, аудіо та відеозаписи. Для цього він обов'язково повинен особисто виїхати до місця спостереження. Такий особистий огляд є необхідним для того, щоб звіт судового виконавця мав юридичну силу [185].

Досліджуючи законодавство та юридичну практику республіки Польща з аналогічного питання, Д. Ляпін зазначає, що ч. 4 ст. 3 Закону Республіки Польща «Про судових виконавців» від 22.03.2018 року (нова редакція) визначає в якості повноважень судового виконавця, зокрема, дії щодо складання Протоколу фактичного стану. В результаті відбувається отримання доказу в цивільному та кримінальному процесі. Це означає можливість отримання доказу по справі без вжиття заходів до забезпечення доказів [55].

Особливістю складання Протоколу фактичного стану є те, що ці дії судовий виконавець виконує поза виконавчим провадженням. Тобто при виконанні цієї дії судовий виконавець не діє як виконавчий орган. Закон чітко визначає, що це Протокол є фіксацією результатів безпосереднього спостереження що здійснюється під час особистого огляду об'єкту [55].

Отже, як вбачається, запозичення досвіду європейських країн щодо наділення судових виконавців повноваженнями документувати юридичні факти, може бути доволі корисним для нашої країни, адже має цілу низку переваг.

Саме державні та приватні виконавці є тими суб'єктами, які мають необхідні знання, практичний досвід і незалежність, що дозволять їм якісно, оперативно з урахуванням вимог закону здійснювати документування юридичних фактів як на замовлення приватних осіб, так і за дорученням суду. На відміну від нотаріусів, які, зазвичай, вчиняють нотаріальні дії,

зокрема й щодо посвідчення юридичних фактів, в нотаріальній конторі та лише у виняткових випадках – поза нею, державні та приватні виконавці більш мобільні; на відміну від експертів вони не обмежені вузькою сферою спеціальних знань; а на відміну від адвокатів – не зв'язані захистом інтересів клієнта при здійсненні документування юридичних фактів. До того ж документування юридичних фактів за ухвалою суду доцільно покласти саме на державних та приватних виконавців, адже реалізація приписів судового рішення – звична справа для представників цієї професії.

Наділення державних та приватних виконавців повноваженнями документувати юридичні факти надасть потужний інструмент сторонам судового процесу, який у певних випадках значно полегшить процес збирання доказів для суду. Будь-які факти, для документальної фіксації яких потрібне звернення до різноманітних органів чи організацій, які нерідко зволікають з виконанням своїх обов'язків або взагалі відмовляються реагувати на певні ситуації (ОСББ, комунальні служби, органи поліції, яких часто викликають для того, щоб зафіксувати неправильно встановлений біля будинку генератор, сміттєві баки, недостатню температуру теплоносіїв у помешканні, здійснення будівництва на певній ділянці тощо), можуть бути оперативно задокументовані виконавцями, з одного боку, розвантажуючи вказані органи та організації від частини роботи, а з іншого – забезпечуючи заінтересованій особі документування юридичних фактів в оперативному та комфортному для неї режимі.

В окремих випадках, коли виникає спір щодо виконання стороною договірних зобов'язань, фіксування фактів може викликати деякі складнощі для певної сторони договору. Так, якщо орендар повернув орендодавцеві майно у неналежному стані (не звільнив вчасно приміщення від своїх речей, не здійснив передбачене договором прибирання, повернув поламані речі тощо), контрагент здійснив чи не здійснив поставку товару на склад у певному обсязі та ін., можливість звернення до виконавця для документування подібних фактів безумовно стане в пригоді. Зокрема,

сторони в договорі зможуть передбачати положення про допустимість фіксування стану виконання тих чи інших умов договору за допомогою звіту (акту, протоколу) державного чи приватного виконавця у разі відмови однієї зі сторін від підписання відповідного акту. Можливо належна й оперативна документальна фіксація порушень договірних зобов'язань навіть сприятиме врегулюванню спору в позасудовому порядку. В юридичній літературі також відзначають важливе значення звітів виконавців для документування та процесуального закріплення для суду доказових матеріалів, отриманих з мережі Інтернет [202, с. 71].

Фіксування виконавцями певних обставин для суду може у багатьох випадках замінити таку незручну судову процедуру як огляд судом речових доказів за їх місцезнаходженням (ст. 85 ЦПК України). Замість того, щоб відволікати суддю від розгляду справ для виїзду за місцем знаходження певного доказу, який неможливо доставити до зали судового засідання, всі необхідні дії щодо огляду та документування доказової інформації за дорученням суду можуть бути здійснені державним чи приватним виконавцем.

При цьому важливо розуміти, що виконавець не може підміняти своїми актами рішення компетентних органів, як то надавати оцінку щодо законності проведення будівництва чи встановлення того чи іншого обладнання (генератора, кондиціонеру та ін.), дотримання санітарних норм при розташуванні сміттєвих баків, відповідності наданих комунальних послуг встановленим нормативам, забезпеченню належних умов проживання дитини, належності виконання договірних зобов'язань тощо. Він лише фіксує обставини, які він спостерігає у тому вигляді, як вони є на певний момент часу в конкретному місці, а правову оцінку цим фактам вже надаватиме суд або інший орган, для якого призначений звіт виконавця.

Звичайно, наділяти акт про констатацію фактів, складений державним або приватним виконавцем, якоюсь особливою доказовою силою порівняно з іншими засобами доказування за зразком французького законодавства в

українському законодавстві та судовому процесі навряд чи доцільно. Адже варто пам’ятати про дію у вітчизняному цивільному судочинстві принципу вільної оцінки доказів, згідно якого «жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв’язок доказів у їх сукупності» (ч. 2 ст. 89 ЦПК України) [154]. Робити якісь винятки з цього правила не варто. Однак можна припустити, що звіт (протокол, акт) державного чи приватного виконавця про фіксування юридичних фактів, якщо він буде запроваджений до українського законодавства та юридичної практики, матиме для суду доволі високу достовірність на рівні з висновком експерта.

Крім того, важливо розрізняти випадки, коли державний чи приватний виконавець складає звіт (протокол, акт) про фіксування юридичних фактів на замовлення приватної особи, і коли він це робить за дорученням суду. У разі оформлення звіту на підставі договору з приватною особою виконавець діятиме поза межами виконавчого провадження, а отже не матиме повноважень вчиняти будь-яких примусових дій, зокрема, права на примусове проникнення на територію, на якій має бути проведено документування юридичного факту. Якщо ж державний чи приватний виконавець складає звіт (протокол, акт) про фіксування певних юридичних фактів за дорученням суду, він виконуватиме судову ухвалу, а тому така діяльність виконавця повинна цілковито підпадати під дію Закону України «Про виконавче провадження», а отже при виконанні такої ухвали державний чи приватний виконавець повинен бути наділений усіма повноваженнями, які він має у виконавчому провадженні.

Можливості виконавців здійснювати документування юридичних фактів не є необмеженим. Так, у французьких джерелах вказують на низку чинників, які не дозволяють або істотно ускладнюють для виконавця здійснення такого документування:

1. Виконавець не вправі фіксувати контент, перегляд якого заборонений законом (наприклад, контент, пов’язаний з дитячою порнографією, терористичною діяльністю або іншою злочинною діяльністю). Якщо доступ до певного контенту або його перегляд заборонений законом, то документування його виконавцем не лише позбавляє акт документування юридичної сили, а й може спричинити притягнення виконавця до юридичної відповідальності. Якщо виконавець зіткнеться з таким незаконним контентом, він повинен негайно повідомити про це прокурору та відмовитися від проведення дій зі складення констатаційного акту.

2. Часом дуже важко відобразити у звіті поведінку людей, не переходячи межі об’єктивності, тобто не додаючи суб’єктивних оцінок, що не дозволяється робити виконавцеві під час документування юридичних фактів. Наприклад, оцінка такої поведінки як агресія часто спирається на свідчення та контекстуальні спостереження, які можуть бути суб'єктивними. Виконавець може спостерігати словесні або фізичні перепалки, але інтерпретація цієї поведінки залишається суб'єктивною та може відрізнятися залежно від точки зору спостерігача. Те саме стосується і доведення шкідливого наміру, що часто вимагає непрямих доказів, таких як повідомлення чи показання свідків, оскільки його неможливо безпосередньо спостерігати. Те саме стосується позитивних почуттів чи поведінки, таких як прихильність чи любов між людьми, які неможливо об'єктивно спостерігати, оскільки це внутрішні почуття. У цих випадках виконавець фіксує конкретні фактичні дані, які можуть спонукати суддю оцінити та охарактеризувати ймовірну або неправомірну поведінку. Однак виконавець під страхом кримінальної відповідальності за упередженість не вправі робити жодних власних висновків зі своїх спостережень. Аналогічною є й ситуація з документуванням невірності чоловіка/дружини за фотографіями. Виконавець може встановити певні факти, але не те, що чоловік/дружина невірний, а лише те, що, наприклад, на фотографіях зображено особу певної зовнішності та іншу особу на одному з пляжів курорту [194].

3. Доволі складним але все ж можливим завданням для виконавця є фіксування вже неіснуючих на даний момент обставин. Мається на увазі документування видаленої з веб-сторінки електронної інформації. Коли формування онлайн-звіту недоступне, оскільки сторінку було змінено або видалено, для отримання попередніх версій веб-сторінок можна використовувати архівні сайти. Архівні сайти, такі як WebArchive або Google Cache, зберігають копії веб-сторінок станом на різні дати, таким чином утворюючи пам'ять про веб-сторінки як нематеріальну спадщину. Хоча ці сайти дозволяють користувачам «повертатися в минуле» та отримувати попередні версії веб-сторінок, звіти, зроблені виконавцем на їх основі не вважаються стовідсотково достовірними доказами, хоча й є допустимими для використання в суді [173].

Таким чином, доцільним вбачається запозичення позитивного європейського досвіду щодо наділення державних та приватних виконавців в Україні повноваженнями документування юридичних фактів для подальшого їх використання в процесі судового доказування в цивільному судочинстві та інших видах судочинства.

Саме державні та приватні виконавці є тими суб’єктами, які мають необхідні знання, практичний досвід і незалежність, що дозволять їм якісно, оперативно з урахуванням вимог закону здійснювати документування юридичних фактів.

Надання державним та приватним виконавцям повноважень здійснювати документування юридичних фактів не лише полегшить у багатьох випадках сторонам юридичного спору збір доказового матеріалу для суду, а й створить дієвий механізм формування судових доказів, що мають високий ступінь достовірності, та сприятиме розвантаженню судів від незручних процедур, таких як огляд доказів за їх місцезнаходженням, а інших органів та організацій – від необхідності документування юридичних фактів, а також формуватиме підґрунтя для мирного, позасудового врегулювання спорів.

Доцільно розрізняти випадки, коли державний чи приватний виконавець здійснює документування юридичних фактів на замовлення приватної особи, і коли він це робить за дорученням суду [79, с. 108-111].

З метою запровадження у вітчизняне процесуальне законодавство за французським зразком процедури констатації фактів державними та приватними виконавцями з подальшим використанням складених ними актів як доказів у судовому процесі пропонується доповнити статтю 87 Цивільного процесуального кодексу України частиною третьою наступного змісту: «3. За клопотанням учасників справи суд вправі доручити органу державної виконавчої служби чи приватному виконавцю здійснити збирання доказів шляхом складення акту про констатацію фактів». Також варто доповнити ст. 84 Господарського процесуального кодексу України та ст. 83 Кодексу адміністративного судочинства України положеннями аналогічного змісту.

Крім цього, є сенс доповнити статтю 88 Цивільного процесуального кодексу України частиною четвертою наступного змісту: «4. Ухвала суду про направлення судового доручення органу державної виконавчої служби чи приватному виконавцю є виконавчим документом, підлягає негайному виконанню та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом». Також варто доповнити ст. 85 Господарського процесуального кодексу України та ст. 84 Кодексу адміністративного судочинства України положеннями аналогічного змісту.

Не варто наділяти акт про констатацію фактів, оформлений державним чи приватним виконавцем, якоюсь особливою доказовою силою порівняно з іншими засобами доказування. Він не повинен мати для суду заздалегідь встановленої сили та має оцінюватися судом на рівні з іншими доказами у справі [79, с. 108-111].

Звичайно, здійснення констатації фактів за дорученням суду пов’язане з певними витратами. Приватні виконавці мають право заробляти своєю професією та не зобов’язані виконувати відповідні доручення суду безоплатно. Це стосується й державних виконавців, час роботи яких

оплачується з державного бюджету. У зв'язку з цим, пропонується закріпити серед судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, такий вид судових витрат як витрати на виконання судових доручень.

Окреслюючи порядок оплати, забезпечення та розподілу даного виду судових виртат варто звернути увагу на схожий вид судових витрат, також пов'язаний із залученням до судового процесу послуг певного фахівця. Маються на увазі вирати на проведення судової експертизи. Саме за зразком правового регулювання витрат на проведення судової експертизи доцільно врегулювати й питання оплати витрат на виконання судових доручень органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями.

У зв'язку з вищезазначеним пропонується викласти п. 2 ч. 3 ст. 133 Цивільного процесуального кодексу України в такій редакції: «2) пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи, направленням судових доручень органам державної виконавчої служби або приватним виконавцям;». Аналогічним чином доцільно сформулювати положення п. 2 ч. 3 ст. 123 ГПК України та п. 3 ч. 3 ст. 132 КАС України.

Також пропонується статтю 139 Цивільного процесуального кодексу України викласти в наступній редакції:

«Стаття 139. Витрати, пов'язані із залученням (викликом) свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів, проведенням експертиз, направленням судових доручень.

1. Свідку у зв'язку з викликом до суду відшкодовуються витрати, що пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту та наймом житла, а також виплачується компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять.

2. Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять - пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати.

3. Експерт, спеціаліст, перекладач, приватний виконавець отримують винагороду за виконану роботу, пов’язану зі справою, якщо це не входить до їхніх службових обов’язків.

4. Суми, що підлягають виплаті залученому судом експерту, спеціалісту, перекладачу, органу державної виконавчої служби чи приватному виконавцю або особі, яка надала доказ на вимогу суду, сплачуються особою, на яку суд поклав такий обов’язок, або судом за рахунок суми коштів, внесених для забезпечення судових витрат.

5. У випадках, коли сума витрат на оплату послуг експерта, спеціаліста, перекладача, органу державної виконавчої служби чи приватному виконавцю або витрат особи, яка надала доказ на вимогу суду, повністю не була сплачена учасниками справи попередньо або в порядку забезпечення судових витрат, суд стягує ці суми на користь спеціаліста, перекладача, експерта чи експертної установи, органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця зі сторони, визначеної судом відповідно до правил про розподіл судових витрат, встановлених цим Кодексом. Суд має право накласти арешт на грошові кошти чи майно такої сторони в межах сум, присуджених до стягнення, в порядку, встановленому цим Кодексом для забезпечення позову.

6. Розмір витрат на підготовку експертного висновку або акту про констатацію фактів на замовлення сторони, проведення експертизи, залучення спеціаліста, оплати робіт перекладача встановлюється судом на підставі договорів, рахунків та інших доказів.

7. Розмір витрат на оплату робіт залученого стороною експерта, спеціаліста, перекладача, виконавця має бути співмірним зі складністю відповідної роботи, її обсягом та часом, витраченим ним на виконання робіт.

8. У разі недотримання вимог щодо співмірності витрат суд може, за клопотанням іншої сторони, зменшити розмір витрат на оплату послуг експерта, спеціаліста, перекладача, виконавця, які підлягають розподілу між сторонами.

9. Обов’язок доведення неспівмірності витрат покладається на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат, які підлягають розподілу між сторонами.

10. Якщо у справах окремого провадження виклик свідків, призначення експертизи, залучення спеціалістів, направлення судового доручення органу державної виконавчої служби чи приватному виконавцю здійснюються за ініціативою суду, а також у випадках звільнення від сплати судового збору або зменшення його розміру, відповідні витрати відшкодовуються за рахунок державного бюджету».

Аналогічні зміни пропонується внести до ст. 127 ГПК України та ст. 137 КАС України.

4.3. Документальне оформлення державними та приватними виконавцями юридичних фактів поза виконавчим провадженням

Перспективним вбачається запозичення позитивного досвіду європейських країн щодо наділення державних та приватних виконавців повноваженнями здійснювати документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням для інших органів, зокрема для судів, без надання жодної оцінки та прийняття будь-яких рішень на основі таких фактів самими виконавцями. На сьогоднішній день державні та приватні виконавці не мають таких повноважень, що суттєво обмежує їх потенціал.

Однак для того, щоб змінити цю ситуацію, необхідно провести копітку роботу щодо окреслення напрямів здійснення державними та приватними виконавцями повноважень щодо документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням та внесення змін і доповнень до норм чинного законодавства з метою юридичного закріплення відповідних повноважень.

В першу чергу, варто визначити форму документа, шляхом складання якого здійснюватиметься документування державними та приватними

виконавцями юридичних фактів. Якщо відштовхуватися від наявного переліку юридичних документів, які складає виконавець у своїй професійній діяльності, то відповідно до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про виконавче провадження» та абз. 1 п. 6 Інструкції з організації примусового виконання рішень під час здійснення виконавчого провадження виконавець приймає рішення шляхом винесення постанов, попереджень, внесення подань, складання актів та протоколів, надання доручень, розпоряджень, вимог, подання запитів, заяв, повідомлень або інших процесуальних документів у випадках, передбачених Законом України «Про виконавче провадження» та іншими нормативно-правовими актами [111].

З вищеназваних документів для фіксації юридичних фактів найкраще придатний саме акт, адже відповідно до п. 8 Інструкції з організації примусового виконання рішень акт – це документ, що підтверджує певні встановлені факти або події. Однак, як вбачається з структури акту виконавця, визначеного у п. 6 та 8 Інструкції з організації примусового виконання рішень, цей документ призначений для фіксації фактів у виконавчому провадженні. А тому якщо використовувати його для документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням, його структура та зміст мають бути суттєво змінені, що фактично призведе до виникнення нового юридичного документа однак з тією самою назвою. Тому більш доцільним вбачається не прив’язуватись до вже наявних документів, адже ними вирішуються певні визначені чинним законодавством завдання, а отже для реалізації інших завдань необхідно створювати й інші документи.

Орієнтуючись на досвід закордонних колег, висвітлений у юридичних джерелах, зокрема, нормах чинного законодавства деяких європейських країни, документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями поза виконавчим провадженням може здійснюватися шляхом складення звіту (bailiff’s certified report [202, с. 71-76]), протоколу фактичного стану (protokół stanu faktycznego [200]; aplinkybių konstatavimo protokolas [186]) або констатаційного акту (actului de constatare [169]). Саме останній

варіант (акт про констатацію факту) вбачається найбільш прийнятним для запозичення до вітчизняного законодавства та виконавчої практики та закріпленні у нормах вітчизняного законодавства, зокрема, Закону України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [1126].

З розвитком нових технологій та диверсифікацією спорів, тепер існують різні види звітів виконавців:

- фізичний звіт: виконавець направляється до місця, зазначеного особою, яка запитує звіт. Це може включати фіксацію залишення працівником посади, поганого стану квартири, складання опису активів у разі спадкування або розлучення тощо;
- онлайн-звіт: судовий виконавець зазначить наявність певного онлайн-контенту, зробивши скріншоти або описавши побачене (наклепницькі коментарі, зображення, відео тощо). Цей тип звіту суворо регламентований і вимагає від виконавця опису використаного обладнання та ходу операцій;
- фіксування SMS-повідомлень, повідомлень у месенджерах або голосових повідомлень: виконавець розшифровує та відзначає наявність голосових та/або письмових повідомлень. Суть полягає в тому, щоб довести існування погроз, наприклад, переслідування, або іншої переписки;
- відеозвіт: судовий виконавець використовуватиме відео на додаток до свого письмового опису. Цей звіт особливо корисний для доведення незручностей з боку сусідів, інвентаризації приміщень або для будь-яких спостережень за рухомими об'єктами [166].

Також необхідно окреслити межі здійснення повноважень виконавців щодо виконання функції документування юридичних фактів. Як вбачається, державні та приватні виконавці повинні бути наділені повноваженнями документувати юридичні факти за наявності таких умов:

1. Даний факт має юридичне значення для заявника, особи, інтереси якої представляє заявник, або для вирішення справи судом. Недоцільно надто

розширювати повноваження виконавця завдяки документуванню будь-яких фактів, таких як, наприклад, фіксування результатів наукового експерименту, спортивного досягнення особи тощо.

Як вбачається з досвіду європейських країн, документування юридичних фактів здійснюється виконавцями, переважно, в процесі збирання доказової бази для суду (для поточного або майбутнього судового процесу). При цьому формування такої міцної доказової бази створює підґрунтя для досудового врегулювання спору, адже інша сторона розумітиме безперспективність оспорювання даних фактів у суді та легше погоджуватиметься на компромісне рішення.

У зв’язку з тим, що державний та приватний виконавець, здійснюючи документування юридичного факту на замовлення юридичної або фізичної особи, не вправі надавати будь-яку, зокрема, юридичну оцінку обставинам, які він фіксує, він не може чітко визначити, чи дійсно обставини, за документуванням яких звернулася до нього дана особа, мають для неї юридичне значення. Однак сам характер фактів, які покликаний документувати виконавець, з огляду на наявну закордонну практику, свідчить про те, що вони, скоріш за все, спричинятимуть правові наслідки.

Важко навіть орієнтовно окреслити перелік фактичних обставин, які можуть бути зафіксовані виконавцем в акті про констатацію фактів. На практиці (якщо проаналізувати досвід виконавців інших країн) до допомоги виконавців вдаються для фіксування фактичних обставин на будівництві (звіт про інвентаризацію перед початком будівельних робіт, зокрема, розміщення дозволу на будівництво; звіт про інвентаризацію обладнання перед початком робіт; звіт про обстеження стану приміщень перед початком робіт з демонтажу; звіт про інвентаризацію перед початком ремонтних робіт на каналізаційних мережах муніципалітету, фіксування дефектів будівельних робіт та ін.), у відносинах оренди (наприклад, звіт про перелік та стан майна, отриманого в оренду чи повернутого орендарем орендодавцеві), у відносинах добросусідства (наприклад, шумове забруднення, порушення меж земельних

ділянок, порушення права проїзду, розміщення живих насаджень тощо), за необхідності фіксування факту розміщення певних матеріалів в інтернеті та в багатьох інших випадках [77]. У корпоративних відносинах виконавців інколи запрошують для документування обставин проведення загальних зборів співвласників, акціонерів чи інших учасників товариств; у відносинах інтелектуальної власності наявна практика констатації факту створення автором певного твору, щоб захиститися від підробок чи плагіату, зафіксувавши, що його твір був створений першим. Виконавець складає звіт, в якому він описує твір (пісню, картину, роман, малюнок тощо) та інформацію, що стосується творця (серед іншого, зазначаючи дату та час отримання твору). Так, згідно узагальнених даних Палати судових виконавців та веб-сайтів судових виконавців Литовської республіки, за документуванням фактичних обставин до виконавців найчастіше звертаються у цивільних справах, коли відбуваються аварії водопостачання та каналізації, у разі виявлення дефектів або пошкоджень вантажів, що перевозяться, коли відбуваються зіткнення автомобілів, якщо виявляються дефекти будівельних робіт, під час зборів акціонерів або кредиторів у справах про банкрутство, під час поділу майна, трудових спорів, коли звертаються за з'ясуванням фактів невиконання чи неналежного виконання договорів, у тому числі в торгових центрах або інших об'єктах, де виникають розбіжності між сторонами; також поширеним є документування обставин нематеріального характеру - фіксування вмісту SMS-повідомлень, зображень або контенту веб-сайтів у мережі Інтернет [165].

2. Цей факт можна спостерігати за допомогою органів чуття (зору, слуху, нюху чи дотику). При цьому в разі необхідності виконавець може здійснювати заміри об’єкту (довжина, висота, вага, відстань тощо) із зазначенням в акті про констатацію фактів цих даних та приладів, за допомогою яких проводилися заміри. Якщо для проведення детального опису об’єкта чи явища необхідно застосувати спеціальні знання чи обладнання, виконавець повинен бути наділений повноваженням залучати

експерта чи спеціаліста. Здійснюючи документування юридичних фактів, виконавець не повинен надавати їм власну юридичну оцінку (наприклад, фіксуючи у юридичному документі факт розташування певного об'єкту в певному місці, він не вправі надавати оцінку відповідності такого розташування вимогам законодавства). Взагалі, акт про констатацію фактів, складений виконавцем, не повинен містити жодних оціночних суджень, лише факти. У разі необхідності до такого акту повинні додаватися фотознімки, звуко- та відеозаписи, висновки експертів.

3. Документування юридичних фактів може здійснюється у загальнодоступному місці або місці, до якого має доступ особа, за дорученням якої виконавець здійснює документування юридичних фактів, та з дозволу осіб, які вправі заборонити перебування виконавця на відповідній території (приміщенні).

Під час провадження діяльності з документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням ні державний, ні приватний виконавець не можуть наділятися жодними особливими повноваженнями щодо примусового проникнення до володіння іншої особи без її дозволу. Вбачається безпідставним наділяти виконавця повноваженнями на отримання дозволу на примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи з метою документування юридичних фактів навіть у випадках, коли таке документування здійснюється за дорученням суду в рамках розгляду конкретної судової справи. Надання судом дозволу на примусове проникнення виконавця до житла чи іншого володіння особи у випадках виконання судового доручення щодо документування юридичних фактів в порядку, передбаченому ст. 439 ЦПК, було б непропорційним обмеженням права особи на недоторканість житла. Тому якщо особа, яка є стороною у справі, не допускає виконавця до свого житла чи іншого володіння для виконання ним судового доручення щодо документування юридичних фактів, встановлення яких є необхідним для правильного вирішення справи, для такої сторони мають наставати такі самі наслідки, що й у випадку

ухилення сторони від участі в експертизі (ст. 109 ЦПК), що має бути закріплено у процесуальних кодексах.

Також своїми діями з документування фактів виконавці не можуть порушувати право осіб на недоторканість приватного життя. Тобто виконавець не може збирати та документувати інформацію про особу (осіб), яка міститься у приватному листуванні, фотографіях, звукозаписах приватних розмов, відеозаписах приватного характеру (якщо вони не виставлені особою у публічний доступ) без дозволу такої особи (осіб) (наприклад, з використанням сімейних фото чи відеоматеріалів за дорученням одного з подружжя без дозволу іншого).

4. Нормами закону не передбачено спеціального порядку засвідчення даного факту. Тобто виконавці не повинні підміняти своїми актами діяльність інших органів, до повноважень яких належить засвідчення певних юридичних фактів.

Дана умова покликана чітко розмежувати компетенцію виконавців та інших органів у питанні документування юридичних фактів. Наприклад, відповідно до вимог статей 80 та 81 Закону України від 02.09.1993 № 3425-XII «Про нотаріат» посвідчення факту, що фізична особа є живою, а також факту перебування фізичної особи у певному місці належить до повноважень нотаріусів [125]. А тому документування таких фактів не повинно перебувати у компетенції виконавців.

Також виконавець не може самостійно здійснювати документування фактичних обставин, для з’ясування яких необхідне застосування спеціальних знань. Так, в одній з цивільних справ Верховний Суд Латвії у зв'язку з будівельними дефектами, зафіксованими виконавцем, зазначив, що судовий виконавець має право фіксувати фактичні дані, для чого він може використовувати певні засоби або пристрої. Наприклад, фізичні умови або параметри (відстань, звук, частоти, тиск тощо), які він може визначити сам, він може сам фіксувати послідовність подій тощо. При цьому суд повинен оцінити, чи можливо за конкретних обставин визначити причини та механізм

недоліків простим методом збору інформації, чи це вимагає спеціальних знань. Якщо встановлення обставин та формулювання висновків, навіть якщо вони мають фактичний характер, вимагає спеціальних знань, має бути призначена експертиза. Якби судовий виконавець робив висновки або вказував механізм чи причини недоліків без дослідження, яке вимагає застосування спеціальних знань, то фактично він керувався б здогадками, оціночними судженнями, необґрунтованими припущеннями щодо існування (неіснування) фактичної обставини [165].

5. Наявне звернення заінтересованої особи щодо необхідності здійснити документування юридичних фактів, яке повинно здійснюватися державним чи приватним виконавцем на підставі договору з такою особою. Суди також доцільно наділити повноваженнями надавати доручення державним виконавцям здійснювати документування юридичних фактів з метою отримання відомостей про обставини, що входять до предмета доказування у справі, що перебуває в провадженні цього суду.

Таким чином, відповідно до норм чинного законодавства України державні та приватні виконавці в Україні мають повноваження здійснювати документування юридичних фактів лише у виконавчому провадженні, тобто в процесі вчинення виконавчих дій з примусового виконання рішення на підставі виконавчого документа, що перебуває у їхньому провадженні. При цьому в одних випадках виконавець в одному документі фіксує певний юридичний факт та одночасно приймає на його основі відповідне рішення, а в іншому – оформлює це двома різними документами.

Орієнтуючись на позитивний досвід європейських країн, доцільно наділити державних та приватних виконавців України повноваженнями здійснювати документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням шляхом складення акту про констатацію фактів.

Виконавець повинен бути наділений повноваженнями здійснювати документування юридичних фактів за наявності таких умов: 1) даний факт має юридичне значення для заявника, особи, інтереси якої представляє

заявник, або для вирішення справи судом; 2) цей факт можна спостерігати за допомогою органів чуття (зору, слуху, нюху чи дотику), при цьому виконавець не вправі надавати цим фактам власної правової оцінки; 3) документування юридичних фактів може здійснюється у загальнодоступному місці або місці, до якого має доступ особа, за дорученням якої виконавець здійснює документування юридичних фактів, та з дозволу осіб, які вправі заборонити перебування виконавця на відповідній території (приміщенні); 4) нормами закону не передбачено спеціального порядку засвідчення даного факту; 5) документування юридичних фактів може здійснюватися на підставі договору з заінтересованою особою або за дорученням суду [78, с. 143-146].

Для цього необхідно внести зміни та доповнення до низки норм чинного законодавства України, зокрема:

1. Викласти частину першу статті 3 Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» в наступній редакції:

«1. Завданням органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом, а також здійснення інших повноважень, передбачених законом».

2. У частині четвертій статті 4 вказаного Закону після слів «під час здійснення примусового виконання рішень» доповнити словами «а також документування деяких юридичних фактів відповідно до цього Закону».;

3. У частині другій статті 5 вказаного Закону після слів «з примусового виконання рішень» доповнити словами «а також документування деяких юридичних фактів відповідно до цього Закону»;

4. Частину третю статті 5 вказаного Закону викласти в такій редакції «Опір державному виконавцю чи приватному виконавцю, заподіяння тілесних ушкоджень, насильство або погроза застосування насильства стосовно них, їхніх близьких родичів, а також умисне знищення чи пошкодження їхнього майна у зв’язку з здійсненням діяльності відповідно до

закону тягнуть за собою відповідальність, установлену законом. Така сама відповідальність настає у разі вчинення цих правопорушень стосовно особи після її звільнення з посади державного виконавця чи припинення діяльності приватного виконавця та стосовно їхніх близьких родичів у зв'язку з примусовим виконанням нею рішень, або документуванням деяких юридичних фактів у минулому.»;

5. Абзац перший частини четвертої статті 5 вказаного Закону викласти у такій редакції «Забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів виконавчого провадження, а також документів діловодства з документування деяких юридичних фактів крім випадків, передбачених законом.»

6. Доповнити Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» статтею 5-1 такого змісту:

«Стаття 5-1. Акти про констатацію фактів.

1. Державні та приватні виконавці на підставі договору із заінтересованою особою або за дорученням суду вправі здійснювати документування юридичних фактів (зовнішній вигляд, стан та розташування об'єктів, перебіг подій тощо) шляхом оформлення акту про констатацію фактів, якщо законом не передбачено спеціального порядку посвідчення таких фактів.

2. При складенні акту про констатацію фактів виконавець дотримується принципів об'єктивності, неупередженості та точності. Виконавець не вправі надавати власної, зокрема правової, оцінки фактам, які він документує.

3. Під час документування юридичних фактів виконавець вправі здійснювати фотофіксацію, аудіо- та відеозапис фактичних обставин, що документуються. Отримані фото-, аудіо- та відеоматеріали є невід'ємною складовою акту про констатацію фактів.

4. При складанні акту про констатацію фактів виконавець має такі самі права на входження і перебування в жилих або нежитлових приміщеннях і на

територіях, що належать фізичним і юридичним особам, як і особа, за зверненням якої відбувається документування юридичних фактів.

5. Форма Акту про констатацію фактів, порядок його складення, а також порядок ведення реєстру Актів констатації фактів затверджуються Міністерством юстиції України.

6. Розмір оплати за документування юридичних фактів приватними виконавцями встановлюється за домовленістю сторін, а розмір оплати за відповідні послуги державних виконавців встановлюється Кабінетом Міністрів України.».

7. Абзац перший частини першої статті 17 Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» викласти в такій редакції: «1. Міністерство юстиції України:

1) формує та реалізує державну правову політику у сфері організації примусового виконання рішень, а також документування деяких юридичних фактів;».

Звичайно, за внесення державним чи приватним виконавцем завідомо неправдивих даних до акту про констатацію фактів має бути встановлена дисциплінарна, а також кримінальна відповідальність [77]. Це не лише дисциплінуватиме державних та приватних виконавців, а й слугуватиме підвищенню довіри до інформації, що міститься у складених ними актах про констатацію фактів.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дисертаційного дослідження було зроблено такі висновки та пропозиції щодо вдосконалення положень чинного законодавства України:

1. Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями – це створення виконавцем в процесі здійснення виконавчого провадження або поза ним документу встановленої форми, у якому фіксується конкретний факт, що має юридичне значення, тобто створює, змінює або припиняє права та/чи обов'язки для певної особи (осіб). Документування юридичних фактів має ґрунтуватись на принципах законності, своєчасності, точності й повноти, системності й логічності, конфіденційності.

Під документуванням юридичних фактів у виконавчому провадженні слід розуміти створення державним чи приватним виконавцем документу встановленої форми, у якому фіксується конкретний факт, що має юридичне значення для виконавчого процесу, тобто створює, змінює або припиняє права та/чи обов'язки для сторони виконавчого провадження або іншої особи.

Документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням - це оформлення державним чи приватним виконавцем на замовлення фізичної чи юридичної особи або за дорученням суду певного документу, в якому зафіксовано певний юридичний факт у тому вигляді, як він існує на певний момент часу. Створений в результаті цього юридичний документ має юридичну силу та може бути використаний як доказ у суді.

Документування юридичних фактів має ґрунтуватись на принципах законності, своєчасності, точності й повноти, системності й логічності, конфіденційності.

2. Документування юридичних фактів може бути судовим та позасудовим, яке, в свою чергу, поділяється на офіційне та неофіційне.

Неофіційне документування здійснюється в порядку реалізації прав чи виконання обов'язків суб'єкта документування, а офіційне – в порядку реалізації повноважень суб'єкта документування. Офіційне документування, як правило, здійснюється шляхом оформлення документа встановленого зразка, тоді як неофіційне документування часто допускається у довільній формі. Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями належить до позасудового офіційного документування. Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями може здійснюватись як у процесі примусового виконання рішень, так і поза виконавчим провадженням.

3. Значення документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями полягає в тому, що воно дає можливість: отримати офіційне підтвердження існування певного юридичного факту в конкретний момент часу; юридично оформити дії уповноваженої особи, перетворивши дію людини на юридичний акт, який спричиняє конкретні, передбачені законом правові наслідки; ухвалити на підставі встановленого юридичного факту певне рішення, що втілює у життя правові наслідки, які спричиняє цей юридичний факт; здійснювати належний контроль за вчиненням юридичних дій, що були задокументовані.

4. Залежно від суб'єкта, який їх здійснює, процедури документування юридичних фактів можна поділити на дві групи: позасудові та судові. Позасудове документування юридичних фактів може бути офіційним та неофіційним. Офіційне документування юридичних фактів здійснюється уповноваженими на це посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, співробітниками юридичних осіб, що надають публічні послуги, або представниками вільних професій. Неофіційне документування юридичних фактів здійснюється приватними особами у випадках, коли вони уповноважені на це нормами закону чи умовами договору. Офіційне документування, як правило, здійснюється шляхом оформлення документа встановленого зразка, тоді як неофіційне

документування часто допускається у довільній формі. Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями є несудовим офіційним документуванням.

5. Цифровізація процесу документування у виконавчому провадженні, поступове впровадження та розширення електронних інструментів взаємодії державним та приватних виконавців зі сторонами виконавчого провадження та іншими суб'єктами слугує спрощенню порядку звернення судового рішення до примусового виконання, оптимізації вчинення виконавчих дій та підвищенню ефективності виконання рішень, чим сприяє дотриманню принципу доступності правосуддя у його широкому розумінні, а також є важливим кроком на шляху європейської інтеграції України.

6. Юридичні факти, що підлягають документуванню державними та приватними виконавцями у виконавчому провадженні можна поділити на чотири основні групи: 1) виконавчі дії (рішення) державних та приватних виконавців, 2) процесуальні дії сторін виконавчого провадження, 3) дії (бездіяльність) сторін виконавчого провадження щодо реалізації приписів рішення, яке підлягає примусовому виконанню, 4) інші обставини, що мають юридичне значення для виконавчого провадження, тобто впливають на виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків їх учасників, а також на розвиток виконавчого провадження в цілому.

7. У процесі здійснення примусового виконання рішень державні та приватні виконавці повинні документувати загальні та спеціальні юридичні факти. До загальних юридичних фактів належать виконавчі дії та інші юридично значимі дії чи обставини, які відбуваються (або можуть відбутись) у кожного виконавчому провадженні згідно загальних правил виконавчого процесу. До спеціальних юридичних фактів слід віднести виконавчі дії та інші юридично значимі дії чи обставини, які властиві лише для окремих категорій справ виконавчого провадження.

8. Окрім документування правомірних дій в процесі виконавчого провадження часом має місце документування правопорушень, вчинених

боржником (як правило, йдеться про ухилення боржника від виконання рішення), що може бути здійснене державним чи приватним виконавцем з метою притягнення боржника до передбаченої законом юридичної відповідальності та/або накладення на боржника певних, встановлених законом обмежень для спонукання його до належного виконання приписів рішення, що підлягає примусовому виконанню. При цьому, законодавче регулювання порядку документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів виконавцями в процесі накладення тимчасових заборон на боржника, особливо при їх зверненні з поданням до суду про встановлення тимчасового обмеження на виїзд боржника за межі України, потребує вдосконалення. Зокрема, на законодавчому рівні варто окреслити порядок документального оформлення виконавцем фактів ухилення боржника від виконання своїх зобов'язань, встановлених рішенням.

Для цього пропонується надати виконавцю право складати акт про ухилення боржника від виконання рішення, якщо таке рішення не виконане боржником протягом одного місяця з моменту отримання ним копії постанови виконавця про відкриття виконавчого провадження (а у разі покладення рішенням на боржника обов'язку сплати періодичних платежів – якщо боржник має заборгованість по їх оплаті більш ніж за три місяці) з подальшим зверненням до суду з вимогою про тимчасове обмеження на виїзд боржника за межі України. При цьому саме на боржника має бути покладено обов'язок доказування відсутності його вини в невиконанні рішення.

У зв'язку з вищезазначеним пропонується частину третю статті 441 Цивільного процесуального кодексу України викласти в такій редакції: «3. Суд може постановити ухвалу про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України фізичної особи, яка є боржником за невиконаним нею судовим рішенням або рішенням інших органів (посадових осіб), якщо така особа не виконала рішення протягом одного місяця з моменту отримання нею копії постанови виконавця про відкриття виконавчого провадження (а у разі покладення рішенням на боржника обов'язку сплати періодичних платежів –

якщо боржник має заборгованість по їх оплаті більш ніж за три місяці), на строк до виконання зобов'язань за рішенням, що виконується у виконавчому провадженні.

Пропонується також доповнити частину п'яту статті 441 Цивільного процесуального кодексу України реченням другим такого змісту: «Зокрема, суд скасовує тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України, якщо боржник доведе, що невиконання рішення відбулося з поважних причин».

Аналогічні зміни доцільно внести до ст. 337 ГПК України.

9. У деяких країнах Європи (наприклад, Франція, Бельгія, Польща, Литва, Молдова) існує усталена практика документування виконавцями різного роду юридичних фактів поза виконавчим провадженням, що є доволі ефективним засобом реалізації та захисту фізичними та юридичними особами своїх прав та охоронюваних законом інтересів. Аналогічними повноваженнями доцільно наділити й українських державних та приватних виконавців. Для документування юридичних фактів виконавцями властива низка спільних рис, що характерні практично для всіх названих країн: виконавці наділені повноваженнями складати акти про констатацію фактів не лише за дорученням суду, а й на замовлення фізичних та юридичних осіб; акти про констатацію фактів, складені виконавцями, мають високий ступінь достовірності, а отже підвищену доказову силу; під час складання акту про констатацію фактів на замовлення фізичної чи юридичної особи виконавець має рівно стільки прав, скільки й сам замовник, а отже він не вправі без дозволу третіх осіб здійснювати втручання в їх життя та застосовувати до них заходи примусу; складаючи акт про констатацію фактів, виконавець лише фіксує фактичні обставини, як він їх особисто сприймає на конкретний момент часу, не роблячи власних висновків та не надаючи жодних власних оцінок таким обставинам; акт про констатацію фактів супроводжується фотознімками, а у деяких випадках – аудіо- чи відеозаписами, однак обов'язково повинен містити словесний опис фактичних обставин. Хоча акти

про констатацію фактів, зазвичай, складаються виконавцями для їх подальшого використання як доказів у суді, відмічається позитивний вплив таких документів на можливість позасудового врегулювання спору.

10. Надання державним та приватним виконавцям повноважень здійснювати документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням не лише полегшить у багатьох випадках сторонам юридичного спору збір доказового матеріалу для суду, а й створить дієвий механізм формування судових доказів, що мають високий ступінь достовірності, та сприятиме розвантаженню судів від незручних процедур, таких як огляд доказів за їх місцезнаходженням, а інших органів та організацій – від необхідності документування юридичних фактів, а також формуватиме підґрунтя для мирного, позасудового врегулювання спорів. При цьому не варто наділяти акт про констатацію фактів, складений державним чи приватним виконавцем якоюсь особливою доказовою силою порівняно з іншими засобами доказування. Він має юридичну силу звичайного письмового доказу, не повинен мати для суду заздалегідь встановленої сили та має оцінюватися судом на рівні з іншими доказами у справі.

11. Виконавець повинен бути наділений повноваженнями здійснювати документування юридичних фактів за наявності таких умов: 1) даний факт має юридичне значення для заявника, особи, інтереси якої представляє заявник, або для вирішення справи судом; 2) цей факт можна спостерігати за допомогою органів чуття (зору, слуху, нюху чи дотику), при цьому виконавець не вправі надавати цим фактам власної правової оцінки; 3) документування юридичних фактів може здійснюється у загальнодоступному місці або місці, до якого має доступ особа, за дорученням якої виконавець здійснює документування юридичних фактів, та з дозволу осіб, які вправі заборонити перебування виконавця на відповідній території (приміщенні); 4) нормами закону не передбачено спеціального порядку засвідчення даного факту; 5) документування юридичних фактів може здійснюватися на підставі договору з заінтересованою особою або за дорученням суду.

12. З метою забезпечення контролю за достовірністю даних, що містяться у Актах констатації фактів доцільно запровадити реєстр таких актів за зразком такого, що функціонує в республіці Молдова. До цього реєстру мають бути внесені всі Акти про констатацію фактів протягом п’яти робочих днів з дня їх складення. Це дасть можливість зафіксувати у незмінному вигляді як дату складення, так і зміст Актів, а також дозволить перевірити справжність будь-якого Акту, надано особою на підтвердження того чи іншого юридичного факту.

13. З метою наділення державних та приватних виконавців повноваженнями здійснювати документування юридичних фактів поза виконавчим провадженням пропонується внести зміни до низки законодавчих актів:

1) викласти частину першу статті 3 Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» в наступній редакції: «1. Завданням органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом, а також здійснення інших повноважень, передбачених законом»;

2) У частині четвертій статті 4 вказаного Закону після слів «під час здійснення примусового виконання рішень» доповнити словами «а також документування деяких юридичних фактів відповідно до цього Закону».;

3) У частині другій статті 5 вказаного Закону після слів «з примусового виконання рішень» доповнити словами «а також документування деяких юридичних фактів відповідно до цього Закону»;

4) Частину третю статті 5 вказаного Закону викласти в такій редакції «Опір державному виконавцю чи приватному виконавцю, заподіяння тілесних ушкоджень, насильство або погроза застосування насильства стосовно них, їхніх близьких родичів, а також умисне знищення чи пошкодження їхнього майна у зв’язку з здійсненням діяльності відповідно до закону тягнуть за собою відповідальність, установлену законом. Така сама

відповідальність настає у разі вчинення цих правопорушень стосовно особи після її звільнення з посади державного виконавця чи припинення діяльності приватного виконавця та стосовно їхніх близьких родичів у зв'язку з примусовим виконанням нею рішень, або документуванням деяких юридичних фактів у минулому.»;

5) Абзац перший частини четвертої статті 5 вказаного Закону викласти у такій редакції «Забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів виконавчого провадження, а також документів діловодства з документування деяких юридичних фактів крім випадків, передбачених законом.»;

6) Доповнити Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» статтею 5-1 такого змісту:

«Стаття 5-1. Акти про констатацію фактів.

1. Державні та приватні виконавці на підставі договору із заінтересованою особою або за дорученням суду вправі здійснювати документування юридичних фактів (зовнішній вигляд, стан та розташування об'єктів, перебіг подій тощо) шляхом оформлення актів про констатацію фактів, якщо законом не передбачено спеціального порядку посвідчення таких фактів.

2. При складенні акту про констатацію фактів виконавець дотримується принципів об'єктивності, неупередженості та точності. Виконавець не вправі надавати власної, зокрема правової, оцінки фактам, які він документує.

3. Під час документування юридичних фактів виконавець вправі здійснювати фотофіксацію, аудіо- та відеозапис фактичних обставин, що документуються. Отримані фото-, аудіо- та відеоматеріали є невід'ємною складовою акту про констатацію фактів.

4. При складанні акту про констатацію фактів виконавець має такі самі права на входження і перебування в жилих або нежитлових приміщеннях і на

територіях, що належать фізичним і юридичним особам, як і особа, за зверненням якої відбувається документування юридичних фактів.

5. Форма Акту про констатацію фактів, порядок його складення, а також порядок ведення реєстру Актів про констатацію фактів затверджуються Міністерством юстиції України.

6. Розмір оплати за документування юридичних фактів приватними виконавцями встановлюється за домовленістю сторін, а розмір оплати за відповідні послуги державних виконавців встановлюється Кабінетом Міністрів України.».

7. Абзац перший частини першої статті 17 Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» викласти в такій редакції: «1. Міністерство юстиції України:

1) формує та реалізує державну правову політику у сфері організації примусового виконання рішень, а також документування юридичних фактів;».

7) Доповнити статтю 87 Цивільного процесуального кодексу України частиною третьою наступного змісту: «3. За клопотанням учасників справи суд вправі доручити органу державної виконавчої служби чи приватному виконавцю здійснити збирання доказів шляхом складення акту про констатацію фактів». Також варто доповнити ст. 84 Господарського процесуального кодексу України та ст. 83 Кодексу адміністративного судочинства України положеннями аналогічного змісту.

8) Доповнити статтю 88 Цивільного процесуального кодексу України частиною четвертою наступного змісту: «4. Ухвала суду про направлення судового доручення органу державної виконавчої служби чи приватному виконавцю є виконавчим документом, підлягає негайному виконанню та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом». Також варто доповнити ст. 85 Господарського процесуального кодексу

України та ст. 84 Кодексу адміністративного судочинства України положеннями аналогічного змісту.

14. Пропонується закріпити серед судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, такий вид судових витрат як витрати на виконання судових доручень. Окреслюючи порядок оплати, забезпечення та розподілу даного виду судових виртат варто звернути увагу на схожий вид судових витрат, також пов'язаний із залученням до судового процесу послуг певного фахівця. Маються на увазі вирати на проведення судової експертизи. Саме за зразком правового регулювання витрат на проведення судової експертизи доцільно врегулювати й питання оплати витрат на виконання судових доручень.

У зв'язку з вищезазначеним пропонується викласти п. 2 ч. 3 ст. 133 Цивільного процесуального кодексу України в такій редакції: «2) пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи, направленням судових доручень органам державної виконавчої служби або приватним виконавцям;». Аналогічним чином доцільно сформулювати положення п. 2 ч. 3 ст. 123 ГПК України та п. 3 ч. 3 ст. 132 КАС України.

Також пропонується статтю 139 Цивільного процесуального кодексу України викласти в наступній редакції:

«Стаття 139. Витрати, пов'язані із залученням (викликом) свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів, проведенням експертиз, направленням судових доручень.

1. Свідку у зв'язку з викликом до суду відшкодовуються витрати, що пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту та наймом житла, а також виплачується компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять.

2. Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять - пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати.

3. Експерт, спеціаліст, перекладач, приватний виконавець отримують винагороду за виконану роботу, пов’язану зі справою, якщо це не входить до їхніх службових обов’язків.

4. Суми, що підлягають виплаті залученому судом експерту, спеціалісту, перекладачу, органу державної виконавчої служби чи приватному виконавцю або особі, яка надала доказ на вимогу суду, сплачуються особою, на яку суд поклав такий обов’язок, або судом за рахунок суми коштів, внесених для забезпечення судових витрат.

5. У випадках, коли сума витрат на оплату послуг експерта, спеціаліста, перекладача, органу державної виконавчої служби чи приватному виконавцю або витрат особи, яка надала доказ на вимогу суду, повністю не була сплачена учасниками справи попередньо або в порядку забезпечення судових витрат, суд стягує ці суми на користь спеціаліста, перекладача, експерта чи експертної установи, органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця зі сторони, визначеної судом відповідно до правил про розподіл судових витрат, встановлених цим Кодексом. Суд має право накласти арешт на грошові кошти чи майно такої сторони в межах сум, присуджених до стягнення, в порядку, встановленому цим Кодексом для забезпечення позову.

6. Розмір витрат на підготовку експертного висновку або акту про констатацію фактів на замовлення сторони, проведення експертизи, залучення спеціаліста, оплати робіт перекладача встановлюється судом на підставі договорів, рахунків та інших доказів.

7. Розмір витрат на оплату робіт залученого стороною експерта, спеціаліста, перекладача, виконавця має бути співмірним зі складністю відповідної роботи, її обсягом та часом, витраченим ним на виконання робіт.

8. У разі недотримання вимог щодо співмірності витрат суд може, за клопотанням іншої сторони, зменшити розмір витрат на оплату послуг експерта, спеціаліста, перекладача, виконавця, які підлягають розподілу між сторонами.

9. Обов’язок доведення неспівмірності витрат покладається на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат, які підлягають розподілу між сторонами.

10. Якщо у справах окремого провадження виклик свідків, призначення експертизи, залучення спеціалістів, направлення судового доручення органу державної виконавчої служби здійснюються за ініціативою суду, а також у випадках звільнення від сплати судового збору або зменшення його розміру, відповідні витрати відшкодовуються за рахунок державного бюджету».

Аналогічні зміни пропонується внести до ст. 127 ГПК України та ст. 137 КАС України.

15. За внесення державним чи приватним виконавцем завідомо неправдивих даних до акту про констатацію фактів має бути встановлена дисциплінарна, а також кримінальна відповідальність. Це не лише дисциплінуватиме державних та приватних виконавців, а й слугуватиме підвищенню довіри до інформації, що міститься у складених ними актах про констатацію фактів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андронов І. В. Транспарентність судової влади в умовах діджиталізації цивільного судочинства. *Нове українське право*. 2021. Вип. 3. С. 127-133.

2. Андронова В. А. Юридичні факти у трудовому праві України: монографія. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2014. 198 с.

3. Андрусенко Д. В. Історико-правові аспекти становлення та розвитку принципу доступності правосуддя. *Нове українське право*. 2021. Вип. 6. С. 48-53.

4. Балацька О. Доступ до правосуддя як загальна засада кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 262-268.

5. Баранкова В. В. Витребовування відомостей і документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 50-54.

6. Баранкова В. В. Особливості письмових доказів у нотаріальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 95-98.

7. Басай О. В. Поняття юридичних фактів: теоретичний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Вип. 3 (6). С. 8-16

8. Бехруз Х. Н., Мануїлова К.В. Науково-дослідницький процес: методологічний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 534-537.

9. Бехруз Х. Н. Удосконалення методології порівняльно-правових досліджень. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 45. С. 107-111.

10. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. / Г. О. Бірта, Ю.Г. Бургу. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.

11. Бобрик В. І. Виконання судових рішень як стадія цивільного судочинства. *Форум права*. 2023. № 3. С. 100-108.

12. Бондар І. В., Мельник І. С. Безспірність як обов’язкова умова нотаріальних проваджень іззасвідчення фактів. *Київський часопис права*. 2025. № 2. С. 84-89.

13. Бондар Н. А., Стрельник В. В. Методологія наукового дослідження теоретико-правових факторів впливу на розвиток юридичної освіти в умовах глобалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 102-105.

14. Виконавче провадження: підручник / за ред. Н.Ю. Голубєвої. Одеса: Фенікс, 2020. 460 с.

15. Виконавчий процес: теорія і практика. Концепції вчених з удосконалення законодавства про виконавче провадження. Монографія / за заг. ред. Фурси С.Я. Київ: Алерта, 2023. 448 с.

16. Висновок № 13 (2010) Консультативної ради європейських суддів щодо ролі суддів у виконанні судових рішень від 19 листопада 2010 року. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/no13_of_pereklad.pdf.

17. Газізова Ю. Використання електронних доказів у процесі доказування. *Юридична Газета*. 2020. № 23 (729). URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vikoristannya-elektronnih-dokaziv-u-procesi-dokazuvannya.html.

18. Гетманцев О. В. Звернення судових рішень до виконання в системі цивільного судочинства. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць.* 2013. Вип. 660: Правознавство. С. 75-80.

19. Гиляка О. С. Юридичний документ: особливості та законодавче регулювання. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 3 (78). С. 165-172.

20. Гиляка О. Юридичний документ: поняття, особливості, види : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О. С. Гиляка ; кер. роботи О. В. Петришин ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 20 с.

21. Голубєва Н. Ю. Впровадження інформаційних технологій у судочинство в Україні та світі. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 185-193.

22. Голубєва Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід: монографія [Електронне видання]. Одеса: Фенікс, 2020. 204 с. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/e12e4065-5869-4618-aa34-29086c291fc1.

23. Гордєєв В. В. Правова природа юридичного факту. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 732-737.

24. Грень Н. М. Окремі аспекти відповідальності за невиконання батьками аліментних зобов'язань. *Приватне та публічне право*. 2017. № 1. С. 9-13.

25. Гук Б. М. Адміністративно-правове регулювання механізму примусових заходів виконавчого провадження: автореферат дис. ... канд. юрид. наук. К., 2010. 20 с.

26. Гук Б. М. Адміністративно-правове регулювання механізму примусових заходів виконавчого провадження: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2010. 237 с.

27. Гук Б. М. Проблеми дефініції поняття виконавчого провадження. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1 (29). С. 101-106.

28. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків : Право, 2019. 368 с.

29. Десятник В. О. Критичне правознавство: монографія. Львів: «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2017. 224 с.

30. Деякі питання документування управлінської діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 55. *Офіційний вісник України*. 2018. № 23. Ст. 770.

31. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р. *Офіційний вісник України*. 2025. № 49. Ст. 3399.

32. Дрогозюк К. Б. Доказування у цивільному процесі України та Франції: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 238 с.

33. Дрогозюк К.Б. Способи фіксації електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, у цивільному процесі України. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 74-84.

34. ДСТУ 4163:2020. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів / Про прийняття та скасування національних стандартів: Наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 01.07.2020 № 144. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0144774-20#Text.

35. Дудченко В. В. Про герменевтичний підхід до права. *Актуальні проблеми держави і права.* 2009. Вип. 50. С. 11-16.

36. Жаботинський І.В. Проблеми юридичної відповідальності адвоката у виконавчому провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 467-471.

37. Завальний А. М. Інтерпретації дефініції юридичного факту: плюралізм наукових підходів / Юридичні факти в системі правового регулювання. Зб. наук. праць. Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 лист. 2015 р.) / за заг. ред. Н.М. Пархоменко, М.М. Шумила, І.О. Ізарової. – К.: ВД «Дакор», 2015.С. 225-232.

38. Завальний А. М. Методологічні та теоретичні основи пізнання юридичних фактів: [монографія]. К.: Вид-во Європейського університету 2011. 95 с.

39. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

40. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с.

41. Заморська Л. І. Системний підхід у дослідженні правової реальності. *Вісник північного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 7. С. 38-44.

42. Зеров К. Фіксація змісту веб-сторінки в мережі Інтернет як елемент здійснення права на захист авторських прав на твори, розміщені в мережі Інтернет. URL: https://protocol.ua/ua/fiksatsiya_zmistu_veb_storinki_v_meregi_internet_yak_element_zdiysnennya_prava_na_zahist_avtorskih_prav_na_tvori_rozmishcheni_v_meregi_internet.

43. Капустіна Н. Б. Процесуальна відповідальність як особлива форма державного примусу / Conferința științifică internațională «OMUL, CRIMINOLOGIA, ȘTIINȚA», ediția a II-a (Chișinău, 24 martie 2023). С. 398-401.

44. Капустіна Н. Б., Шевчук Я. В. Процесуальна відповідальність як соціальне явище: історико-філософський аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 522-525.

45. Кельбя С. Г. Доступ до правосуддя як елемент правовладдя у сучасній демократичній державі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 83. Т. 1. С. 59-64.

46. Кімчинська С. В. Юридичні факти як елемент механізму цивільного процесуального регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. *Сер.: Юриспруденція*. 2015. № 14. Том 2. С. 26-28.

47. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.

48. Кожевнікова А. В. Електронні технології у цивільному та виконавчому процесі в умовах сталого розвитку: Дис. … доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Суми, 2023. 224 с.

49. Копча В. В. Методологія дослідження правового явища: поняття, структура, інструментарій. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 54-58.

50. Коструба А. В. Наслідки правоприпиняючих юридичних фактів у цивільному праві України. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 3. С. 147-151.

51. Котвяковський Ю. О., Лук'янченко Д. В. Законодавчі основи електронного виконавчого провадження: теоретичний та практичний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 125-129.

52. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

53. Крупнова Л. В. Система виконавчого провадження в Україні: теоретико-правові та праксеологічні аспекти: Дис. … доктора юридичних наук. Київ, 2018. 480 с.

54. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 1352 с.

55. Ляпін Д. Юридичні та практичні аспекти посвідчення фактів (фактичного стану) судовим виконавцем Польщі. URL: https://blog.liga.net/user/dlyapin/article/46824.

56. Мальський М.М. Теоретичні основи міжнародного виконавчого процесу: Дис. … доктора юрид. наук. Київ, 2020. 494 с.

57. Мельник О. Г. Поняття юридичних фактів як підстав виникнення, припинення та трансформації правових відносин у сфері реалізації судової влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Вип. 33 Том 1. С. 32-35.

58. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник / за ред. В. П. Горина. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2023. 170 с.

59. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / Ю. М. Оборотов, А. П. Овчиннікова, В. В. Завальнюк та ін.; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса: Фенікс, 2019. 420 с.

60. Методологія та організація наукових досліджень: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення навчальної дисципліни студентами спеціальності 081 «Право» / уклад. С. О. Гладкий. Полтава: ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ», 2016. 240 с.

61. Митрофанов І. І. Методологія й організація юридичних наукових досліджень : навчальний посібник. Кременчук : Видавництво «НОВАБУК», 2023. 312 с.

62. Михайліна Т. В., Гоцуляк Ю. В. Криза методології сучасних юридичних досліджень. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2021. Вип. 65. С. 26-30.

63. Мороз В. П. Адміністративно-правове забезпечення примусового виконання судових рішень в Україні: Автореф. дис. … доктора юрид. наук. Дніпро, 2021. 31 с.

64. Москаль Р.М. Вимоги верховенства права стосовно доступу до правосуддя. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115). С. 36-49.

65. Московчук Д. О. Електронні докази у країнах континентального та загального права: порівняльно-правове дослідження: Дис. … доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Одеса, 2023. 198 с.

66. Овсяннікова О. О. Доступність правосуддя як чинник, що впливає на формування громадської думки щодо судової влади. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 48-54.

67. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: Монографія. Харків: Право, 2008. 304 с.

68. Окреме провадження в цивільному процесі України: навчальний посібник / під. ред. Р. М. Мінченко. Одеса: Фенікс, 2010. 224 с.

69. Олашин В. В. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах: Дис. … доктора філософії зі спеціальності 081 Право. Ужгород, 2023. 192 с.

70. Павлова Ю. С. Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі: Дис. … канд. юрид. наук. Одеса, 2019. 239 с.

71. Парфьонов Г. В. Виконання судових рішень в умовах воєнного стану: Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2022 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2022. С. 121-125.

72. Парфьонов Г. В. Документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів поза виконавчим провадженням: європейський досвід. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2024. № 6. С. 44-49.

73. Парфьонов Г. В. Документування правопорушень державними та приватними виконавцями: Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного (20 грудня 2024 р., м. Одеса) / упоряд.: Н. Ю. Голубєва, І. В. Андронов, О. О. Полуніна [та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Юридична література, 2024. С. 49-52.

74. Парфьонов Г. В. Документування юридичних фактів виконавцями в процесі накладення тимчасових обмежень на боржника: Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. Т. 2. С. 187-190.

75. Парфьонов Г. В. Оптимізація повноважень державних та приватних виконавців в Україні: Новели цивільного процесуального законодавства: спрощені провадження : матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 5 травня 2025 р.) / упоряд.: Н. Ю. Голубєва, І. А. Яніцька, О. В. Сатановська ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Юридична література, 2025. С. 79-81.

76. Парфьонов Г. В. Особливості відкриття виконавчого провадження: Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру :

матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 28 груд. 2023 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. С. 81-84.

77. Парфьонов Г. В. Оформлення доказового матеріалу державними та приватними виконавцями: перспективи законодавчого регулювання. *Юридична Газета*. 18 березня 2025. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/vikonavche-provadzhennya/dokumentalne-oformlennya-dokazovogo-materialu-derzhavnimi-ta-privatnimi-vikonavcyami-perspektivi-zak.html.

78. Парфьонов Г. В. Перспективи правового регулювання порядку документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 143-146.

79. Парфьонов Г. В. Про перспективи підвищення ролі державних та приватних виконавців у судовому доказуванні. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2024. Вип. 3 (56). С. 108-111.

80. Пленюк М. Юридичні факти в доктрині приватного права України : монографія / М. Пленюк, А. Коструба. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2018. 288 с.

81. Погрібний С. О. Види юридичних фактів, що мають місце у механізмі правового регулювання договірних цивільних відносин. *Теорія і практика інтелектуальної діяльності.* 2008. № 5. С. 45-51.

82. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

83. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі № 761/12665/14-ц, провадження № 14-134цс18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75296546.

84. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08 листопада 2019 року у справі № 161/853/19, провадження №14-481цс19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85743695.

85. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 квітня 2022 року у справі № 756/8815/20, провадження № 14-218цс21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104728588.

86. Постанова колегії суддів Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 17 січня 2020 року у справі № 340/1018/19, адміністративне провадження № К/9901/22118/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86989717.

87. Постанова колегії суддів Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 11 жовтня 2021 року у справі № №340/4040/20, адміністративне провадження №К/9901/6753/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100285267.

88. Постанова колегії суддів Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 11 січня 2024 року у справі №640/35340/21, адміністративне провадження № К/990/18200/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116242106.

89. Постанова колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 18.07.2018 у справі № 915/1294/13. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75453988.

90. Постанова колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 23.08.2018 у справі № 911/167/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76131544.

91. Постанова колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 19.08.2019 у справі № 913/438/16. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83724890

92. Постанова колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 10 грудня 2021 року у справі № 903/1215/15. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829615.

93. Постанова колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 04 травня 2022 року у справі № 916/2100/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104167314.

94. Постанова колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 17 травня 2022 року у справі № 5011-33/6567-2012. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104329965.

95. Постанова колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 05 листопада 2024 року у справі № 910/10211/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122805430.

96. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 29 березня 2023 року у справі № 202/1182/22, провадження № 61-8190св22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/110023123.

97. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 13 жовтня 2022 року у справі № 755/1938/22, провадження № 61-5788св22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106815387.

98. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 24 квітня 2024 року у справі № 234/14340/16, провадження № 61-16210св23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/119045108.

99. Постанова судді Ірпінського міського суду Київської області від 10 квітня 2023 року у справі № 367/1169/23, провадження №3/367/776/2023. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/110128138.

100. Постанова судді Шевченківського районного суду міста Києва від 07 листопада 2024 року у справі № 761/41326/24, провадження № 3/761/9093/2024. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/123042125.

101. Постанова судової палати з розгляду справ щодо виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 15 липня 2021 року

у справі № 380/9335/20, адміністративне провадження № К/9901/6782/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98367890.

102. Привиденцев О.Г. Електронне повідомлення як доказ в цивільному процесі: Дис. … доктора філософії зі спеціальності 081 Право. Одеса, 2024. 253 с.

103. Притуляк В.М. Повноваження суду при примусовому виконанні рішень у цивільних справах: Автореф. дис. … канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 20 с.

104. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27. Ст. 282.

105. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 30. Ст. 542.

106. Про внесення зміни до Інструкції з організації примусового виконання рішень: Наказ Міністерства юстиції України 24.05.2024 № 1549/5. *Офіційний вісник України*. 2024. № 51. Ст. 3130.

107. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 38. Ст. 509.

108. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.

109. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.

110. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції: постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 № 2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09#Text.

111. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 27. Ст. 1018

112. Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження: Наказ Міністерства юстиції України від 05.08.2016 № 2432/5. *Офіційний вісник України*. 2016. № 64. Ст. 2182.

113. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих документів: Наказ Державної судової адміністрації України, Міністерства юстиції України від 14 червня 2022 року № 177/2370/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0177750-22#Text.

114. Про затвердження Положення про порядок повідомлення надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків інформації про відкриття/закриття рахунків/електронних гаманців користувачів, унесених до Єдиного реєстру боржників, органам державної виконавчої служби або приватним виконавцям: Постанова Правління Національного банку України від 13.06.2022 № 116. *Офіційний вісник України*. 2022. № 50. Ст. 2842.

115. Про затвердження Порядку автоматизованого арешту коштів/електронних грошей боржників на рахунках/електронних гаманцях, відкритих надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків, емітентами електронних грошей: Наказ Міністерства юстиції України від 16 квітня 2019 року № 1203/5. *Офіційний вісник України*. 2019. № 34. Ст. 1237.

116. Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України від 30.01.2018 № 64/261/5. *Офіційний вісник України*. 2018. № 11. Ст. 406.

117. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 17. Ст. 632.

118. Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна: Наказ Міністерства юстиції України від 29.09.2016 № 2831/5. *Офіційний вісник України*. 2016. № 76. Ст. 2558.

119. Про затвердження Правил ведення діловодства та архіву в органах державної виконавчої служби та приватними виконавцями: Наказ Міністерства юстиції України від 07.06.2017 № 1829/5. *Офіційний вісник України*. 2017. № 51. Ст. 1589.

120. Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства: Наказ Міністерства юстиції України від 22.12.2010 № 3253/5. *Офіційний вісник України*. 2010. № 98. Ст. 3515

121. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5. *Офіційний вісник України*. 2000. № 42. Ст. 1803.

122. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

123. Про направлення на повторне друге читання проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо цифровізації виконавчого провадження: Постанова Верховної Ради України № 4431-IX від 14.05.2025. *Офіційний вісник України*. 2025. № 47. Ст. 3201.

124. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 15. Ст. 86.

125. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

126. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 29. Ст. 535.

127. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України від 24.02.2022 № 18. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. Ст. 1042.

128. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 41. Ст. 1267.

129. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95#Text.

130. Про схвалення Плану України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 р. № 244. *Офіційний вісник України*. 2024. № 32. Ст. 2035

131. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення виконавчого провадження через цифровізацію № 14005 від 04.09.2025. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57241.

132. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо цифровізації виконавчого провадження № 9363 від 07.06.2023. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42073.

133. Рабінович П. Методологія вітчизняного загальнотеоретичного праводержавознавства: деякі сучасні тенденції. *Право України*. 2014. № 1. С. 11-21.

134. Рекомендація Rec (2003) 17 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо примусового виконання, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 року. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2003_17_2003_09_09.pdf.

135. Робоча нарада представників АПВУ, структурних підрозділів Міністерства юстиції України та ДФСУ. URL: https://buroalternativa.com.ua/robocha-narada-predstavnykiv-apvu-strukturnyh-pidrozdiliv-ministerstva-yustytsiyi-ukrayiny-ta-dfsu.

136. Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах : монографія. Харків: Право, 2010. 256 с.

137. Савчин М. В. Методологія юридичних досліджень у сфері публічного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2017. Вип. 44. Том 1. С. 68-76.

138. Сибірна Р. І. Сучасні підходи до проведення наукових досліджень у юриспруденції. *Право.ua*. 2021. № 3. С. 28-34.

139. Сивокозов О. М. Електронна взаємодія у сфері судового контролю та процесуальних питань виконавчого провадження // Інститут приватних виконавців: актуальні проблеми практики : матеріали круглого столу, присвяченого сучасним питанням діяльності приватних виконавців в Україні (м. Харків, 15 червня 2021 р.) / за заг. ред. проф. К. В. Гусарова. Харків : ТОВ «Оберіг», 2021. С. 63-65.

140. Сліпченко С. О. Поняття правозмінюючих юридичних фактів у цивільному праві. *Право та інновації*. 2014. № 4 (8). С. 23-29.

141. Соломко О. Секрети цифровізації виконавчого провадження. *Юридична Газета*. 2023. № 7-8 (765-766). URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/sekreti-cifrovizaciyi-vikonavchogo-provadzhennya.html.

142. Судова практика щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України: лист Верховного Суду України від 01.02.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-13#Text

143. Томко В. Норма права та юридичний факт: співвідношення понять / Юридичні факти в системі правового регулювання. Зб. наук. праць. Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 лист. 2015 р.) / за заг. ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової. – К.: ВД «Дакор», 2015. С. 520-524.

144. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с.

145. Ухвала Залізничного районного суду м. Львова від 23 травня 2024 року у справі № 462/809/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/119380104.

146. Француз І. Г. Теоретико-правові аспекти примусового виконання судових рішень в Україні: Автореф. дис. … канд. юрид. наук. Київ, 2018. 20 с.

147. Фурса С. Я. Формування теоретичних основ виконавчих процесуальних правовідносин: сутність, система, ознаки та класифікація. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 95.С. 12-15.

148. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Проблемні аспекти законодавчої регламентації учасників виконавчого провадження. *Право України*. 2021. № 3. С. 103-120.

149. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Система науки виконавчого процесу: актуальні питання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Серія ПРАВО. Вип. 72: ч. 1. С. 177-182.

150. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Теорія виконавчого процесу та її понятійний апарат. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2021. Вип. 64. С. 346-351.

151. Ханик-Посполітак Р. Ю. Доступність правосуддя в цивільному процесі в контексті Закону України «Про судовий збір». *Наукові записки НаУКМА.* 2012. Т. 129. Юридичні науки. С. 117-120.

152. Харитонов Є.О. Деякі питання класифікації юридичних фактів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 42. С. 73-81.

153. Царьова І. В. Юридичне документознавство : навчальний посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 172 с.

154. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.

155. Чванкін С. А., Петренко В. С. Щодо тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 20. С. 107-111.

156. Шерстюк І., Ковалко Н. Техніко-економічний аналіз Автоматизованої системи виконавчого провадження. Проект ЄС

«ПравоJustice», 2020. 14 с. URL: https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5f4/d06/8c3/5f4d068c3c203696646679.pdf.

157. Шкіцька І. Ю. Управлінське документознавство: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 382 с.

158. Щербак С. В. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні: Автореф. дис. … канд. юрид. наук. Київ, 2002. 17 с.

159. Щербак С. В. Виконавчий процес в Україні: правова природа. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 2(9). С. 30-35.

160. Щербак С. В. Зміст виконавчого процесу. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2011. № 2(5). С. 15-19.

161. Щербак С. В., Кожевнікова А. В. Інформаційні технології та виконавчий процес. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 117-121.

162. Юридичне документознавство : навчальний посібник / С. С. Вітвіцький, О. М. Мердова, Л. П. Петришин, А. П. Сахно, І. К. Хозлу; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. 2-ге вид. доповн. та переробл. Кропивницький : ДонДУВС, 2022. 203 с.

163. Якимчук С. О. Принцип верховенства права та доступність цивільного судочинства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2012. № 2 (1). С. 180-189.

164. Яновицька А. В. Забезпечення принципу доступності правосуддя в інформаційну епоху. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 752-754.

165. Bilius M. 23 Sau Faktinių aplinkybių konstatavimas – viena iš privačių detektyvų teikiamų paslaugų. URL: http://lpda.lt/faktiniu-aplinkybiu-konstatavimas-viena-is-privaciu-detektyvu-teikiamu-paslaugu-2.

166. Camille B. Constat d'huissier: Définition et implications juridiques. URL: https://www.litige.fr/articles/constat-huissier-definition.

167. Code de procédure civile. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006410268.

168. Code Judiciaire Belge. URL: https://www.droitbelge.be/codes.asp#jud.

169. Codul De Executare al Republicii Moldova. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro.

170. Comment se déroule un constat de commissaire de justice? URL: https://commissaire-justice.fr/constat-commissaire-de-justice/comment-se-deroule-un-constat.

171. Constat d'huissier. URL: https://www.cb-huissiers.com/constat-huissier.

172. De stagiaire à huissier de justice. URL: https://www.huissiersdejustice.be/lhuissier-de-justice/de-stagiaire-huissier-de-justice.

173. Dorol S., Racine S. Les constats impossibles? URL: https://www.lexbase.fr/article-juridique/109593121-focuslesconstatsimpossibles.

174. European Court of Human Rights. Case of Hornsby v. Greece (Application no. 18357/91). 1997. URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-58020.

175. European Court of Human Rights. Case of Estima Jorge v. Portugal (Application no. 24550/94). 1998. URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-58155.

176. European Court of Human Rights. Case of Krutko v. Ukraine (no. 2) (Application no. 33930/05). 2008. URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-235793.

177. European Court of Human Rights. Case of Scordino v. Italy (no. 1) (Application no. 36813/97). 2006. URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-72925.

178. European Court of Human Rights. Case of Shmalko v. Ukraine (Application no. 60750/00). 2004. URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-61926.

179. European Court of Human Rights. Case of Sika v. Slovakia (Application no. 2132/02). 2006. URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-75740.

180. Faktinių aplinkybių konstatavimas. URL: https://www.vykdytojas.lt/lt/paslaugos/product/3/paslauga

181. Good practice guide on enforcement of judicial decisions. As adopted at the 26th CEPEJ Plenary Session 10-11 December 2015. URL : https://rm.coe.int/european-commission-for-the-efficiency-of-justice-cepej-good-practice-/16807477bf.

182. Guidelines for a better implementation of the existing Council of Europe's recommendation on enforcement: adopted by the CEPEJ at its 14 th plenary meeting (Strasbourg, 9-10 December 2009). URL: https://rm.coe.int/16807473cd.

183. Hammerich Ph. Gerichtsvollzieher: Zuständigkeit, Aufgaben, Befugnisse und Kosten. URL: https://www.schuldnerberatung.de/gerichtsvollzieher.

184. Jokubauskas R., Świerczyński M. Digitalisation of Enforcement Proceedings. *Utrecht Law Review*. 2023. № 19(1). URL: https://doi.org/10.36633/ulr.819.

185. Le constat d'Huissier de Justice de A à Z. URL: https://huissonline.fr/constat-huissier/tout-savoir-sur-le-constat.

186. Lietuvos Respublikos Antstolių Įstatymas. URL: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167057?jfwid.

187. Lietuvos Respublikos Civilinio Proceso Kodeksas. URL: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr.

188. LOI n° 2010-1609 du 22 décembre 2010 relative à l'exécution des décisions de justice, aux conditions d'exercice de certaines professions

réglementées et aux experts judiciaires. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000023273986.

189. Me Briedj. Les différentes missions du Commissaire de Justice. URL: https://www.village-justice.com/articles/les-differentes-missions-commissaire-justice,50260.html.

190. Mourre-Schreiber, M.-P. La preuve par le constat d'huissier de justice, thèse de doctorat, EJT, 2014, p. 202, n° 530.

191. Mousmouti M., Meidanis H., Uitdehaag J. Civil enforcement in the EU: a comparative overview. Centre for European Constitutional Law; International Union of Judicial Officers, 2021. URL: https://www.enforcementatlas.eu/wp-content/uploads/2021/03/EU-Enforcement-Atlas-Comparative-Report.pdf.

192. Ordonnance n° 45-2592 du 2 novembre 1945 relative au statut des huissiers. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006069177.

193. Oudin M. Evidence in Civil Law – France. [Elektronski vir] / Martin Oudin. - El. knjiga. - Maribor : Institute for Local Self-Government and Public Procurement, 2015. - (Lex localis) (Book series Law & society). 55 p. URL: http://www.lex-localis.press/index.php/LexLocalisPress/catalog/book/28.

194. Pališkytė K. Faktinių aplinkybių konstatavimas: ką apie tai turime žinoti? URL: https://www.delfi.lt/projektai/teisinis-svietimas/faktiniu-aplinkybiu-konstatavimas-ka-apie-tai-turime-zinoti-72927380.

195. Silvestri E. Enforcement of Civil Judgments and Orders in Italy: An Overview. *Bond Law Review*. 2000. Vol. 12. Iss. 2. P. 183-192.

196. Sitkowski M. Protokół stanu faktycznego jako sposób zabezpieczenia dowodu w postępowaniu sądowym. Analiza instytucji w myśl nowej ustawy o komornikach sądowych. *Aktualne problemy prawa materialnego i procesowego cywilnego*. 2019. № 142. S. 9-32. URL: http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/102870.

197. Skawińska J. Zabezpieczenie dowodów a protokół stanu faktycznego. URL: https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/publication/117280.

198. Uhrynovska O., Slyvar N. Enforcement proceedings amid military aggression in Ukraine: current challenges. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. No 2 (No 14). P.p. 176-184. URL: https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000219.

199. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640430296

200. Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000771.

201. Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000770.

202. Van Canneyt T., Verdure C. Bailiffs on the internet and the validity of their certified reports: lessons learned from the French and Belgian courts. *Digital Evidence and Electronic Signature Law Review*, 2010. Vol 7. P. 71-76.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Парфьонов Г.В. Про перспективи підвищення ролі державних та приватних виконавців у судовому доказуванні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 3 (56). С. 108-111.

2. Парфьонов Г.В. Перспективи правового регулювання порядку документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 143-146.

3. Парфьонов Г.В. Документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів поза виконавчим провадженням: європейський досвід. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 6. С. 44-49.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Парфьонов Г.В. Виконання судових рішень в умовах воєнного стану: Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2022 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2022. С. 121-125.

5. Парфьонов Г.В. Особливості відкриття виконавчого провадження: Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 28 груд. 2023 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. С. 81-84.

6. Парфьонов Г.В. Документування правопорушень державними та приватними виконавцями: Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного (20 грудня 2024 р., м. Одеса) / упоряд.: Н. Ю. Голубєва, І. В. Андронов, О. О. Полуніна [та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Юридична література, 2024. С. 49-52.

7. Парфьонов Г.В. Оптимізація повноважень державних та приватних виконавців в Україні: Новели цивільного процесуального законодавства: спрощені провадження : матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 5 травня 2025 р.) / упоряд.: Н. Ю. Голубєва, І. А. Яніцька, О. В. Сатановська ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Юридична література, 2025. С. 79-81.

8. Парфьонов Г.В. Документування юридичних фактів виконавцями в процесі накладення тимчасових обмежень на боржника: Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. Т. 2. С. 187-190.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Парфьонов Г.В. Оформлення доказового матеріалу державними та приватними виконавцями: перспективи законодавчого регулювання. *Юридична газета online*. 18 березня 2025. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/vikonavche-provadzhennya/dokumentalne-oformlennya-dokazovogo-materialu-derzhavnimi-ta-privatnimi-vikonavcyami-perspektivi-zak.html.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Результати дослідження обговорено на кафедрі цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських та інших науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції ім. Ю. С. Червоного «Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану» (Одеса, 16 грудня 2022 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного «Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру» (Одеса, 28 груд. 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного «Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру» (20 грудня 2024 р., м. Одеса); Науково-практичній конференції «Новели цивільного процесуального законодавства: спрощені провадження» (м. Одеса, 5 травня 2025 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 травня 2025 р.).

Додаток Б

паперова копія оригіналу електронного документа

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
Мін'юст
вул. Архітектора Городецького, 13, м. Київ, 01001
Тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83
E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,
themis@minjust.gov.ua
Web: http://www.minjust.gov.ua
Код згідно з ЄДРПОУ 00015622

_____ № _____

На № _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Парфьонова Георгія Володимировича
на тему: «Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право

Основні положення дисертаційного дослідження Парфьонова Георгія Володимировича «Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями», а також одержані ним результати наукових досліджень є актуальними, перспективними, що дозволяє рекомендувати використовувати їх результати під час виконання взятих Україною в процесі євроінтеграції зобов'язань щодо імплементації заходів розвитку та функціонування органів державної виконавчої служби та приватних виконавців з урахуванням досвіду країн-членів ЄС.

Матеріали дослідження, результати наукового пошуку мають вагоме теоретичне значення та будуть використані Директоратом правосуддя та кримінальної юстиції Міністерства юстиції України під час проведення правового моніторингу, зокрема, у сферах судоустрою та судочинства, організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб).

Довідка видана для подання за місцем захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право.

Директор
Директорату правосуддя та кримінальної юстиції
Міністерства юстиції України
к.ю.н.
заслужений юрист України **Олександр ОЛІЙНИК**

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
Директорат правосуддя та кримінальної юстиції

86931

СЕД АСКОД
Міністерство юстиції України
№ 7863-11.1.2-25 від 24.10.2025
Підписувач Олійник Олександр Миколайович
Сертифікат 3FAA9288358EC0030400000079CC3200E73BD800
Дійсний з 28.08.2024 9:17:42 по 28.08.2026 9:17:42

Додаток В

АПВУ
АСОЦІАЦІЯ ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ УКРАЇНИ

Національний університет
«Одеська юридична академія»
65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23

29.10.2025 № 1197/01-14

Дисертаційне дослідження **Парфьонова Георгія Володимировича** *«Документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями»* присвячене реальним проблемам, з якими щодня стикаються виконавці під час виконання судових рішень. Автор досліджує, як саме документування юридичних фактів впливає на ефективність та прозорість роботи державних та приватних виконавців, пропонує шляхи вдосконалення правового регулювання та практики, спираючись на український досвід і європейські стандарти. Отримані результати мають практичне значення й можуть бути корисними для подальшого розвитку системи виконання рішень у контексті євроінтеграційних процесів України.

Матеріали дисертації та сформульовані в ній висновки мають не лише наукову новизну, а й прикладне значення. Розроблені автором підходи можуть бути корисними для нормотворчих органів, які пов'язані з примусовим виконанням, а також для фахівців, що працюють у сфері судоустрою та судочинства. Отримані результати можуть використовуватися під час удосконалення нормативної бази та впровадження сучасних стандартів організації виконання рішень в Україні.

Цю довідку видано для подання **до установи, де відбуватиметься захист дисертації** на здобуття наукового ступеня **доктора філософії** за спеціальністю **081 «Право»** галузі знань **08 «Право»**.

Рекомендовано до використання наступні публікації:

1. Парфьонов Г.В. Про перспективи підвищення ролі державних та приватних виконавців у судовому доказуванні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 3 (56). С. 108-111.

Центральний офіс:
Берестейський проспект, 5А, офіс 804
Київ, Україна, 01135

+38 067 383 87 98
sekretariat.apvu@gmail.com
apvu.com.ua

2. Парфьонов Г.В. Перспективи правового регулювання порядку документування юридичних фактів державними та приватними виконавцями. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 143-146.

3. Парфьонов Г.В. Документування державними та приватними виконавцями юридичних фактів поза виконавчим провадженням: європейський досвід. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 6. С. 44-49.

4. Парфьонов Г.В. Оформлення доказового матеріалу державними та приватними виконавцями: перспективи законодавчого регулювання. *Юридична газета online*. 18 березня 2025. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/vikonavche-provadzhennya/dokumentalne-oformlennya-dokazovogo-materialu-derzhavnimi-ta-privatnimi-vikonavcyami-perspektivi-zak.html.

5. Парфьонов Г.В. Виконання судових рішень в умовах воєнного стану: Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2022 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2022. С. 121-125.

6. Парфьонов Г.В. Особливості відкриття виконавчого провадження: Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 28 груд. 2023 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. С. 81-84.

7. Парфьонов Г.В. Документування правопорушень державними та приватними виконавцями: Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного (20 грудня 2024 р., м. Одеса) / упоряд.: Н. Ю. Голубєва, І. В. Андронов, О. О. Полуніна [та ін.] ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Юридична література, 2024. С. 49-52.

8. Парфьонов Г.В. Оптимізація повноважень державних та приватних виконавців в Україні: Новели цивільного процесуального законодавства: спрощені провадження : матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 5 травня 2025 р.) / упоряд.: Н. Ю. Голубєва, І. А. Яніцька, О. В. Сатановська ;

за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Юридична література, 2025. С. 79-81.

9. Парфьонов Г.В. Документування юридичних фактів виконавцями в процесі накладення тимчасових обмежень на боржника: Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. Т. 2. С. 187-190.

Голова Асоціації
приватних виконавців України **Оксана РУСЕЦЬКА**

Центральний офіс:
Берестейський проспект, 5А, офіс 804
Київ, Україна, 01135

+38 067 383 87 98
sekretariat.apvu@gmail.com
apvu.com.ua